

SAVONIA

VALITSE KOHDE. - VALITSE KOHDE.
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

LUONTO- JA YMPÄRISTÖPAINOTTEISUUS VARHAIS- KASVATUKSESSA

Pedagogisen toimintasuunnitelman kehittäminen Pilke päiväkoti Nappulassa

TEKIJÄ: Anne Karvonen

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Sosiaali- ja terveysalan kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Anne Karvonen	
Työn nimi Luonto- ja ympäristöpainotteisuus varhaiskasvatuksessa: Pedagogisen toimintasuunnitelman kehittäminen Pilke päiväkotiki Nappulassa	
Päiväys	20.05.2020
Sivumäärä/Liitteet	71 /6
Ohjaaja(t) Teija Korhonen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Pilke päiväkodit Oy	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön aiheena on luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittäminen Varkaudessa sijaitsevan Pilke päiväkotiki Nappulan toimintaan. Tänä päivänä yksilöiden, yhteisöjen ja yritysten odotetaan ottavan vastuuta maapallon elinkelpoisuuden ja oikeudenmukaisten elämisen mahdollisuuksien säilymisestä myös tuleville sukupolville. Varhaiskasvatuksessa lapsen kasvun tukeminen luontoa kunnioittavaan, kestävään ja terveelliseen elämäntapaan on kirjattu varhaiskasvatustalakiin (2018 /540, 3§) sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2018), jotka toimivat kaikkea varhaiskasvatustoiminnan suunnittelua, toteutusta ja kehittämistä ohjaavina asiakirjoina.</p> <p>Opinnäytetyö on tutkimuksellinen kehittämistyö, jossa Pilke päiväkotiki Nappulalle laadittiin luonto- ja ympäristökasvatuksen pedagoginen toimintasuunnitelma. Suunnitelma on yksikötason varhaiskasvatussuunnitelma, jota hyödynnetään päiväkodilla lapsiryhmien pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa sekä luonto- ja ympäristöpainotteen kehittämisessä päiväkodin toimintaan. Suunnitelmassa määritellään, kuinka Pilke päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmasta nousevia tavoitteita ja luonto- ja ympäristöpainotteisuutta toteutetaan päiväkodin toiminnassa. Jatkossa suunnitelman on tarkoitus ohjata päiväkodin henkilöstön arjen pedagogista työtä ja toimia toiminnan ja työn kehittämisen välineenä. Näin ollen uusi suunnitelma on myös päiväkodin johtajan keskeinen pedagogisen johtamisen työväline.</p> <p>Luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadinta toteutettiin työssä Parrilan (2016) pedagogisen johtamisen prosessia mukailien. Yhteisen vision kirkastamisen vaiheessa työyhteisössä muodostettiin yhteinen näkemys luonto- ja ympäristöpainotteisen kasvatustyön perustehtävästä, arvoista ja visiosta. Vision konkretisointi vaiheessa rakennettiin konkreettiset arjen työn tavoitteet ja periaatteet, joilla yhdessä määriteltyä visiota toiminnassa toteutetaan. Arviointimenetelmien käyttöönotto vaiheessa suoritettiin tiimeittäin ryhmien pedagogisen toiminnan arviointi. Luonto- ja ympäristöpainotteisuuden arviointiperustaisen kehittämisen vaiheessa suunnitelman laadintaprosessia, luonto- ja ympäristökasvatuksen kehittämisen vaikutuksia ja luonto- ja ympäristöpainotteista toimintaa tukevia tekijöitä arvioitiin tutkimuksellisesti päiväkodin henkilöstölle suunnattuina ryhmämuotoisina teemahaastatteluina. Oppimis- ja kehittämisprosessien ylläpito vaiheessa kuvataan, miten kehittämistyötä jatketaan päiväkodilla suunnitelman laadintaprosessin jälkeen ja kuinka prosessissa tuettiin työyhteisön oppimista. Työssä toteutuneen arvioinnin avulla saatua tietoa on tarkoitus hyödyntää jatkossa päiväkodin luonto- ja ympäristökasvatuksen kehittämistyön ja pedagogisen johtamisen suunnittelun pohjana.</p> <p>Työssä tutkittiin luonto- ja ympäristökasvatuksen kehittämistyön vaikutuksia päiväkodin toimintaan henkilöstön näkökulmasta. Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista selvittää miten luonto- ja ympäristöpainotteisen toiminnan kehittäminen vaikuttaa lasten ajatteluun ja käyttäytymiseen.</p>	
Avainsanat varhaiskasvatus, ympäristökasvatus, pedagoginen johtaminen	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Master's Degree Programme in Management and Development for Social and Health Care Professionals			
Author(s) Anne Karvonen			
Title of Thesis Nature and environmental emphasis in early childhood education: Development of pedagogical action plan at Pilke daycare center Nappula			
Date	20.05.2020	Pages/Appendices	71 /6
Supervisor(s) Teija Korhonen			
Client Organisation /Partners Pilke päiväkodit Oy			
<p>Abstract</p> <p>The topic of thesis is development of nature and environmental education at Pilke daycare center Nappula in Varkaus. Today, individuals, communities and companies are expected to take responsibility for maintaining the viability of the planet and fair living opportunities for future generations. In early childhood education, supporting a child's growth for a nature-respecting, sustainable and healthy lifestyle is enshrined in the Early Childhood Education Act (2018/540, 3§) and the basics of the early childhood education plan (2018), which serve as guiding documents for the planning, implementation and development of all early childhood education activities. This is a research-based development thesis, where nature and environmental education's pedagogical action plan was prepared to Pilke Nappula daycare center. The plan is utilized in the planning and implementation of the pedagogical activities of the daycare center's child groups and in the development of the nature and environmental emphasis for the daycare center's activities. It's defined in the plan, how Pilke daycare center's nature and environmental focus goals, that rise from early childhood education plan, are carried out in daycare center's activities. In the future, the plan is intended to guide the daily pedagogical work of the staff and to act as a tool for the development of activities and work. Thus, the new plan is also a key tool for pedagogical leadership for the head of the daycare center.</p> <p>The preparation of the nature and environmental education plan was carried out in accordance with Parrila's (2016) pedagogical management process. At the stage of clarifying the common vision, a common vision was formed in the work community about the basic task, values and vision of nature- and environment-focused educational work. In the concretization phase of the vision, concrete goals and principles of everyday work were built, with which a jointly defined vision in action is implemented. In the implementation phase of the evaluation methods, an evaluation of the pedagogical activities of the groups was carried out in teams. During the development phase of the nature and environment emphasis, the plan preparation process, the effects of the development of the focus and the factors supporting the nature and environment-focused activities were researched as group thematic interviews aimed at the daycare center staff. The maintenance of the learning and development processes phase describes how the development process supported staff learning and how the development work will be continued at the daycare center after the planning process. The information obtained through the evaluation carried out in the work is to be utilized in the future as a basis for the development work of the nature and environmental emphasis and the planning of pedagogical management.</p> <p>The thesis examined the effects of the development of nature and environmental work on the activities of the daycare center from the perspective of the staff. As a further research topic, it would be interesting to find out how the development of nature- and environment-focused activities affects children's thinking and behavior.</p>			
Keywords early childhood education, environmental education, pedagogical leadership			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	VARHAISKASVATUS JA SEN TEHTÄVÄT	8
2.1	Varhaiskasvatuksen monimuotoinen tehtäväkenttä.....	8
2.2	Varhaiskasvatussuunnitelma työtä ohjaavana asiakirjana	10
2.3	Varhaiskasvatuksen arviointi ja kehittäminen.....	11
3	YMPÄRISTÖKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA.....	13
3.1	Ympäristökasvatuksen määrittelyä.....	13
3.2	Ympäristökasvatuksen merkitys lapsen kasvussa ja kehityksessä	15
3.3	Varhaiskasvatuksen ympäristökasvatus- oppimista ympäristössä, ympäristöstä ja toimimista ympäristön puolesta	17
4	PEDAGOGINEN JOHTAMINEN VARHAISKASVATUKSESSA	20
4.1	Pedagoginen johtajuus ja johtaminen	20
4.2	Pedagogisen johtamisen tehtäväalueet	21
4.3	Varhaiskasvatussuunnitelmatyö pedagogisen johtamisen kokonaisuudessa	22
5	KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	25
6	LUONTO- JA YMPÄRISTÖKASVATUSSUUNNITELMAN LAADINTAPROSESSI	26
6.1	Toimeksiantajan kuvaus.....	26
6.1.1	Varhaiskasvatussuunnitelmatyö ja toiminnan arviointi Pilke päiväkodeissa	27
6.1.2	Luonto- ja ympäristökasvatus Pilke päiväkodeissa.....	28
6.2	Yhteisen vision kirkastaminen	31
6.3	Vision konkretisointi arkityötä ohjaaviksi periaatteiksi	32
6.4	Arviointimenetelmien käyttöönotto	34
6.5	Luonto- ja ympäristöpainotteisuuden arviointiperustainen kehittäminen.....	34
6.5.1	Henkilöstön kokemukset luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessista ja suunnitelman merkityksestä painotteisessa kasvatustyössä	36
6.5.2	Henkilöstön kokemukset luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämisen vaikutuksista päiväkodin toimintaan ja painotteista toimintaa tukevista tekijöistä	40
6.6	Oppimis- ja kehittämisprosessien ylläpito	44
6.6.1	Luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämisen jatkosuunnitelma	45
6.6.2	Oppimisprosessien tukeminen luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman ja painotteisuuden kehittämistyössä	46
7	POHDINTA.....	47

7.1	Luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessin ja kehittämistyön vaikutusten tarkastelu	47
7.2	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	49
7.3	Opinnäytetyöprosessiin liittyvä ammatillinen kasvu.....	51
7.4	Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja kehittämisideat	52
LIITE 1: SWOT-ANALYYSI LUONTOPAINOTTEISEN TOIMINNAN TOTEUTUKSEEN VAIKUTTAVISTA		
	TEKIJÖISTÄ HENKILÖSTÖN KOKEMANA.....	60
LIITE 2: LUONTO- JA YMPÄRISTÖKASVATUSSUUNNITELMAN SISÄLTÖ		
		61
LIITE 3: SAATEKIRJE TUTKIMUKSEEN OSALLISTUJILLE		
		62
LIITE 4: HAASTATTELUTEEMAT.....		
		64
LIITE 5: ESIMERKKI KATEGORIOIDEN ABSTRAHOINNISTA.....		
		66

1 JOHDANTO

Ympäristöasioihin liittyvät kysymykset ovat yhteiskunnallisesti hyvin ajankohtainen aihe. Kysymysten korostuminen liittyy yleistyneeseen huoleen ympäristön tilasta, kun on alettu tunnistaa ihmisen toiminnan vaikutuksia maapallolle ja sen tulevaisuudelle. Tänä päivänä vastuun kestävästä kehityksestä katsotaan kuuluvan kaikille. Yritysten, yhteisöjen sekä yksilöiden odotetaan kantavan vastuuta toimintansa seurauksista toisille ihmisille, ympäristölle sekä tuleville sukupolville. Vuonna 2002 YK julisti vuodet 2005-2014 kestävästä kehityksestä edistävän koulutuksen vuosikymmeneksi. Yleistavoitteena oli saada kestävä kehitys osaksi kaikkien maailman valtioiden opetusjärjestelmää varhaiskasvatuksesta aikuiskoulutukseen. Hyvistä malleista ja tavoitteista huolimatta kestävä kehityksen kasvatuksen erot päiväkotien ja kuntien välillä ovat suuria. (Parikka-Nihti ja Suomela 2014, 55, 58-59).

Varhaislapsuus nähdään otolliseksi ajankohdaksi luoda pohja ihmisen kasvuille ympäristövastuulliseen kansalaisuuteen. (Chawla 1999; Pratt 2010). Varhaiskasvatuksessa lapsen ohjaaminen ympäristöä kunnioittavaan ja kestäväan elämäntapaan nousee varhaiskasvatustoimintaa ohjaavista asiakirjoista. Varhaiskasvatustalain (2018 /540, 3§) mukaan varhaiskasvatustoiminnan tulee edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua sekä hyvinvointia ja ohjata lasta eettisesti vastuulliseen ja kestäväan elämäntapaan. Lain asettamat tavoitteet on avattu laajemmin valtakunnallisissa varhaiskasvatustalain suunnitelman perusteissa (2018), joka toimii paikallisten varhaiskasvatustalain suunnitelmien laadintaa normiohjaavana asiakirjana. Perusteissa kestävä elämäntapa on kirjattu varhaiskasvatustalain arvope- rustaan ja sen omaksumista pidetään toiminnassa keskeisenä. (Varhaiskasvatustalain suunnitelman perusteet 2018, 21.) Tavoitteena on, että kasvatukseen ja opetukseen sisältyy tietoja, taitoja, arvoja ja asenteita, jotka tukevat lapsen kykyä ja tahtoa käyttää opittua arjen toiminnassa (Raittila 2017, 211).

Opinnäytetyön aiheena on luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittäminen Pilke päiväkotin toimintaan. Varkaudessa sijaitseva päiväkoti Nappula kuuluu Pilke päiväkodit Oy konserniin, joka on kotimainen varhaiskasvatustalain palveluja maanlaajuisesti tuottava yritys. Painotteisuudella tarkoitetaan, että päiväkodin pedagogiikassa profiloitutaan tiettyyn teemaan, kuten taiteeseen tai luonto- ja ympäristökasvatukseen. Pedagoginen painotteisuus kirjataan päiväkodin varhaiskasvatustalain suunnitelmaan ja se näkyy päiväkodin jokapäiväisessä toiminnassa. Painotteisuuden tavoitteena on herätellä lapsen kiinnostusta aihepiiriä kohtaan ja tarjota lapselle elämyksiä ja oppimisen kokemuksia. Päiväkotiyksikölle painotteisuus antaa punaisen langan toiminnan toteutukseen ja kehittämiseen. (Pilke päiväkotien painotteisuudet 2020.) Painotteisuudella voidaan nähdä myös liiketoimintaa liittyvä merkitys, koska se on keino erottautua muista palvelun tarjoajista (Jämsä ja Manninen 2000, 30).

Ajatus kehittämistyöhön ryhtymisestä heräsi tammikuussa 2019 tehdessäni yrityksen laadunvalvontaan liittyviä havainnointikäyntejä kahteen luontopäiväkotiin Ylivieskassa. Luontopäiväkotien toiminnassa painottuva ulkoilmaelämä, retkeily sekä kestävä kehityksen arvojen mukainen toiminta ovat tärkeitä elementtejä myös Nappulan toiminnassa. Nappulan monipuolinen lähiympäristö metsämaisine alueineen tarjoaa hyvät puitteet luonto- ja ympäristökasvatustalain toteutukseen. Valtaosassa

Pilkkeen päiväkotaja on jokin pedagoginen toiminnan painotteisuus. Nämä tekijät yhdessä tukivat ajatusta luonto- ja ympäristökasvatuksen kehittämistä Nappulan pedagogiseksi toiminnan painotteisuudeksi. Pedagogisen painotteisuuden kehittäminen päiväkodin toimintaan on laaja-alainen tavoite, joka edellyttää suunnitelmallista kehittämistyötä. Tätä kehittämistyötä ohjataan pedagogisen johtamisen avulla. (Parrila ja Fonsén 2016, 60).

Varhaiskasvatuksen kansainvälisissä tutkimuksissa ja yhteisöissä ympäristökasvatusta on huomioitu melko vähän (Parikka-Nihti ja Suomela 2014, 59; Raittila 2017, 210). Suomessa aihetta on tarkasteltu paljon eri näkökulmista ammattikorkeakoulututkintoon liittyvissä opinnäytetöissä. Töiden tuotoksena on syntynyt paljon erilaisia luonto- ja ympäristökasvatuksen menetelmiä kuvaavia oppaita (mm. Jääskelä ja Meuronen 2016). Monissa töissä on toteutettu myös jokin ympäristökasvatukseen liittyvä toiminnallinen tapahtuma. Kiinnostuksen kohteena on ollut mm. leikit ja lapsen osallisuus (Lehto ja Rantanen 2011) sekä varhaiskasvatushenkilöstön ja lapsen huoltajien välisen yhteistyön tukeminen (Kilpeläinen 2017). Pro gradututkielmina on tutkittu mm. lapsen osallisuuden toteutuksista ja edistämistä (Peltoluhta 2013) ja lapsen leikkejä metsäympäristössä (Suomela-Inkeri 2019). Myös henkilöstön hyvinvoinnin näkökulmasta aihetta on selvitetty (Tapio 2019.) Savonlinnan opettajankoulutuslaitos ja Rantasalmen ympäristökasvatusinstituutti ovat toteuttaneet 1990-luvun alkupuolella laajemman päiväkotikäisten lasten ympäristökasvatusta koskevan tutkimuksen. Neljä vuotta kestävässä tutkimushankkeessa oli mukana kaksi päiväkotia Suomesta ja yksi Virossa. (Vienola 2005, 37.)

Työ on tutkimuksellinen kehittämistyö, jossa tarkoituksena on laatia päiväkotia Nappulalle luonto- ja ympäristökasvatuksen pedagoginen toimintasuunnitelma. Tavoitteena on hyödyntää laadittua suunnitelmaa päiväkodin lapsiryhmien pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa sekä luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämisessä päiväkodin toimintaan.

2 VARHAISKASVATUS JA SEN TEHTÄVÄT

Varhaisvuosien merkityksestä ihmisen elämänkulussa vallitsee laajalti yhteinen ymmärrys. Länsimaisessa yhteiskunnassa korostetaan lapsen osallistumista institutionaalisen kasvatuksen piiriin jo ennen kouluikää, koska sen nähdään tukevan hyvää lapsuutta ja edistävän lapsen oppimista, osallisuutta ja selviytymistä myöhemmissä opinnoissa ja yhteiskunnassa. Varhaiskasvatuksen vaikuttavuus tunnustetaan myös maailmanlaajuisesti. Usein lapsien osallistumista institutionaalisen varhaiskasvatuksen piiriin pyritään tukemaan myös maissa, joilla on vaikeuksia järjestää sitä taloudellisista tai muista syistä johtuen. Institutionaalinen varhaiskasvatus onkin yhä useammin alettu nähdä osana koulutus- ja kasvatustalouden, elinikäisen oppimisen ensimmäisenä askeleena. (Karila 2016, 9; Naudeau, Kataoka, Valerio, Neuman ja Elder 2011.)

Karila (2016) määrittelee institutionaalisen varhaiskasvatuksen ammattilaisten toteuttamaksi lapsille suunnatuksi ryhmämuotoiseksi kasvatukselliseksi toiminnaksi, jota säädelään usein lainsäädännön ja opetussuunnitelmien avulla. Kansainvälisesti on vaihtelua siinä, kutsutaanko tätä ammattilaisten toteuttamaa kasvatusta päiväkodiksi, varhaiskasvatukseksi tai esimerkiksi kouluksi. Käsitykseen vaikuttaa maan koulutus- ja kasvatustalouden historia ja vallitseva yhteiskunnallinen ajattelutapa. Myös varhaiskasvatuksen organisointiin ja järjestämisvastuuseen liittyvät tulkinnat vaihtelevat maittain. (Karila 2016, 9). Varhaiskasvatustalouksessa (2018/ 540) ja valtakunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) varhaiskasvatus määritellään alle kouluikäisen lapsen suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi opetuksen, kasvatuksen ja hoidon kokonaisuudeksi, jossa painottuu pedagogiikka. Varhaiskasvatus kattaa lapsen elämän ensivuodet vauvaiästä peruskoulun aloitukseen. Yhdessä esi- ja perusopetuksen kanssa varhaiskasvatus muodostaa eheän toiminnallisen jatkumon lapsen oppimisen polulla.

Hujala, Puroila, Parrila ja Nivala (2007, 11-13) kuvaavat varhaiskasvatuksen vuorovaikutuksellisen prosessina, jossa lapsi omaehtoisesta kokemuksellisen ja elämyksellisen toiminnan, vertaisryhmäkontaktien ja aikuisten tavoitteellisen ohjauksen avulla kasvaa aktiivisena toimijana. Varhaiskasvatustoiminnan päämääränä he näkevät lapsen oppimaan oppimisen vahvistamisen ja tukemisen kasvuun oman elämänsä vaikuttajana. Määrittely he pohjaavat lapsen kasvuprosessiin ja oppimiseen liittyviin kysymyksiin.

Kuntaliitto (2019) määrittelee varhaiskasvatuksen päivähoiton ja esiopetuksen muodostamaksi lapsen hyvinvointia, hoivaa ja oppimista edistäväksi kokonaisuudeksi, jossa lapsen omaehtoisella leikillä on keskeinen asema. Varhaiskasvatustoiminta on tavoitteellista ja sitä säätelee lainsäädäntö sekä valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Varhaiskasvatuksella luodaan perustaa lapsen tasapainoiselle kasvuun ja kehitykselle ja tuetaan lasten huoltajia kasvatustehtävässä.

2.1 Varhaiskasvatuksen monimuotoinen tehtäväkenttä

Suomalainen varhaiskasvatus rakentuu pohjoismaalle tyypillisen educare-mallin mukaan, jossa yhdistyy hoidollinen- ja kasvatuksellinen tehtävä. Hoidollinen tehtävä on perinteisesti korostunut kuntien

ohjausjärjestelmissä. Varhaiskasvatuksella nähdään myös työvoimapolitiittinen merkitys vanhempien työssäkäynnin mahdollistajana. (Hujala, Heikka ja Halttunen 2007, 11-12). Tammikuussa 2013 varhaiskasvatus siirtyi sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen. Ratkaisun kautta julkinen varhaiskasvatus, etenkin päiväkodit, muotoutuivat selkeämmin osaksi suomalaista kasvatusta- ja koulutusjärjestelmää. Uusi varhaiskasvatustalaki (2018 /540) korostaa varhaiskasvatusta nyt lapsen oikeutena, jolloin myös varhaiskasvatuksen tehtävä määrittyy tätä kautta. Muutos näkyy mm. pedagogiikan painottumisena toiminnan tavoitteissa. (Fonsén ja Parrila 2016, 19, 70-71; Karila, Kosonen ja Järvenkallas 2017, 71-73.)

Lapsen näkökulmasta varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Näin ollen varhaiskasvatuksella on tärkeä tehtävä myös huoltajien kasvatustyön tukijana. Varhaiskasvatustoimintaa toteutetaan henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvien pedagogisten keinoin. Kasvatus, opetus sekä hoito painottuvat eri ikäisten lasten toiminnassa eri tavoin. Toiminnassa lapselle varmistetaan oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen oppimisympäristö. Tärkeitä ovat myönteiset oppimiskokemukset ja lapsen mahdollisuudet osallistumiseen ja vaikuttamiseen. Yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen kehittämisellä tuetaan lapsen toimimista erilaisissa vertaisryhmissä. Toiminnassa olennaista on lapsen yksilöllisten oppimisen edellytysten tukeminen ja mahdollisten oppimiseen liittyvien tuen tarpeiden tunnistaminen. Monialaisessa yhteistyössä lapselle järjestetään tarvittaessa tarkoituksenmukainen tuki. (Varhaiskasvatustalaki 2018, 3§; Varhaiskasvatustalasuunnitelman perusteet 2018, 22-23.)

Varhaiskasvatus tukee myös lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Se tarjoaa kaikille lapsille mahdollisuuden toimintaan, jossa tavoitteellisesti edistetään lapsen kasvua eettisesti vastuulliseen ja kestäväan elämäntapaan ja toisten ihmisten kunnioittamiseen. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot tukevat lapsen osallisuutta sekä toimijuutta yhteiskunnassa ja tukevat lapsen valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa omaa kulttuuriperinnettään sekä erilaisia kielellisiä, kulttuurisia ja uskonnollisia katsomuksia. (Varhaiskasvatustalaki 2018, 3§, Varhaiskasvatustalasuunnitelman perusteet 2018, 22-23.)

Suomessa kunnilla on velvollisuus järjestää varhaiskasvatustalalua kunnan tarpeen edellyttämässä laajuudessa. Varhaiskasvatus voidaan järjestää päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona sekä avoimena leikki- ja kerhotoimintana. Kunta voi järjestää palvelun itse tai yhteistyössä yksityisen tai kolmannen sektorin toimijan kanssa. Kun kunta hankkii palvelun ulkopuoliselta toimijalta, sen on varmistettava, että palvelun taso vastaa tasoltaan kunnalliselta toimijalta edellytettävää tasoa. (Varhaiskasvatustalaki 2018, 5§).

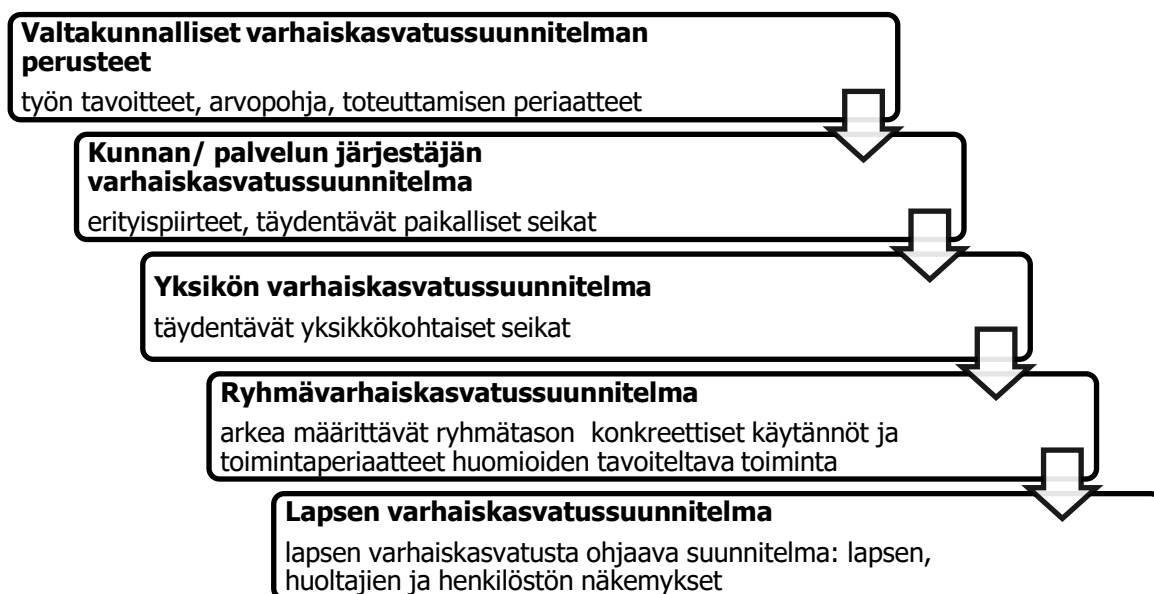
Suomessa varhaiskasvatus kuuluu subjektiivisiin oikeuksiin. Elokuussa 2016 lapsen oikeutta varhaiskasvatukseen rajattiin lakimuutoksella 20 tuntiin viikossa, jos toinen tai molemmat lapsen vanhemmista on kotona työttömyyteen tai perhesyihin liittyen. Oikeuden rajaaminen on herättänyt keskustelua lasten yhdenvertaisuudesta. Myös tutkimukset puoltavat lapsen osallistumista varhaiskasvatukseen yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Syksyllä 2019 hallitus teki esityksen varhaiskasvatustalalin

muutoksesta, jolla varmistetaan lapsen oikeus varhaiskasvatukseen yksilölliseen tarpeeseen perustuen. Oikeus kokoaikaiseen varhaiskasvatukseen ei olisi tällöin riippuvainen vanhempien työtilanteesta tai mahdollisista perhevapaista. Lakimuutoksen on määrä astua voimaan 1.8.2020. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019-10-7.)

2.2 Varhaiskasvatussuunnitelma työtä ohjaavana asiakirjana

Suomessa varhaiskasvatusta ohjaa varhaiskasvatuslaki (2018/540) ja valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018). Uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on entisestään poiketen nyt normiohjaava asiakirja, jonka pohjalta palvelua järjestävien tahojen tulee laatia paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Myös jokaisen varhaiskasvatuksessa työskentelevän ammattikavattajan tulee arvioida ja kehittää toimintaa ja työtään perusteiden suunnassa. Tavoitteena on varhaiskasvatustoiminnan laadun ja yhdenvertaisen toteutumisen edistäminen koko maassa. (Fonsén ja Parrila 2016, 19, 70-71; Karila, Kosonen ja Järvenkallas 2017, 71-73.)

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus muodostuu kolmesta tasosta, joita ovat valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (Opetushallitus 2020.) Paikallisten suunnitelmien laadinnassa kunnilla on päätösvalta, kuinka monitasoisesti varhaiskasvatussuunnitelmatyö kunnassa toteutetaan. Parrila (2016) on kuvannut varhaiskasvatussuunnitelmapohjaista suunnittelua, joka ilmentää useissa kunnissa toteutuvaa varhaiskasvatussuunnitelmatyön monitasoisuutta (kuvio 1). Monin paikoin käytössä on kunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja sen pohjalta laaditut yksikkökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat. Käytössä voi lisäksi olla ryhmäkohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat. Lapsen henkilökohtaisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta ja sen sisällöstä säädetään varhaiskasvatuslaissa ja se koskee kaikkia varhaiskasvatuspalvelun järjestäjiä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tehdään yhteistyössä lapsen ja lapsen huoltajien kanssa ja se tarkistetaan säännöllisesti lapsen tarpeiden mukaan. (Parrila ja Fonsén 2016, 63-64, 75.)

Kuvio 1. Varhaiskasvatussuunnitelmapohjaisen suunnittelun monitasoisuus (mukaillen Parrila 2016.)

Paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien tarkoituksena on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisella tasolla. Suunnitelmia tulee arvioida ja kehittää systemaattisesti. Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa palvelun järjestäjä kuvaa kasvatustoiminnan lähtökohdat ja periaatteet yksityiskohtaisemmin toimintansa osalta. Suunnitelmassa kuvataan myös mahdolliset toiminnan erityispiirteet. Ajatuksena on, että varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sisällöllinen punainen lanka säilyy paikallisten suunnitelmien laadinnassa tasolta toiselle tulkinnan muuttuessa vaihe vaiheelta konkreettisemmaksi. Paikallisten suunnitelmien tarkoituksena on tukea valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelmien perusteiden sisäistymistä ja siirtymistä henkilöstön työtä arjessa ohjauksi asiakirjoiksi. (Parrila ja Fonsén 2016, 64.)

Varhaiskasvatuksen suunnittelu ja toteutus ei voi tapahtua ainoastaan varhaiskasvatushenkilöstön välisenä toimintana. Toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa on selvitettävä ja huomioitava lapsen mielipide sekä toivomukset lapsen ikä- ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Myös lapsen huoltajille on annettava mahdollisuus osallistua sekä vaikuttaa toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. (Varhaiskasvatuslaki 2018, 20§.)

2.3 Varhaiskasvatuksen arviointi ja kehittäminen

Varhaiskasvatuksessa toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain (2018/ 540) ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) toteutusta käytännön työssä sekä varmistaa toiminnan kehittämistä ja laatua. Jokaisen palvelua järjestävän tahon tulee arvioida toimintaansa systemaattisesti ja osallistua myös ulkopuoliseen toiminnanarviointiin, joka voi olla kansallisen koulutuksen arviointikeskus KARVI:n tai muun tahon suorittamaa arviointia. Arvioinnin avulla tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja kehittämistarpeita, jotka toimivat kehittämistyön pohjana. Keskeiset arviointitulokset myös julkistetaan, jolla varmistetaan tieto palvelun laadusta ja toteutumisesta lasten huoltajille, varhaiskasvatuksen henkilöstölle sekä päättäjille. (Varhaiskasvatuslaki 2018, 24§; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 61).

Varhaiskasvatuksessa arvioinnin kokonaisuus on laaja ja arviointityö jatkuvaa, joten se edellyttää palvelun järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Pedagogisen toiminnan arvioinnissa tavoitteena on lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen sekä toiminnan kehittäminen varhaiskasvatussuunnitelman suunnassa. Toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen, järjestäjän, yksikön sekä yksilötason näkökulmista. Kansallisen tason arvioinnilla tuetaan palvelun järjestäjien arviointia ja laadunhallintaa ja varmistetaan varhaiskasvatuksen kehittämistoimintaa paikallisella, alueellisella ja valtakunnallisella tasolla. Kansallisen tason arviointitietoa hyödynnetään myös kansainvälisen vertailun tietolähteenä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 61.)

Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen paikallista johtamista ja kehittämistä. Palvelun järjestäjällä on päätäntävalta paikallisella tasolla käytettävistä arvioinnin menetelmistä, joissa tulee varmistaa myös lasten ja lasten huoltajien osallisuus. Arvioinnin avulla palvelun järjestäjä seuraa varhaiskasvatussuunnitelman sekä lasten yksilöllisten

varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumista ja kehittää toimintaa ja suunnitelmia arviointitiedon pohjalta. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmien laadinta, toteutumien ja arviointi tehdään tiiviissä yhteistyössä lapsen ja lapsen huoltajien kanssa. Palvelun järjestäjän tulee varmistaa toiminnassa myös henkilöstön tavoitteellisen ja suunnitelmallisen itsearvioinnin toteutuminen, jolla on keskeinen merkitys toiminnan laadun varmistamisessa ja kehittämisessä. Henkilöstön itsearviointi tulee tehdä suhteessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määriteltyihin arvoihin ja työn periaatteisiin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 61-62.)

3 YMPÄRISTÖKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA

Ympäristöasenteisiin liittyvässä tutkimuksessa lapsuuden myönteisillä ympäristökokemuksilla on havaittu vahva yhteys ympäristöstä huolehtimiseen myös aikuisiällä (Chawla 1999; Wells ja Lekies 2006). Prattin (2010) mukaan varhaislapsuuden monipuolisilla ympäristökokemuksilla sekä ympäristön hoitamiseen liittyvien tietojen ja taitojen opettelulla luodaan pohja ihmisen elinikäiselle kasvulle ympäristötietoiseksi kansalaiseksi. Päiväkodeissa ympäristökasvatusta on toteutettu usein osana kokonaisvaltaista kasvatusta tai erillisinä teemakokonaisuuksina. Vahvemmin ympäristökasvatuksen teemat ovat eläneet niissä varhaiskasvatuksen yhteisöissä, joissa mukana on ympäristöasioista välittäviä aikuisia. Vuonna 2002 YK julisti vuodet 2005-2014 kestävästä kehityksestä edistävän koulutuksen vuosikymmeneksi. Yleistavoitteena oli saada kestävä kehitys osaksi kaikkien maailman valtioiden opetusjärjestelmää varhaiskasvatuksesta aikuiskoulutukseen. Hyvistä malleista ja tavoitteista huolimatta kestävä kehityksen kasvatuksen erot päiväkotien ja kuntien välillä ovat suuria. (Parikka-Nihti ja Suomela 2014, 55, 58-59).

Varhaiskasvatuksessa lapsen ohjaaminen ympäristöä kunnioittavaan ja kestäväan elämäntapaan nousee varhaiskasvatustoimintaa ohjaavista asiakirjoista. Varhaiskasvatustalain (2018, 3§) mukaan varhaiskasvatustoiminnan tulee edistää lapsen kokonaisvaltaista kasvua sekä hyvinvointia ja ohjata lasta eettisesti vastuulliseen ja kestäväan elämäntapaan. Laajemmin lain asettamia tavoitteita on avattu valtakunnallisissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018), jossa kestävä elämäntapa on kirjattu varhaiskasvatuksen arvoperustaan ja sen omaksumista pidetään keskeisenä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 21). Tavoitteena on, että kasvatukseen ja opetukseen sisältyy tietoja, taitoja, arvoja ja asenteita, jotka tukevat lapsen kykyä ja tahtoa käyttää opittua arjen toiminnassa (Raittila 2017, 211).

3.1 Ympäristökasvatuksen määrittelyä

Ympäristökasvatusta on pyritty määrittelemään vuosikymmeniä. Käsitteen käyttö alkoi yleistyä 1960-luvulla ympäristön tilaan liittyvän yleisen huolen myötä (Cantell 2004, 12; Raittila 2017, 210). Ympäristökasvatuksen käsitteen määrittelyyn vaikuttaa keskeisesti mitä sanalla ympäristö ymmärretään. Suomela ja Tani (2004, 45) kuvaavat kolme näkökulmaa ympäristön ymmärtämiseen. Ensimmäisen näkökulman mukaan ympäristö voidaan nähdä ihmisen ulkopuolella sijaitsevana kokonaisuutena, jota ihminen tarkastelee etäisyyden päästä vaikuttamatta siihen. Tämä näkökulma on edustettuna usein luonnontieteellisissä lähestymistavoissa. Toisen näkökulman mukaan ympäristö voidaan nähdä ihmisen elettyinä ympäristönä, joka saa merkityksensä yksilön ajatusten, kokemusten, tunteiden ja toiminnan kautta. Tätä yksilökeskeistä näkökulmaa sovelletaan usein ympäristöpsykologisessa tarkastelussa ja ympäristöestetiikassa. Kolmas tapa, joka on edustettuna tyypillisesti ympäristöpolitiikassa ja ympäristön suojelussa, on nähdä ympäristö yhteiskunnallisesti tai sosiaalisesti tuotettuna kokonaisuutena.

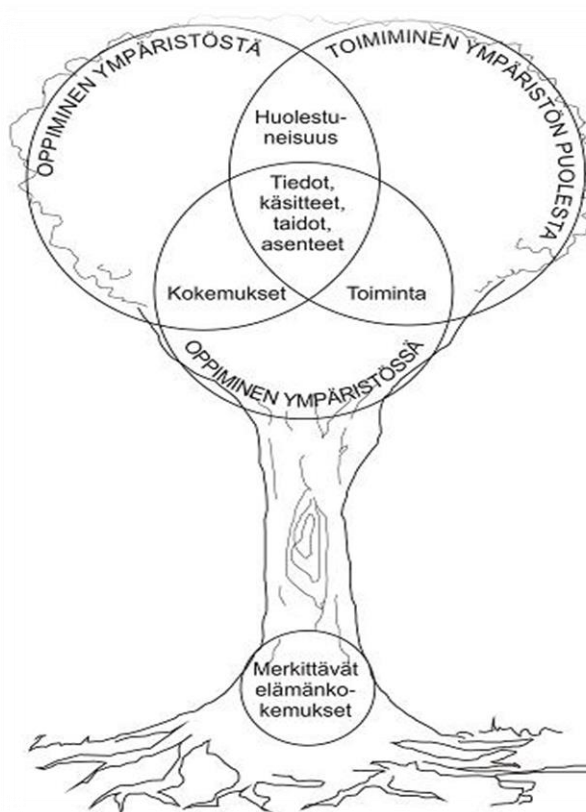
Chawla ja Flanders Cushing (2007) käyttävät ympäristön käsitteen määrittelyssä henkilökohtaista, sosiaalista, luonnontieteellistä sekä yhteiskunnallista ulottuvuutta. Heidän mukaansa ihmisen

henkilökohtainen ympäristösuhde rakentuu ympäristökokemuksista ja sosiaalisen ympäristön tuottamista käsityksistä. Aikuisen kokemukset ja käsitykset vaikuttavat keskeisesti siihen mitä merkityksiä hän asioille antaa. Näkemyksiään aikuinen välittää toiminnassaan lapselle.

Ympäristökasvatukseen yhdistetään keskeisesti käsite kestävä kehitys, jonka käyttö alkoi yleistyä 1990-luvulla. Käsitteen yleistymisen myötä ympäristökasvatus käsitteen rinnalla alettiin käyttää usein käsitettä kestävä kehityksen kasvatus (Wolff 2004, 27). Kestävä kehitys sisältää ekologisen, taloudellisen ja sosiaalis- kulttuurisen kestävyuden osa-alueet. Sen päämääränä on taata terveelliset, turvalliset ja oikeudenmukaiset elämisen mahdollisuudet nykyisille ja tuleville sukupolville sekä turvata ympäristön kantokyvyn, luonnon monimuotoisuuden ja kulttuurien kirjon säilyminen. (Luomi, Paananen, Viberg ja Virta 2010, 9.) Kestävä kehityksen kasvatuksessa yksilön ja yhteisöjen oppimisprosesseja tuetaan siten, että heidän arvonsa, tietonsa sekä toimintatapansa muuttuvat kestävä kehityksen mukaisiksi. Kulttuuriympäristöön ja kulttuuriperintöön liittyvällä kasvatuksella tuetaan kulttuuristen merkitysten arvostamista, ympäristösuhteen ja kulttuuri-identiteetin muodostumista, kulttuuriperintöön liittyvää osaamista sekä kulttuuristen oikeuksien toteutumista. (Ympäristöministeriö 2015, 8.)

Näkemykset ympäristökasvatuksen sisällöistä, toimintavoista ja tavoitteista vaihtelevat. Määrittelyyn vaikuttaa painotetaanko siinä yksilökeskeistä ympäristötietoisuuden ja vastuullisuuden lisäämistä vai yhteisöllistä oppimista edistävää näkökulmaa. Ympäristökasvatus on usein nähty myös luontokasvatuksen synonyyminä, jolloin sen tärkeimmiksi sisällöiksi on muodostunut luontokokemukset ja luonnontietoon liittyvä opetus. Nykyinen ympäristökasvatuksen määritelmä on kuitenkin laajempi. (Raittila 2017, 210.)

Viime vuosina yksi eniten käytettyjä ympäristökasvatuksen teoreettisia malleja on Palmerin (1998) puumalli, joka perustuu tutkimukseen ja aiempiin kokoaviin teoreettisiin esityksiin (kuvio 2). Puumalli jäsentää ympäristökasvatuksen sisältöjä ja sitä on hyödynnetty ympäristökasvatuksen suunnittelun ja arvioinnin tukena mm. kouluissa. Palmerin mukaan ympäristökasvatuksen pohjimmainen tarkoitus on voimaantuminen ja henkilökohtaisen merkityksen muodostuminen. Ympäristökasvatuksen tulisi perustua ihmisen elämäkokemuksiin, oppijan kehitysvaiheeseen ja aiempaan tiedon tasoon. Ympäristökasvatuksessa huomioidaan myös yhteisöllisyys ja sosiaaliset taidot. Ympäristökasvatuksen tulee tapahtua yhtä aikaa kolmella tasolla; ympäristöstä, ympäristössä sekä ympäristön puolesta. Oppiminen ympäristöstä tuottaa kokemusten, huolenpidon ja ympäristötietoisuuden kautta tietoa ympäristöstä. Oppiminen ympäristössä perustuu kokemuksellisuuteen ja toiminnallisuuteen, johon liittyy myös esteettinen painotus. Toimintaan ympäristön puolesta sisältyy arvokasvatuksen näkökulma. Palmerin mukaan laadukas ympäristökasvatus edellyttää kaikkien osa-alueiden toteutumista. Jokainen alue vaikuttaa oppijan tietojen, taitojen, käsitysten ja käsitteiden sekä asenteiden kehitykseen. (Cantell ja Koskinen 2004, 60.)

Kuvio 2. Palmerin puumalli (Cantell ja Koskinen 2004, 68.)

Parikka-Nihti ja Suomela (2014, 19-21) määrittelevät ympäristökasvatuksen kasvatukselliseksi toiminnaksi, jossa tavoitteena on herätellä ihmisiä tiedostamaan riippuvaisuutensa ympäristöstä ja lisätä ympäristömyönteisiä asenteita. Myös Wolff (2004, 19) kuvaa ympäristökasvatuksen keskeisiksi tavoitteiksi kansalaisten ympäristötietoisuuden lisäämisen sekä kestäväen kehityksen taitojen edistämisen. Näiden ohella hän katsoo, että ympäristökasvatuksen tehtävänä on tukea kansalaisten osallistumismahdollisuuksia. Chawla ja Flanders Cushing (2007) näkevät ympäristökasvatuksen keskeisenä tavoitteena ympäristöön liittyvän henkilökohtaisen merkityksen ymmärtämisen.

Äänismaa (2002) on kuvannut ympäristökasvatuksen tavoitteet Unescon vuonna 1977 järjestämässä ympäristökonferenssissa vahvistettujen kansainvälisten ympäristökasvatuksen tavoitteiden pohjalta. Määrittelyssä ympäristökasvatuksen tavoitteiksi kuvataan yksilöiden ja ryhmien ympäristötietoisuuden sekä ympäristömyönteisten asenteiden ja arvojen tukeminen, ympäristön hoitamiseen ja suojeleluun liittyvien taitojen lisääminen sekä ryhmien ja yksilöiden osallisuuden tukeminen työskentelyyn ympäristöongelmien ratkaisemiseksi. (Cantell ja Koskinen 2004, 60.) Vaikka Äänismaan (2002) määrittely on jo melko vanha, toistuvat siinä kuvatut tavoitteet eri sanamuodoin usein myös uudemmissa ympäristökasvatuksen tavoitteiden määrittelyissä.

3.2 Ympäristökasvatuksen merkitys lapsen kasvussa ja kehityksessä

Willamon (2004, 42-43) mukaan nykyihmiset tuntevat huolestuttavan huonosti omaa henkilökohtaista ekologiaansa. Etenkään kaupungeissa ihmisen ei tarvitse nähdä enää paljonkaan vaivaa omien biologisten perustarpeidensa tyydyttämiseksi. Ruoka ostetaan kaupasta, jolloin ihminen ei

välttämättä tiedä mistä se tulee tai kuka sen on kasvattanut. Myös elämiseen tarvittava lämpö ja vesi saadaan usein ulkopuolisen tahon, esim. taloyhtiön hoitamana ja siihen liittyvät ongelmat korjaa ammattilainen. Tämä hämärtää Willamon mukaan ihmisen ymmärrystä omasta biologisuudesta. Myös Sobelilla (2017, 23) on samankaltaisia havaintoja. Hän toteaa Willamon tavoin, että lapset eivät välttämättä enää tiedä mistä heidän ruokansa tulee eivätkä uskalla liikkua metsässä yksin. Sobel (2017, 23) on huolissaan myös lasten vähäisestä liikkumisesta. Hän katsoo, että lapset viettävät tänäpäivänä aikansa mieluummin tieto- ja pelikoneiden äärellä kuin ulkona liikkuessaan ja ulkona liikkuessaankin keskittyvät usein puhelimiinsa.

Myös suomalaislapsista enemmistö elää tänä päivänä kaupungeissa ja taajamissa, joissa luonnonmukaiset leikkipaikat voivat olla vähäisiä. Kaupungeissa lasten leikkialueet ovat paljolti valmiiksi rakennettuja, joka saattaa yksipuolistaa lasten leikkejä ja liikkumistaitojen harjaantumista. Liikenteeseen ja aikuisten ympäristöön liittyvät pelot voivat osaltaan kapeuttaa lasten leikkiympäristöjä. (Parikka-Nihti ja Suomela 2014, 65.) Myös kansainvälisessä tutkimuksessa lasten itsenäisen liikkumisen mahdollisuuksien on havaittu vähentyneen viime vuosikymmeninä (mm. Tovey 2007, 2).

Ympäristökasvatuksessa yksi keskeisistä tavoitteista on ympäristöön liittyvän henkilökohtaisen merkityksen ymmärtäminen sekä ympäristö- ja luontosuhteen vahvistaminen (Chawla ja Flanders Cushing 2007; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 40, 46-47). Tutkimukset ovat osoittaneet, että pelkkä tietojen lisääminen ei tuota riittävästi huolta ja tarvittavia taitoja ympäristöstä huolehtimiseen vaan vastuullisen ympäristösuhteen syntyminen edellyttää kokemuksia erilaisista ympäristöistä. Etenkin luonnonvaraisissa ympäristöissä saatujen kokemusten on todettu olevan yhteydessä myönteisen ympäristösuhteen syntymiseen. (Chawla ja Flanders Cushing 2007).

Cantellin (2011) mukaan ihmisen luonto- ja ympäristösuhte muodostuu kokemusten ja niistä syntyneiden muistojen perusteella. Eri aistien kautta saaduilla ympäristökokemuksilla on havaittu olevan yhteys ihmisen tunnemaailmaan ja tätä kautta ympäristöherkkyyteen, joka muodostaa perustan ympäristö- ja luontosuhteelle. Myös Parikka-Nihti ja Suomelan (2014) mukaan ympäristöherkkyys perustuu kokemusten, elämysten ja havaintojen pohjalta rakentuvaan tunnepitoiseen ja empaattiseen ympäristösuhteeseen. Lapsuusajan he katsovat ympäristöherkkyyden muodostamiselle otolliseksi ajankohdaksi, koska lapsella herkkyys ympäristön havaitsemiseen ja ympäristöstä huolehtimiseen on luontaista. Parikka-Nihti ja Suomelan mukaan aikuisen tehtävä on ympäristö- ja luontokokemusten tarjoamisen ohella lapsen ymmärryksen lisääminen ympäristöstä huolehtimisesta. Aikuisen mallintamisen avulla lapsi oppii mikä merkitys teoilla on. (Parikka-Nihti ja Suomela 2014, 68.)

Ympäristökasvatuksessa lapsen kokonaisvaltainen kehittyminen on luontevaa. Luontoympäristöissä leikkiessä samalla, kun lapsen motoriset taidot kehittyvät, hänen tulee kyetä vuorovaikutuksessa toisten kanssa huomioimaan ystävät ja ympäristönsä. Leikkiessään luonnossa lapsi tutkii, havainnoi ja oppii luonnostaan. Yhdessä toimiminen tukee lapsen sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja käyttäytymisen säätelyn taitoja. Yhteisen tekemisen kautta lapsi oppii pitämään huolta toisista ihmisistä ja yhteiset elämykset ja kokemukset vahvistavat lasten yhteenkuuluvuuden tunnetta. Samalla lapsi muodostaa kokemusta itsestä osana lapsiryhmää. (Parikka-Nihti ja Suomela 2014, 68.)

Fyysinen aktiivisuus on keskeinen osa lapsen tervettä kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Ympäristökasvatuksessa ulkoilu, liikkuminen ja toiminnallisuus on keskeinen osa toimintaa ja oppimista. Lasten kanssa liikutaan monipuolisissa rakennetuissa ja rakentamattomissa ympäristöissä. Etenkin luonnonvaraisissa ympäristöissä liikkuminen tarjoaa lapselle mahdollisuuksia eriasteisesti kuormittavaan liikuntaan ja monipuoliseen hieno- ja karkeamotoristen taitojen harjoitteluun. Luonnossa liikkumisen määrä myös helposti moninkertaistuu huomaamatta. (Parikka-Nihti ja Suomela 2014, 92.). Lapsen omaehtoinen liikkuminen tukee onnistumisten kautta myös myönteisen minäkuvan syntyä (Christensen 2003). Luontoympäristö tarjoaa lapselle runsaasti erilaisia materiaaleja, joilla hän voi muokata leikkiympäristöään ikätason ja leikin mukaisesti. Tämä tukee lapsen mielikuvitusta, omatoimisuutta sekä sinnikkyyttä. (Tovey 2007; Parikka- Nihti ja Suomela 2014, 68, 71-74, 82.)

Tutkimuksissa luontokokemusten on suhteellisen yhdenmukaisesti todettu tukevan myös ihmisen psyykkistä hyvinvointia. Luonto tarjoaa lapselle esteettisiä kokemuksia, mielihyvää sekä stressistä elvyttäviä vaikutuksia (esimerkiksi Korpela ja Paronen 2010; van den Bosch & Ode Sang 2017; Pasanen 2019). Hiljaisuuden kokemisella ja kuuntelemisen harjoittelulla on ympäristökasvatuksessa tärkeä osa. Aistien kautta tehtävillä havainnoilla tuetaan lapsen herkkyyttä aistia asioita. Aistikokemukset tukevat myös syvempää oppimista. Kun lapsi keskittyy aistihavaintoon, tilanteeseen liittyvä tunne jää vahvasti mieleen. Aistikokemukset voivat jättää lapselle muistijälkiä, jotka vielä aikuisenakin tukevat halua suojella ympäristöä. (Nordström 2004, 116-118.) Havaintojen tekoon ja vertailuun liittyy aina kognitiivisia prosesseja ja se yhdistyy muihin prosessointitaitoihin kuten havaintojen dokumentointiin, kuvaamiseen, muihin tietoihin yhdistämiseen, kysymysten tekoon ja keskusteluun, tulkintaan ja raportointiin. Ympäristö on myös täynnä matematiikka ja luonnonilmiöitä. (Parikka-Nihti ja Suomela 2014, 85-87.)

3.3 Varhaiskasvatuksen ympäristökasvatus- oppimista ympäristössä, ympäristöstä ja toimimista ympäristön puolesta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) on määritelty viisi oppimisen aluetta; Kielten rikas maailma, Ilmaisun monet muodot, Minä ja meidän yhteisömme, Tutkin ja toimin ympäristössäni sekä Kasvan, liikun ja kehityn (kuvio 3). Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Alueet eivät ole toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan toiminnassa lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen pohjalta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 40.) Keskeisimmin oppimisen alueista ympäristökasvatukseen liittyvät Tutkin ja toimin ympäristössäni, Minä ja meidän yhteisömme sekä Kasvan, liikun ja kehityn. (Raittila 2017, 214.)

Kuvio 3. Oppimisen alueet (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 40.)

Varhaiskasvatuksen ympäristökasvatus sisältää Palmerin (1998) Puu-mallin kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Luonto ja rakennettu ympäristö toimivat varhaiskasvatuksessa oppimisen kohteena sekä oppimisympäristönä. Tavoitteena on kannustaa lapsia tutkimaan ja toimimaan luonnossa sekä erilaisissa rakennetuissa ympäristöissä, vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössään sekä ohjata lapsia kestävään elämäntapaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 47.)

Ympäristössä oppimisen alueeseen liittyy vahvasti toiminnallisuus ja kokemuksellisuus, jotka ovat keskeisiä periaatteita varhaiskasvatuksessa ja pienten lasten ympäristökasvatuksessa. Oppimisessa hyödynnetään lasten omaa aktiivisuutta. Oppiminen fyysisissä ympäristöissä tarkoittaa, että lapset saavat monipuolisia kokemuksia erilaisista ympäristöistä. Varhaiskasvatuksessa näitä kokemuksia kartutetaan retkeillen ja toimien luonnossa ja erilaisissa rakennetuissa ympäristöissä. Kokemusten kautta lasten ympäristöön liittyvät tiedot, taidot ja asenteet rikastuvat. Yhteisen keskustelun ja kokemusten jakamisen kautta lapset muodostavat käsitystä ympäristöjen erilaisesta kokemisesta. Kulttuurinen näkökulma huomioidaan, kun pohditaan esimerkiksi millainen toiminta missäkin ympäristössä on sallittua. (Raittila 2017, 216-217; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 46-47.)

Oppiminen ympäristöstä sisältää kokemuksellista ympäristön tutkimista ja tiedon hankkimista ympäristöstä. Ympäristökasvatuksen näkökulmasta tavoitteena on vahvistaa lasten luonnon tuntemusta, luontosuhdetta sekä ympäristöherkkyyttä. Toiminnassa lasten kanssa havainnoidaan ja tutkitaan luontoa ja sen ilmiöitä, kasveja ja eläimiä eri aistein ja havaintovälineiden avulla. Tutkimisen ja oppimisen kohteena ovat myös rakennettu- sekä kulttuuriympäristö ja ihmisen ja näiden ympäristöjen välinen vuorovaikutus. Havainnot ja niiden vertailu ja auttavat lasta ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita ja kehittymään ajattelijoina. Oppimisessa hyödynnetään myös pieniä kokeita, luokitteluharjoituksia ja opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Asioita tutkittaessa lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa kiinnostavista asioista eritiedonhaku menetelmiä hyödyntäen. (Raittila 2017, 218; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 46-47.)

Ympäristökasvatuksen kolmas sisällöllinen kokonaisuus on osallistuminen toimintaan ympäristön puolesta. Tämä alue sisältää vahvasti arvokasvatuksellisen näkökulman. Kestävän elämäntavan periaatteet huomioidaan varhaiskasvatustoiminnassa sosiaalisen, kulttuurisen, taloudellisen ja ekologisen ulottuvuuden näkökulmista. Varhaiskasvatus luo perustaa lapsen ekososiaaliselle sivistykselle siten, että hän oppii ymmärtämään ekologisen kestävyuden edellytykseksi sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle. Sosiaalista kestävyyttä tuetaan lasten osallisuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuksien sekä tasavertaisuuden kokemuksen avulla, joka vahvistaa aktiiviseen kansalaisuuteen kasvamista. Kulttuurista kestävyyttä tuetaan edistämällä lasten taitoa kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää erilaisia näkemyksiä sekä kykyä reflektoida omia arvoja ja asenteitaan. Arjessa tehtävillä valinnoilla ja toimilla ilmaistaan ympäristöön ja luontoon liittyvää vastuullisuutta. Lasten kanssa opetellaan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin ja harjoitellaan kestävä elämäntavan taitoja, kuten roskaamatonta retkeilyä, kohtuullisuutta, ruokailuun liittyvää vastuullisuutta, energian säästämistä sekä jätteiden vähentämistä kierrätyksen ja tavaroiden korjaamisen avulla. (Raittila 2017, 211; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 21, 32, 47-48.)

Varhaiskasvatuksen ympäristökasvatuksessa tavoitteena on tukea myös lapsen fyysistä kasvua ja kehitystä sekä terveiden elämäntapojen omaksumista. Lasten kanssa liikutaan monipuolisissa ympäristöissä, joka tukee lapsen motoristen taitojen kehittymistä. Ohjatun liikkumisen ohella lapsille järjestetään runsaasti mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikkumiseen. Luontoa hyödynnetään lasten kanssa myös esteettisten kokemusten ja rauhoittumisen paikkana. Yhteistyössä lasten huoltajien kanssa lapsia kannustetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla monipuolisesti eri olosuhteissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 48.)

4 PEDAGOGINEN JOHTAMINEN VARHAISKASVATUKSESSA

4.1 Pedagoginen johtajuus ja johtaminen

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, 7) pedagogiikka määritellään kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaksi, ammatillisesti johdetuksi ammattihenkilöstön toteuttamaksi suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi toiminnaksi, jonka tavoitteena on lasten hyvinvointi ja oppimisen toteutuminen. Pedagogiikka näkyy kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa, työyhteisön toimintakulttuurissa sekä oppimisympäristöissä. Pedagogiikan painottuminen edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä yhteistä ymmärrystä lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin edistämisestä. Varhaiskasvatusta käsittelevässä kirjallisuudessa pedagogiikka liitetään käytännön työhön, jolloin sillä kuvataan usein lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen laatua (Nivala, 1999, 18; Hujala, Heikka, Halttunen 2017, 289.).

Fonsén (2009; 2014) on tutkinut varhaiskasvatuksen pedagogista johtajuutta. Hän katsoo, että pedagogisen johtajuuden ja johtamisen määrittely on haastavaa käsitteen epämääräisyyden vuoksi. Käsite on käytössä arkikielessä mutta sisällöllisesti sillä voidaan tarkoittaa eri asioita. Näkökulmasta riippuen käsitteellä voidaan määritellä sitä, joka johtaa tai miten ja mitä johtaa. Käsitettä voidaan käyttää myös johtamistyylin määrittelyssä. Fonsénin (2013, 182) mukaan myös johtajat itse kokevat pedagogisen johtamisen sisällön määrittelyn haastavaksi. Näkemys johdettavan toiminnan perustehtävästä vaikuttaa määrittelyyn. Fonsén ja Parrila (2016, 24) käyttävät pedagogista johtajuutta saateenvarjokäsitteenä, jonka alle pedagoginen johtaminen sijoittuu. He näkevät pedagogisen johtajuuden laaja-alaisesti henkilöstön oppimisen johtamisen ja organisaation toimintakulttuurin johtamisen näkökulmasta, joihin sovelletaan arvopohjana pedagogista näkökulmaa. Pedagogisen johtamisen he määrittelevät konkreettiseksi johtamistoiminnaksi, jolla pyritään päämäärien saavuttamiseen.

Haapaniemi ja Raina (2014, 123) määrittelevät pedagogisen johtajuuden johtajan konkreettiseksi toiminnaksi, jonka tavoitteena on ohjata yhteisöä kohti sisällöllisesti ja menetelmällisesti laadukasta kasvatustyötä. Johtajuus kattaa perustehtävän sisäistämisen, kasvatustehtävään liittyvien vaatimusten edellytysten tuntemuksen, yhteisön kehittymisen vaiheiden ja edellytysten ymmärryksen sekä näiden hyödyntämisen työssä. Ihmistuntemus ja kyky sietää erilaisuutta ovat osa johtajuutta. Hujala, Heikka ja Halttunen (2017, 288) katsovat pedagogisen johtamisen sisältävän toimenpiteet, joilla rakennetaan henkilöstön työolosuhteita, pedagogista osaamista ja edistetään laadukasta toimintaa. He näkevät johtamisen perustehtävän kehittämisenä ja henkilöstöstä huolehtimisena. Their (1994) taas käyttää pedagogisen johtajuuden käsitettä pedagogisesta johtamistavasta. Hän kuvaa pedagogisen johtamisen henkilöstöjohtamisen välineeksi, jossa yhdistyy aikuiskasvatuksen metodiikka ja johtajuus. Johtaja hyödyntää kasvatustieteellistä pedagogista tietoa ja taitoa työntekijöiden toiminnan tukemisessa. (Fonsén 2008, 46.)

Myös Nivala (1999) katsoo, että pedagogisen johtajuuden määrittely ei varhaiskasvatuksessa ole ollut yksiselitteistä. Varhaiskasvatuksen sosiaalipalvelullisen ja pedagogisen tehtävän yhdistyminen on vaikuttanut johtajuuden määrittelyyn. Pedagogisen johtajuuden käsitteen Nivala näkee

varhaiskasvatuksessa jossain määrin jopa ristiriitaiseksi, koska Suomessa päiväkodin johtajalla voi olla sama koulutus kuin lastentarhanopettajana toimivalla työntekijällä. Näin ollen hänellä ei välttämättä ole suurempaa pedagogista tietämystä kuin alaisillaan. Tätä taustaa vasten Nivala kuvaa pedagogisen johtajuuden vaikuttamiseksi ympäristöön, jossa pedagogiikka toteutuu. Varhaiskasvatuksessa pedagoginen johtaminen on yksikön kasvatus- ja opetustoiminnan johtamista, jonka ydin muodostuu toiminnan kehittämisestä. Pedagogiset johtamistehtävät hän määrittelee pedagogiikan kehittämisen keinoiksi. Niihin kuuluu mm. toiminta-ajatuksen määrittelyyn liittyvä yhteinen keskustelu, jossa sovitaan periaatteet, joilla visio toteutetaan. Hallinnollisen ja päivittäisjohtamisen alueet ulottuvat pedagogiseen johtamiseen, kun niihin liittyy pedagoginen tulokulma. Myös Fonsén (2008, 47, 77) näkee pedagogiseen johtamiseen sisältyvän perinteisesti hallinnollisena pidettyjä tehtäviä, kuten lasten ryhmiin sijoittaminen, kun niitä tarkastellaan pedagogisesta näkökulmasta.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, 28-29) pedagoginen johtaminen määritellään varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteelliseksi ja suunnitelmalliseksi johtamiseksi, arvioinniksi ja kehittämiseksi. Pedagoginen johtaminen sisältää toimet, joilla luodaan edellytyksiä henkilöstön työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle. Johtajan tehtävänä on luoda rakenteita ammatilliselle keskustelulle ja osallisuudelle ja tukea työyhteisön kasvua oppivaksi yhteisöksi, jossa työtä ja toimintakulttuuria kehitetään yhdessä lasten ja lasten huoltajien kanssa. Johtaja edistää yhteisen toiminta-ajatuksen, tavoitteiden ja työkäytäntöjen näkyväksi tekemistä ja vastaa, että niitä arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti.

4.2 Pedagogisen johtamisen tehtäväalueet

Varhaiskasvatuksen kentän sisällölliset ja rakenteelliset muutokset luovat kehittämistarpeita varhaiskasvatuksen johtajuudelle. Johtamisvastuut ovat hyvin laaja-alaisia ja monimuotoisia. Johtamiseen sisältyy organisaation kehittämiseen, palvelun laadun ja asiakkuuksien hallintaan, henkilöstöjohtamiseen, verkostoitumiseen ja yhteistyöhön sekä talouden hallintaan liittyviä tehtäviä (Strehmel 2016, 347-348.) Etenkin kasvatustyön sisällön ja laadun arvioinnin vastuu ja kehittäminen on siirtynyt enenevässä määrin suorittavan tason toimijoille (STM 2007, 25-26).

Fonsén (2008, 49-50) on tarkastellut varhaiskasvatuksen pedagogisia johtamistehtäviä kontekstuaalisen johtajuusteorian kautta. Hän katsoo, että varhaiskasvatuksessa henkilöstö, päiväkodin johtajat, virkamies- ja luottamusmiesjohto ovat kaikki osallisia johtajuuteen. Jokaisella johtajuustasolla on oma painopistealueensa mutta taustalla tulee olla yhteinen ymmärrys johtamisen kohteesta. Jaetun pedagogisen johtajuuden tehtäviksi Fonsén määrittelee pedagogisen keskustelun ylläpitämisen, tiedonkulun varmistamisen, yhteisen käsitteenmuodostuksen, oman ja organisaation toiminnan jatkuvan arvioinnin sekä kehittämisen, yhteiskunnallisen muutoksen ymmärtämisen ja uuden varhaiskasvatuksen tutkimustiedon soveltamisen, verkostoyhteistyön sekä perustehtävän yhteisen määrittelyn. Jokainen taho edistää omalla tehtäväalueellaan näiden tehtävien toteutumista.

Myös uusissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) johtajuus määritellään varhaiskasvatuksen perustehtävän kautta ja sen katsotaan ulottuvan kaikkiin, jotka huolehtivat perustehtävän

toteutumisesta (Hujala, Heikka ja Halttunen 2017, 288-289, 297.) Johtamisessa painottuu pedagogiikan ja henkilöstön pedagogisen osaamisen johtaminen ja suunnittelu, joka edellyttää johtamisen pedagogisen laadun kehittämistä (Strehmel 2016, 344). Pyrkimys pedagogisen osaamistason nostoon näkyy myös uudessa varhaiskasvatuslaissa henkilöstörakenteen ja kelpoisuusehtojen muutoksena. (Kuntatyönantajat 2018-09-29; Varhaiskasvatuslaki 2018, 31 §.)

Valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja uuden varhaiskasvatuslain sisäistymisen työn suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen perustaksi edellyttää toimivia pedagogisen johtamisen rakenteita sekä johtamivastuiden määrittelyä kaikilla tasoilla. Tämä edellyttää osallistavaa toimintakulttuuria ja työnjaon pohtimista, jotta erilaiset koulutukset hyödynnetään tehokkaasti ja lain asettamat vaatimukset toteutuvat. Toisin sanoen tarvitaan jaettava johtajuutta, jossa vastuu toiminnan laadun kehittämisestä jakautuu laajemmin ja tarkoituksenmukaisemmin. (Fonsén ja Parrila 2016, 20.) Kiinnostus pedagogisen johtamisen jakautumiseen näkyy myös varhaiskasvatuksen viimeaikaisessa tutkimuksessa, jossa kiinnostuksen kohteena on ollut mm. varhaiskasvatuksen opettajan rooli pedagogisessa johtamisessa. (mm. Fonsén 2014; Heikka 2014; Parrila ja Fonsén 2016, 111.)

Jaetun johtajuuden merkitys korostuu etenkin hajautetuissa organisaatioissa, joissa päiväkodin johtajalla voi olla vastuullaan useita yksiköitä. Tällöin muodostuu tarve selkeälle pedagogisen johtajuuden rakenteelle, jossa johtaja, opettajat ja varhaiskasvatuksen erityisopettajat linjaavat pedagogiikkaa yhdessä. Jaetun johtajuuden onnistuminen edellyttää selkeää tiimi johtamisrakennetta, -osaamista ja välineitä. Niiden avulla henkilöstö osallistetaan jakamaan vastuu toiminnan laadusta, yhteisestä oppimisesta ja työn kehittämisestä. Lähtökohtana on yhteisesti määritetyt arvot, tavoitteet ja toimintakulttuuri, johon jokainen työyhteisön jäsen sitoutuu. (Heikka 2016, 49.)

4.3 Varhaiskasvatussuunnitelmatyö pedagogisen johtamisen kokonaisuudessa

Pedagogisen keskustelun ylläpitäminen sekä keskustelurakenteiden luominen nähdään tärkeänä osana pedagogista johtamistoimintaa. Varhaiskasvatussuunnitelmaprosessi tarjoaa foorumin pedagogiselle keskustelulle ja se toimii pedagogisen johtajuuden työkaluna. (Fonsén 2014, 114).

Fonsén (2008, 48) on kuvannut varhaiskasvatuksen pedagogista johtajuutta palikkatorni-metaforan avulla (kuviokuva 4). Kuviokuva ilmentää myös varhaiskasvatussuunnitelmatyön roolia pedagogisen johtajuuden kokonaisuudessa. Määritelmässä tornin alimmainen palikka on perustehtävän määrittely, joka muodostaa perustan koko pedagogiselle johtajuudelle. Seuraava palikka tornissa on varhaiskasvatussuunnitelmatyö. Varhaiskasvatussuunnitelma perustuu varhaiskasvatuksen perustehtävään. Työn visio ja strategia rakentuvat perustehtävän ohjaamina. Niiden pohjalta muotoutuvat suunta ja menettelmät, joilla asetettuihin tavoitteisiin pyritään. Nämä periaatteet toimivat ihmisten ja toiminnan johtamisen pohjana. Pedagogisen laadun toteutuminen edellyttää organisaation kaikilla tasoilla ja tasojen kesken käytyä jatkuvaa reflektiivistä pedagogista keskustelua. Kaikkien tasojen perustana toimii yhteisesti määritelty näkemys toiminnan perustehtävästä. Palikoiden yhteensopivuudella varmistetaan koko tornin tukevuus.

Kuvio 4. Varhaiskasvatussuunnitelmatyö pedagogisen johtajuuden kokonaisuudessa (mukaillen Fonsén 2008.)

Varhaiskasvatustalaki (2018) ja valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) määrittävät lakitasoisesti varhaiskasvatustoiminnan perustehtävän, arvot, tavoitteet ja toiminnan toteuttamisen periaatteet. Nämä tekijät ohjaavat paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien laadintaa, toiminnan arviointia sekä kehittämistä. Paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien tavoitteena on tukea valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sisäistymistä arjen työhön. Tämän ohella paikallisissa suunnitelmissa tulee kuvata mahdolliset järjestäjäkohtaiset toiminnan painotukset ja erityispiirteet, jotka ohjaavat toiminnan toteutusta. Varhaiskasvatussuunnitelmatyön toteutuksella voidaan vaikuttaa suunnitelman ohjaavuuteen ja käytettävyyteen käytännön työssä. Jos suunnitelma ei muotoudu arjen työtä ohjaavaksi välineeksi, ei myöskään arjen toiminta kehity toivottuun suuntaan. (Parrila ja Fonsén 2016, 59, 64, 96).

Pedagogisen johtamisen hyvällä suunnittelulla ja erilaisten menetelmien tarkoituksenmukaisella hyödyntämisellä tuetaan yksilöllistä sekä yhteistä oppimista työyhteisössä. Johtamista voidaan tehdä läheltä olemalla tilanteissa läsnä sekä etänä erilaisten tehtävien muodossa. Yksilöllistä etäohjausta ovat erilaiset oppimistehtävät, joissa työntekijä tekee oman työn havainnointia ja arviointia. Yksilölliseen lähiohjaukseen kuuluu kehityskeskustelut sekä henkilökohtaiset pedagogiset keskustelut. Ryhmässä tapahtuvaa etäohjausta tehdään tiimikohtaisissa oppimistehtävissä ja ryhmäkohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnassa. Ryhmämuotoista lähiohjausta toteutetaan mm. tiimikehityskeskusteluissa, ryhmähavainnoinnissa sekä niihin liittyvissä palautekeskusteluissa. Koulutuksellista ohjausta toteutetaan yksilöille sekä ryhmille. Pedagoginen johtaminen voidaan kohdistaa yksittäiseen henkilöön, ryhmään tai tiimiin kulloisenkin tarpeen mukaan. Parhaimmillaan pedagogisessa johtamisessa liikutaan saman sisällöllisen teeman ympärillä hyödyntäen tarkoituksenmukaisesti useampia etä- ja lähiohjauksen menetelmiä. (Fonsén ja Parrila 2016, 142.)

Varhaiskasvatussuunnitelmapohjaisella arvioinnilla tuetaan pedagogisen toiminnan ohella myös varhaiskasvatussuunnitelman kehittymistä. Asiakirja-arvioinnissa tarkastellaan

varhaiskasvatussuunnitelman ja ohjaavien asiakirjojen sisällöllistä vastaavuutta ja suunnitelman käytettävyyttä arjen työvälineenä. Varhaiskasvatussuunnitelman laadintaprosessin arvioinnissa reflektoidaan, kuinka prosessi tuki eri tason varhaiskasvatussuunnitelmien yhteyttä ja niiden jalkautumista arjen työhön. Prosessin arvioinnissa tarkastellaan myös eri tahojen prosessiin osallistamista sekä aikataulutuksen ja vastuun jaon kysymyksiä. Arvioinnin avulla saatua tietoa voidaan hyödyntää varhaiskasvatussuunnitelmatyön prosessien kehittämisessä. (Parrila ja Fonsén 2016, 96.)

5 KEHITTÄMISTYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyö on tutkimuksellinen kehittämistyö, jossa tarkoituksena oli laatia Pilke päiväkotiki Nappu-
lalle luonto- ja ympäristökasvatuksen pedagoginen toimintasuunnitelma. Tavoitteena on hyödyntää
laadittua suunnitelmaa päiväkodin lapsiryhmien pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuk-
sessa sekä päiväkodin luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämisessä.

Laadittava suunnitelma on yksikötason varhaiskasvatussuunnitelma, jossa konkretisoidaan kuinka
Pilke päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmasta nousevia tavoitteita sekä luonto- ja ympäristöpai-
notteisuutta toteutetaan lapsiryhmien toiminnassa. Jatkossa suunnitelma toimii henkilöstön pedago-
gisen toiminnan suunnittelua, toteutusta, arviointia sekä työn kehittämistä ohjaavana työvälineenä.
Näin ollen suunnitelma on myös keskeinen pedagogisen johtamisen työväline. Laadintaprosessiin
kuuluneen arvioinnin avulla saatua tietoa on tarkoitus hyödyntää jatkossa luonto- ja ympäristöpai-
notteisuuden kehittämistyön ja pedagogisen johtamisen suunnittelun pohjana.

6 LUONTO- JA YMPÄRISTÖKASVATUSSUUNNITELMAN LAADINTAPROSESSI

Opinnäytetyössä Pilke päiväkoti Nappulalle laadittiin luonto- ja ympäristökasvatuksen pedagoginen toimintasuunnitelma. Suunnitelmassa konkretisoitiin luonto- ja ympäristöpainotteisen kasvatustyön visio, tavoitteet ja periaatteet, joidenka pohjalta painotteisuutta toteutetaan ja kehitetään. Suunnitelman kehittäminen on näin ollen keskeinen osa painotteisuuden kehittämistä. Suunnitelman laadinta eteni työssä Parrilan (2016) pedagogisen johtamisen prosessia mukailleen, joka perustuu varhaiskasvatuslakiin (2018/540) ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2018). Laadinta toteutui viiden vaiheen kautta: 1) yhteisen vision kirkastaminen, 2) vision konkretisointi arkityötä ohjaaviksi periaatteiksi, 3) arviointimenetelmien käyttöönotto, 4) luonto- ja ympäristöpainotteisuuden arviointiperustainen kehittäminen ja 5) oppimis- ja kehittämisprosessien ylläpito. Perustehtävään ja toimintakulttuuriin liittyvä keskustelu ja pedagogisen toimintasuunnitelman toteutus on jatkuva prosessi, johon vuoden aikana tehdyt arvioinnit vaikuttavat. (Parrila ja Fonsén 2016, 60). Myös opinnäytetyönsäni prosessin vaiheet limittyvät ja menevät osin päällekkäin.

Luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittäminen käytännön toiminnassa tapahtui samanaikaisesti suunnitelman laadinnan kanssa. Työyhteisö kehitti ja otti konkreettisesti käyttöön uusia luonto- ja ympäristökasvatuksen toimintatapoja lapsiryhmien toiminnassa. Kehittämisprosessin vaiheissa olen kuvannut suunnitelman laadintaprosessia ja samanaikaista luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämistä käytännössä (taulukko 1). Luettavuuden sujuvoittamiseksi käytän prosessikuvauksessa luonto- ja ympäristökasvatuksen pedagogisesta toimintasuunnitelmasta käsitettä luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelma.

6.1 Toimeksiantajan kuvaus

Pilke päiväkoti Nappula on vuonna 1998 perustettu yksityinen päiväkoti Varkaudessa. Marraskuussa 2016 Nappula siirtyi yrityskaupan kautta osaksi Pilke päiväkodit Oy:tä. Pilke päiväkodit on kotimainen varhaiskasvatuspalveluita tuottava yritys, jolla on kaikkiaan 141 päiväkotiä ympäri Suomen. Valtaosassa yrityksen päiväkotija on jokin pedagoginen toiminnan painotteisuus. Painotteisuudella tarkoitetaan, että päiväkodin pedagogiikassa profiloitutaan tiettyyn teemaan. Pilke päiväkotien päiväkodeissa painotteisuuksina on liikuntaa, musiikkia, ruotsin- ja englannin kieltä, ilmaisua ja taidetta sekä luonnontieteen ja matematiikan ilmiöiden tutkimista. Varhaiskasvatuspalvelun ohella Pilke järjestää perusopetuksen iltapäivätoimintaa 24 koululla sekä kotiin myytävää lastenhoitopalvelua yrityksille, yksityishenkilöille ja kuntien kautta palvelusetelillä hankittavaksi. (Pilke päiväkodit Oy 2019, Tietoa meistä.)

Pilke Päiväkoti Nappulassa on kaikkiaan 72 paikkaa, jotka jakaantuvat kahteen alle kolmevuotiaiden lasten ryhmään ja kahteen 3-5 vuotiaiden lasten ryhmään. Päiväkodissa ei järjestetä esiopetusta. Henkilöstöön kuuluu 12 varhaiskasvattajaa ja yksi ruoka- ja laitoshuollon tehtävistä vastaava työntekijä. Nappulan toiminnassa ei ole aiemmin ollut pedagogista painotteisuutta, vaan toimintaa on toteutettu monipuolisesti Varkauden kaupungin sekä Pilke päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmiin pohjautuen.

6.1.1 Varhaiskasvatussuunnitelmatyö ja toiminnan arviointi Pilke päiväkodeissa

Pilke päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelma perustuu valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Suunnitelmassa on määritelty Pilke päiväkotien yhteiset arvot, joita ovat turvallisuus, suvaitsevaisuus, myönteisyys, osallisuus sekä innovatiivisuus. Suunnitelmassa kuvataan varhaiskasvatuksen periaatteet yrityksen kasvatustyön päälinjojen pohjalta, joita ovat osallisuus, laadukas vuorovaikutus, pienryhmätoiminta, oppimisympäristöt, arjen pedagogiikka, projektityöskentely sekä pedagoginen dokumentointi. Päälinjat ohjaavat päiväkotien varhaiskasvatustoiminnan suunnittelua, toteutusta ja arviointia (Pilke päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelma 2019).

Yrityksessä on määritellyt ja kirjatut varhaiskasvatussuunnitelmatyön ja toiminnan arvioinnin prosessit sekä yhteiset toiminnan arvioinnissa käytettävät lomakkeet, joita arvioidaan ja kehitetään osana yrityksen laadunvalvontaa. Varhaiskasvatussuunnitelmatyön prosessit ja lomakkeet perustuvat varhaiskasvatukseen (2018/540) ja valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2018). Varhaiskasvatussuunnitelmaprosessin mukaisesti päiväkodeissa laaditaan Pilke päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta yksikön pedagogiset toimintasuunnitelmat, jotka ovat yksikkötason varhaiskasvatussuunnitelmia. Yksikön pedagogisessa toimintasuunnitelmassa kuvataan kuinka yrityksen yhteiset arvot ja kasvatuksen päälinjat toteutuvat päiväkodin arjen toiminnassa. Yksikön pedagogisessa toimintasuunnitelmassa tulee kuvata myös mahdollisen pedagogisen painotteisuuden toteutumisen periaatteet ja muut erityispiirteet. (Pilke päiväkodit Oy 2019, Varhaiskasvatussuunnitelmaprosessi.)

Yksikön pedagogisen toimintasuunnitelman pohjalta päiväkodin henkilöstö laatii tiimeittäin ryhmäkohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat. Ryhmäkohtaisissa suunnitelmissa henkilöstö kuvaa yksikkötason periaatteiden ja tavoitteiden toteutumisen ryhmien arjen toiminnassa ja lapsiryhmän tarpeen pohjalta. Jokaiselle lapselle laaditaan myös henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma yhteistyössä lapsen ja lapsen huoltajien kanssa, jota päivitetään säännöllisesti. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet tulee huomioida ryhmäkohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. (Pilke päiväkodit Oy 2019, Varhaiskasvatussuunnitelmaprosessi.)

Toiminnan arviointia toteutetaan Pilke päiväkodeissa yksikön pedagogisen toimintasuunnitelman ja lapsikohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen, henkilöstön yhteistyön ja henkilökohtaisen osaamisen sekä henkilöstön työhyvinvoinnin ja johtajuuden näkökulmista. Asiakastytyväisyyden arviointia tehdään osana pedagogisen toiminnan arvioinnin kokonaisuutta, arjessa lasten kanssa soveltuvien menetelmin sekä lasten huoltajille säännöllisesti toteutettavilla asiakastytyväisyyskyselyillä. Yksikkötason arviointitiedot menevät tiedoksi yrityksen hallintoon ja hallitukselle, jolloin muodostuu kokonaisnäkemys varhaiskasvatustoiminnasta koko yrityksen tasolla. Kaikille yhteisten arviointien prosessien ohella päiväkotien toimintaa arvioidaan laadunhallintaan liittyvien havainnointikäytäntöjen kautta. Arviointitieto toimii yksiköissä ja yrityksessä kehittämistyön pohjana. (Pilke päiväkodit Oy 2019, Arviointikalenteri.)

Varkaudessa yksityistä varhaiskasvatusta ohjaa myös Varkauden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma, joka on laadittu varhaiskasvatusta järjestävien tahojen ja keskeisten yhteistyökumppaneiden yhteistyönä toimintakaudella 2016-2017. Työskentelyyn osallistui tuolloin myös lapset ja lasten huoltajat. Suunnitelma on päivitetty uusien varhaiskasvatussuunnitelmien perusteiden mukaiseksi keväällä 2019. Kaikki kaupungin päiväkodit, mukaan lukien yksityiset toimijat, laativat vuosittain varhaiskasvatusyksikön toimintasuunnitelman, joka toimitetaan uuden toimikauden alussa kaupungin varhaiskasvatusjohtajalle ja sivistyslautakunnalle tiedoksi. Varkaudessa yksityinen varhaiskasvatus osallistuu myös kaupungin järjestämään asiakaskyselyyn, joka toteutuu joka toinen vuosi. (Varkauden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 36.)

6.1.2 Luonto- ja ympäristökasvatus Pilke päiväkodeissa

Pilke päiväkotien luonto- ja ympäristöpainotteisessa toiminnassa tavoitteena on lapsen myönteisen luontosuhteen tukeminen ja kestävään elämäntapaan oppiminen. Toiminnassa korostuvat luonnonilmiöiden ihmettely ja tutkiminen, ulkoilu, säännöllinen retkeily ja luonnossa liikkuminen. Leikki, yhdessä tekeminen sekä lasten kiinnostuksen kohteet luovat pohjan toiminnan suunnittelulle ja toteutukselle. Oppimisen lähtökohtana toimii arjessa koetut ja havaitut ilmiöt. Kekseliäisyys, kierrätys ja luonnon antimien hyödyntäminen oppimisessa, leikkivälineinä ja oppimisympäristöjen luomisessa ovat tärkeä osa luontopäiväkodin arkea. Pilke päiväkotien kestävä kehityksen strategia ja arvot näkyvät päiväkodin toimintakulttuurissa. (Pilke päiväkodit Oy 2019, Pilke päiväkotien luonto- ja ympäristöpainotteisuus.)

Pilke päiväkotien luonto- ja ympäristöpainotteisessa toiminnassa lapsi nähdään leikkivänä, liikkuvana ja ainutlaatuisena ympäristöönsä vaikuttajana. Arjessa lasta ohjataan kestävään elämäntapaan ja harjoitellaan siinä tarvittavia taitoja. Kekseliäisyys, kierrätys ja materiaalien kestävä hyödyntäminen ovat kaikkea toimintaa läpäisevä ajatus. Lasten kanssa harjoitellaan arjessa mm. roskaamatonta retkeilyä, kohtuullisuutta ja säästäväisyyttä, ruokailuun liittyvää vastuullisuutta, energian säästämistä sekä jätteiden vähentämistä kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Toiminnassa lapsia ohjataan huomaamaan tekojensa vaikutukset ja kunnioittamaan luontoa ja sen kasveja ja eläimiä. (Pilke päiväkodit Oy 2019, Pilke päiväkotien luonto- ja ympäristöpainotteisuus.)

Luonto- ja ympäristöpainotteisessa toiminnassa fyysinen aktiivisuus nähdään luontevana osana lapsen toimintaa, tervettä kasvua sekä kehitystä. Lapselle tarjotaan monipuolisia leikki- ja toimintaympäristöjä ja mahdollistetaan eriasteisesti kuormittava liikunta. Luontoa arvostetaan toiminnassa myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikkana. Erilaisissa ympäristöissä liikkumalla lasten kanssa opitaan liikennekasvatusta ja turvallisuuteen liittyviä taitoja. Toiminnan dokumentoinnissa, ilmiöiden tutkimisessa ja tiedon etsimisessä hyödynnetään lasten kanssa teknologian suomia mahdollisuuksia opetellen samalla laitteiden turvallista käyttöä. (Pilke päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelma 2019).

Pilke päiväkotit Nappulan toimintaa ohjaa myös Varkauden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma (2019). Varkauden varhaiskasvatuksessa kokemuksilla, oivaltamisen ja oppimisen ilolla on tärkeä

rooli ympäristökasvatuksessa. Luontokokemusten avulla rakennetaan pohjaa lapsen luontosuhteelle ja ympäristövastuulle. Kaupungin rikasta luontoa hyödynnetään lasten kanssa retkeilyssä, seikkailussa, tutkimisessa ja moniaistisessa havainnoinnissa. Luonnossa tapahtuvaa oppimista hyödynnetään myös sosiaalisten taitojen harjoittelussa sekä hieno- ja karkeamotoriikan kehittymisen tukemisessa. Varkauden varhaiskasvatussuunnitelmassa ympäristökasvatuksen sisältöjä ovat keho ja aistit, kasvit ja eläinlajit, aineet ja niiden olomuodot, maa ja avaruus sekä vuoden kierto luonnossa tapahtuvine muutoksineen ja juhlapäivineen. Luonnonsuojeluun ja kestäväan elämäntapaan tutustutaan luonnossa liikkuen, kierrätystä ja jätteiden lajittelua opetellen ja tutustuen erilaisiin keinoihin säästää energiaa. Liikenne- ja turvallisuuskasvatus on osa ympäristökasvatusta. (Varkauden kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 28.)

Taulukko 1. Pedagogisen johtamisen prosessin vaiheiden toteutuminen luonto- ja ympäristökasvatuksen pedagogisen toimintasuunnitelman kehittämistyössä.

Prosessin vaihe	Aikataulu	Mitä tehtiin	Tulos
Yhteisen vision kir- kastaminen	Tammikuu 2019	<ul style="list-style-type: none"> Luontokasvatusmateriaalit henki- löstölle Yhteinen keskustelu kehittä- mistä viikkopalaverissa 	Orientoituminen aihe- seen
	Helmikuu 2019	<ul style="list-style-type: none"> Swot analyysi henkilöstölle kehit- tämiseen liittyvistä ajatuksista 	Ennakoarvio yksikön pai- notteisuuteen liittyvistä vahvuuksista ja kehittä- mistarpeista
	Maalis- huhtikuu 2019	<ul style="list-style-type: none"> Esitys yrityksen johtoryhmälle painotteisuuden kehittämisestä 	Työyhteisön yhteinen pää- tös kehittämistyöhön ryh- tymisestä elokuussa 2019
Yhteisen vision kir- kastaminen Oppimis- ja kehittä- misprosessien yllä- pito	Elokuu 2019	Henkilöstön suunnittelupäivä: <ul style="list-style-type: none"> Tavoitetason valinta luontopor- taat kriteeristöstä Painotteisuuden kehittämiseen liittyvä ryhmätyö Arjen toiminnan suunnittelua ti- meissä 	Tavoitetaso tulevalle vuo- delle Ideoita luonto- ja ympä- ristökasvatuksen pedago- giseen toteutukseen
Vision konkretisointi arjen työtä ohjaa- viksi periaatteiksi	Syys-lokakuu 2019	<ul style="list-style-type: none"> 3x opettajatiimin tapaaminen: yksikön pedagogisen toiminta- suunnitelman tarkistus ja muok- kaus painotteisuutta tukevaksi Kysely yli 3v. lapsille ja lapsiryh- mien havainnointi Kysely lasten huoltajille ideoista toimintaan 	Luonto- ja ympäristökas- vatussuunnitelman työstä- misen käynnistys
Oppimis- ja kehittä- misprosessien yllä- pito	Lokakuu 2019	<ul style="list-style-type: none"> Kehittämishankkeen taloudellisen kustannusten arviointi ja budjetointi 	Määrärahat kehittämistyö- hön
Yhteisen vision kir- kastaminen Oppimis- ja kehittä- misprosessien yllä- pito	Marras -joulukuu 2019	<ul style="list-style-type: none"> 2x työyhteisöpalaveri: vasun pe- rusteiden ja ympäristökasvatuk- sen sisällön kertaus Perustehtävään, arvoihin ja toi- mintakulttuuriin liittyvä väliteh- tävä tiimeille 	Luonto- ja ympäristöpai- notteisen työn perusteh- tävä, visio ja arvot
Arviointimenetel- mien käyttöönotto	Tammikuu 2020	<ul style="list-style-type: none"> Pedagogisen toiminnan väliarvi- ointi/ välitehtävä tiimeittäin Arviointi-ilta: vahvuuksien ja ke- hittämiskohteiden sekä painottei- suuden toteutumisen yhteenvedo ja keskustelu, välitehtävän purku 	Kokonaiskuva pedagogi- sen toiminnan vahvuuk- sista, kehittämiskohteista sekä luonto- ja ympäristö- kasvatuksen toteutumi- sesta
Vision konkretisointi arjen työtä ohjaa- viksi periaatteiksi	Tammikuu 2020	<ul style="list-style-type: none"> 2x tapaaminen (opettajia ja hoi- tajia): Luonto- ja ympäristökas- vatussuunnitelman työstäminen 	Luonto- ja ympäristökas- vatussuunnitelma: arjen konkreettiset tavoitteet, käytännöt, pedagogiset rakenteet ja keskeiset prosessit
Luonto- ja ympäris- töpainotteisuuden arviointiperustainen kehittäminen	Helmikuu 2020	<ul style="list-style-type: none"> Ryhmähaastattelut henkilöstölle x2 Haastatteluaineiston analyysi 	Henkilöstön kokemukset luonto- ja ympäristökas- vatussuunnitelman laadin- taprosessista ja kehittä- mistyön vaikutuksista päi- väkodin toimintaan
Oppimis- ja kehittä- misprosessien yllä- pito	Toukokuu 2020	<ul style="list-style-type: none"> Henkilöstön luontokoulutus 	Tietoa ja konkreettisia ideoita käytännön työhön
Oppimis- ja kehittä- misprosessien yllä- pito	Elokuu 2020-	<ul style="list-style-type: none"> Henkilöstön suunnittelupäivä: yk- sikön tavoitetason tarkistus luon- toportaat kriteeristöstä Ryhmävasujen työstäminen Pedatiimi: Luontokasvatuksen si- sällön määrittely vuosikelloksi Henkilöstön työohjaus/ mento- rointi x4 	Yksikön ja tiimien kehittä- missuunnitelmat
Oppimis- ja kehittä- misprosessien yllä- pito	Marraskuu 2020	<ul style="list-style-type: none"> Henkilöstön kehityskeskustelut 	Henkilökohtaiset osaami- sen kehittämisen suunni- telmat

6.2 Yhteisen vision kirkastaminen

Luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessin ensimmäisessä vaiheessa tavoitteena oli luoda yhteinen näkemys työn perustehtävästä, arvoista ja tavoitteista. Varhaiskasvatustyössä arvopohja ja toiminnan periaatteet määrittyvät varhaiskasvatustalain (2018/ 540) ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) pohjalta. Tämän ohella toiminnassa voi olla pedagogisia painotuksia tai muita erityispiirteitä. Työ koostuu kasvatuksesta, opetuksesta ja hoivasta, jossa pedagogiikalla on keskeinen merkitys. Pedagogiikan painotteisuuden kehittäminen edellyttää yhteistä keskustelua työn perustana olevasta kasvatustalainnäkemyksestä sekä työn arvoista. Yhdessä muodostettu näkemys tukee sitoutumista sovittuihin arvoihin ja toimintaperiaatteisiin. (Parrila ja Fonsén 2016, 60, 62.)

Yhteisen käsityksen muodostaminen aloitettiin päiväkodilla tammikuussa 2019, kun henkilöstöpala-verissa esitin ajatuksen luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämisestä päiväkodin toimintaan. Yhteisen keskustelun ja päätöksenteon pohjaksi jaoin henkilöstölle Pilke päiväkotien luonto- ja ympäristökasvatustalainnateriaalit, joissa on kuvattu painotteisen toiminnan sisältöä ja periaatteita. Helmikuussa 2019 toteutin työyhteisölle swot- analyysin, jossa jokainen sai pohtia henkilökohtaisesti yksikkömme ja sen toimintaympäristön vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia sekä uhkia luonto- ja ympäristöpainotteisen toiminnan näkökulmasta. Analyysiin osallistui yhteensä 13 henkilöä. Swot-analyysin tavoitteena oli kartoittaa henkilöstön näkemyksiä kehittämistyön eduista, siihen liittyvistä tarpeista sekä riskeistä ja mahdollistaa henkilöstön osallistuminen reflektoinnin avulla yhteiseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Swot- analyysistä keskeiset kehittämiseen liittyvät tekijät kokosin teemoittelun avulla (liite 1).

Pedagogisen luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittäminen toimintaan on laajamittainen hanke, joka edellyttää yrityksen hallinnon suostumuksen. Tällä varmistetaan riittävät resurssit ja hallinnon tuki kehittämistyöhön. Maaliskuussa 2019 laadin yrityksen varhaiskasvatustalainjohtajan ohjeistuksella hankkeesta vapaamuotoisen lupa-anomuksen yrityksen johtoryhmälle. Hankkeen perusteluissa hyödynsin swot- analyysistä saamaani tietoa. Hallinnon lupa hankkeelle saapui huhtikuussa 2019. Työyhteisön yhteispäätöksellä kehittämistyö päätettiin käynnistää uuden toimikauden alussa elokuussa 2019, jotta kesän lomakausi ei katkaise prosessia.

Elokuussa 2019 keväällä aloitettua luonto- ja ympäristökasvatustalainkeskustelua jatkettiin henkilöstön suunnittelupäivässä. Ennen suunnittelupäivää jaoin henkilöstölle muistin virkistämiseksi uudelleen yrityksen luonto- ja ympäristökasvatustalainnateriaalit ja vastavalmistuneen kestäväen kehityksen suunnitelman. Materiaalit tallennettiin ryhmien tietokoneille ja tulostettiin isojen sekä pienten puolelle luonto- ja ympäristökasvatustalainkansioiksi. Suunnittelupäivä käynnistyi tarkastelemalla yhdessä yrityksen luontoportaat-kriteeristöä. Kriteeristöissä luonto- ja ympäristöpainotteisuuden toteutumista on määritelty neljällä tasolla, jolloin se antaa myös konkreettisia tavoitteita toiminnalle. Yhteisen keskustelun pohjalta päädyimme valitsemaan ensimmäisen vuoden tavoitetasoksi portaan yksi. Suunnittelupäivä jatkui aluejohtajan luonto- ja ympäristökasvatustalainneseen liittyvällä alustuksella ja ryhmätyöllä,

jonka tuloksena syntyi konkreettisia ideoita arjen pedagogiseen toimintaan lasten kanssa. Ideat kokosin luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman valmistuttua asiakirjan liitteeksi. Loppupäivän henkilöstö käytti tiimeittäin arjen käytäntöjen ja pedagogisen toiminnan suunnitteluun.

Marraskuun alussa perustehtäväkeskustelua jatkettiin työyhteisössä. Tavoitteena oli muodostaa ensimmäisenä luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelmaan painotteisen varhaiskasvatustyön perustehtävä, visio ja arvot. Marraskuun aikana toteutin työyhteisölle päiväkodilla kaksi palaveria. Palaverissa kerrattiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteista (2018), ympäristökasvatuksesta sekä varhaiskasvatussuunnitelmatyöstä kokoamani tietopaketin pohjalta työn arvopohjaa, toimintakulttuuria sekä luonto- ja ympäristökasvatuksen tavoitteita. Pilke päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmassa on määritelty yhteiset arvot, jotka toimivat kaikkien päiväkotien toiminnan pohjana. Tässä yhteydessä kävimme keskustelua mitä organisaation arvot tarkoittavat toiminnassamme ja mitä arvoja luonto- ja ympäristökasvatuksen painottuminen tuo siihen. Jälkikäisellä tapaamisella tiimit saivat tehtäväksi kirjata näkemyksensä luonto- ja ympäristöpainotteisen varhaiskasvatustoiminnan perustehtävästä ja arvoista. Välitehtävä yhdistyi tammikuussa toteutuvaan pedagogisen toiminnan väliarviointiin, jossa tehtiin myös toimintakulttuurin reflektointia.

Marraskuun palaverit toteutuivat työpäivien aikana, joten vain osa henkilöstöstä pystyi osallistumaan niihin. Jotta kaikki saisivat välitehtävää varten saman informaation, jaoin palaverissa käydyt diat sähköisesti työyhteisölle. Kannustin henkilöstöä kertaamaan myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteista varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, arvoja sekä ympäristökasvatusta koskevia lukuja. Välitehtävä käytiin läpi osana tammikuun pedagogisen toiminnan väliarviointia. Kolme tiimiä neljästä oli kirjannut ajatuksiaan perustehtävästä sekä arvoista, joihin toimintamme pohjautuu. Ajatusten pohjalta muodostettiin uuteen luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelmaan työn perustehtävä, visio ja arvot.

6.3 Vision konkretisointi arkityötä ohjaaviksi periaatteiksi

Luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessin toisessa vaiheessa tavoitteena oli konkretisoida yhdessä muodostettu työn visio ja arvot arjen työtä ohjaaviksi periaatteiksi ja tavoitteiksi. Tämä tapahtui varhaiskasvatussuunnitelmatyön ja toimintakulttuurin johtamisen avulla. Työskentelyssä on tärkeä huomioida, että suunnitelman tuottaminen ei ole itse tarkoitus. Yhteisen pedagogisen keskustelun avulla varmistetaan työtä ohjaavien periaatteiden sisäistyminen arjen työhön. (Parrila ja Fonsén 2016, 63-64, 75.)

Jokaisessa Pilke päiväkotien päiväkodissa laaditaan yksikön pedagoginen toimintasuunnitelma, joka pohjautuu yrityksen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Yksikön pedagoginen toimintasuunnitelma on yksikkötason varhaiskasvatussuunnitelma, joka päivitetään vuosittain lokakuun loppuun mennessä. Painotteisissa yksiköissä pedagogisessa toimintasuunnitelmassa tulee kuvata myös painotteisuuden toteutumisen periaatteet. Usein käytössä voi olla myös laajempi toimintasuunnitelma, jolla varmistetaan painotteisuuden toteutumista toiminnassa. Syys- lokakuun aikana toteutin päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajille kolme tapaamiskertaa, joissa yksikön aiempaa pedagogista

toimintasuunnitelmaa muokattiin luonto- ja ympäristöpainotteisuutta tukevaksi. Tammikuussa pedagogista toimintasuunnitelmaa ryhdyttiin laajentamaan luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelmaksi. Työskentely toteutui kahtena tapaamiskertana päiväkodilla. Tässä vaiheessa suunnitelman rakentamiseen osallistui varhaiskasvatuksen opettajia sekä hoitajia. Tapaamisissa toimin koollekutsujana sekä työskentelyn vetäjänä ja tapaamisten välillä suunnitelman puhtaaksi kirjoittajana.

Ympäristö- ja luontokasvatussuunnitelman työstäminen aloitettiin kirjaamalla siihen ensimmäisenä välitehtävän pohjalta muodostetut luonto- ja ympäristöpainotteisen kasvatustyön perustehtävä, visio sekä tarkentuneet arvot. Tämän jälkeen suunnitelmaan muotoiltiin mahdollisimman konkreettisesti lupaamme-muodossa periaatteet ja tavoitteet, kuinka ohjaavista varhaiskasvatussuunnitelmista, yrityksen kestävä kehityksen strategiasta sekä luontoporaat kriteeristöä nousevia tavoitteita toteutetaan arjen työssä. Tässä vaiheessa opettajatiimin syyskaudella muokkaama yksikön pedagoginen toimintasuunnitelma käytiin vielä läpi ja liitettiin osaksi luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelmaa. Suunnitelmaan kuvattiin tiivistetysti myös yksikön pedagogisen johtamisen rakenteet, varhaiskasvatussuunnitelmaprosessi, pedagogisen arvioinnin käytännöt sekä näihin liittyvät vastuut. Pedagogisten rakenteiden kuvauksen yhteydessä muokattiin yhteisten kokemusten pohjalta yksikön viikkopala-verikäytäntöä ja käynnistettiin yksikön varhaiskasvatuksen opettajien ja esimiehen muodostama pedatiimi, joka tapaa kuukausittain pedagogiikan kehittämiseen liittyvissä asioissa.

Varhaiskasvatustoiminnan suunnittelussa lapselle ja lasten huoltajille tulee antaa mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen (Varhaiskasvatuslaki 2018, 20§). Luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaan lapsia osallistettiin lasten ikä- ja kehitystaso huomioiden. Yli kolmevuotiaiden lasten ryhmissä henkilöstö kyseli ja kirjasi syys-lokakuun aikana lasten ideoita ja toiveita kiinnostavista leikeistä luonnossa ja erilaisissa ympäristöissä. Kaikissa lapsiryhmissä tietoa kerättiin syyskauden aikana havainnoimalla lapsiryhmien toimintaa. Syyskuussa lasten huoltajille jaettiin tiedote luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämisestä sekä Pilke päiväkotien luonto- ja ympäristökasvatuksen sisällöstä. Kirje sisälsi määräpäivään mennessä palautettavan osion, johon huoltajilla oli mahdollisuus kirjata ideoita luonto- ja ympäristökasvatukseen ja ilmaista mahdollinen osallistumishalukkuutensa toiminnan toteutukseen. Luonto- ja ympäristöpainotteisuutta avattiin lasten huoltajille myös syksyn vanhempainilloissa ja kauden ensimmäisessä vanhempainryhmän tapaamisessa keskusteltiin luonto- ja ympäristötoimintaan liittyvästä yhteistyöstä.

Laadintaprosessin tuloksena valmistui luonto- ja ympäristökasvatuksen pedagoginen toimintasuunnitelma, jossa samoihin kansiin on kuvattu luonto- ja ympäristöpainotteisen kasvatustyön perustehtävä, arvot, konkreettiset tavoitteet sekä toimintaperiaatteet. Suunnitelma sisältää myös kuvauksen yksikön pedagogisen johtamisen rakenteista, keskeisistä pedagogisista prosesseista sekä niihin liittyvistä vastuista. Suunnitelman liitteinä on toiminnan arvioinnin lomakkeet ja keskeiset suunnitelmaan liittyvät asiakirjat. Suunnitelman sisällysluettelo löytyy liitteestä 2.

6.4 Arviointimenetelmien käyttöönotto

Luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessin kolmannen vaiheen tavoite oli tämänhetkisen osaamisen ja toimintakulttuurin arviointi (Parrila ja Fonsén 2016, 60). Varhaiskasvatuksessa arvioinnin kokonaisuus on laaja ja arviointityö jatkuvaa. Tavoitteena on lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen sekä toiminnan kehittäminen varhaiskasvatussuunnitelman suunnassa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 61). Tässä työssä arviointia suoritettiin ryhmien pedagogisen toiminnan näkökulmasta sekä tutkimuksellisesti luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessin ja painotteisuuden kehittämisen vaikutusten näkökulmasta.

Pilke päiväkodeilla on määritellyt varhaiskasvatussuunnitelmatyön ja toiminnan arvioinnin prosessit, joidenka pohjalta toiminnan arviointia suoritetaan päiväkodeissa. Tammikuussa henkilöstö teki tiimeittäin yksikön pedagogisen toimintasuunnitelman toteutumisen väliarvioinnin. Arviointi tehtiin yrityksen pedagogisen toiminnan arviointilomakkeen pohjalta, joka perustuu kansallisen koulutuksen arviointikeskus KARVIN indikaattoreihin. Toiminnan arvioinnissa tarkasteltiin yksikön pedagogiseen toimintasuunnitelmaan kirjattujen toimintaperiaatteiden toteutumista tiimien arjen työssä.

Tiimien toiminnan arviointien pohjalta kokosin yhteenvedon yksikkömme toiminnan vahvuuksista ja kehittämistarpeista. Yhteenvedo käytiin läpi yhdessä keskustellen tammikuun arviointi-illassa, johonka osallistui koko päiväkodin henkilöstö. Keskustelussa saatiin asioihin erilaisia näkökulmia ja tiimit jakoivat ideoita ja hyviä käytäntöjä. Pedagogisen toiminnan arviointi yhdessä marraskuun välitehtävän kanssa sisälsi yhteistä toimintakulttuurin reflektointia ja keskustelua, joka auttaa meitä tunnistamaan työmme taustalla vaikuttavia käsityksiä ja perusolettamuksia. Nämä perusolettamukset ohjaavat työtämme usein tiedostamatta, joten niiden tunnistaminen on keskeistä kehittämistyön vaikuttavuuden kannalta. (Parrila ja Fonsén 2016, 67, 91, 96.)

Pedagogisen toiminnan arvioinnin pohjalta muodostui kokonaiskäsitys tiimien pedagogisen toiminnan vahvuuksista ja kehittämistarpeista sekä luonto- ja ympäristöpainotteisuuden toteutumisen tasta. Arvioinnin avulla saatu tieto toimii jatkossa päiväkodin pedagogisen johtamisen ja kehittämistyön suunnittelun pohjana. (Parrila ja Fonsén 2016, 67, 91, 96).

6.5 Luonto- ja ympäristöpainotteisuuden arviointiperustainen kehittäminen

Luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessin neljäs vaihe toteutui työssäni tutkimuksena, jossa tarkoituksena oli arvioida luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessin toteutumista ja toteutuneen kehittämistyön vaikutuksia päiväkodin toimintaan henkilöstön kokemana.

Tutkimustehtävinä oli kuvata henkilöstön kokemuksia

- 1) luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessista ja suunnitelman merkityksestä painotteisessa kasvatustyössä.
- 2) luonto- ja ympäristöpainotteen kehittämisen vaikutuksista päiväkodin toimintaan ja painotteista toimintaa tukevista tekijöistä.

Valitsin laadullisen eli kvalitatiivisen lähestymistavan, koska kiinnostuksen kohteena oli henkilöstön kokemukset ja henkilökohtaiset näkemykset aiheesta. Laadullinen lähestymistapa mahdollisti myös työssäni toteutuvan suunnitelman laadintaprosessin käsitteellistämisen. Tavoitteenani ei ollut saavuttaa lopullisia tuloksia vaan saada aiheesta tietoa ja näkökulmia, joita voidaan hyödyntää jatkossa luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämistyössä. (Puusa ja Juuti 2011, 31; Kananen 2015, 70-71.)

Tutkimukseen osallistui kolme varhaiskasvatuksen opettajaa ja viisi varhaiskasvatuksen hoitajaa, jotka ovat osallistuneet kehittämistyöhön koko prosessin ajan. Tämä mahdollisti heille kehittämistyön vaikutusten arvioinnin pitkällä aikajänteellä (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006). Aineiston hankinnassa käytin henkilöstölle järjestettyjä ryhmämuotoisia teemahaastatteluita, jotka mahdollistivat henkilöstön ajatusten ja kokemusten selvittämisen laaja-alaisesti kerronnan avulla (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2009, 164, 205). Luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittäminen on ryhmässä toteutuva prosessi. Ryhmähaastattelu mahdollisti yksilöllisten kokemusten ohella yhteisten näkökulmien ja kokemusten kuvaamisen ja antoi tietoa ryhmien toimintaan liittyvistä tekijöistä. (Kananen 2015, 149). Yhdessä keskustelu tuki henkilöstöä myös muistamaan asioita, jotka yksin haastattellessa olisivat saattaneet jäädä unohduksiin. (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006).

Toteutin haastattelut päiväkodilla helmikuussa 2020 kahdessa ryhmässä. Ensimmäiseen haastattelu-ryhmään osallistui kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa ja kaksi varhaiskasvatuksen hoitajaa yli kolmevuotiaiden lasten ryhmistä. Toiseen haastattelu-ryhmään osallistui yksi varhaiskasvatuksen opettaja ja yksi varhaiskasvatuksen hoitaja alle kolmevuotiaiden lasten ryhmästä ja kaksi varhaiskasvatuksen hoitajaa 2-4 vuotiaiden lasten ryhmästä. Haastattelut toteutuivat työpäivien aikana, joten haastatteluajankohdaksi sovittiin päivän hiljainen vaihe, jolloin henkilöstön oli helpointa irtautua lapsiryhmistä. Haastattelujen kestoksi sovittiin 1-1,5 tuntia/kerta riippuen lapsiryhmien tilanteesta. Tavoitteenani oli luoda haastatteluista keskustelunomaisia tilanteita, joissa puhumisjärjestys on vapaa. Ennen haastattelua jaoin osallistujille kirjallisen tutkimussaatteen (liite 3) sekä tutkimukseen liittyvän tietosuojaselosteen.

Haastatteluissa keskustelua käytiin laaja-alaisten tutkimustehtäviin liittyvien teemojen pohjalta, jotka olin jakanut osallistujille ennakoon valmistautumisen mahdollistamiseksi (liite 4). Teemojen muodostamista ohjasi teoreettinen viitekehys sekä pedagogisen johtamisen prosessi. Kehittämistyön vaikutusten arvioinnissa teemojen muotoilu tuki osallistumisen luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämistyöhön päiväkodilla. Teemojen sisälle olin laatinut yksityiskohtaisempia tarkentavia kysymyksiä, joilla pyrin täsmentämään asioita keskustelun kuluessa. (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006.)

Ennen tutkimushaastatteluja suoritin teemojen testaamiseksi koehaastattelun päiväkodin henkilöstöön kuuluvalla työntekijällä, jolla ei ollut mahdollisuutta osallistua varsinaisiin tutkimushaastatteluihin (Hirsjärvi ym. 2009, 211). Koehaastattelussa teemojen pohjalta syntyi keskustelua sisällöistä, jotka tuottivat tietoa tutkimuskysymyksiin. Tutkimushaastatteluissa kävin molempien ryhmien kanssa

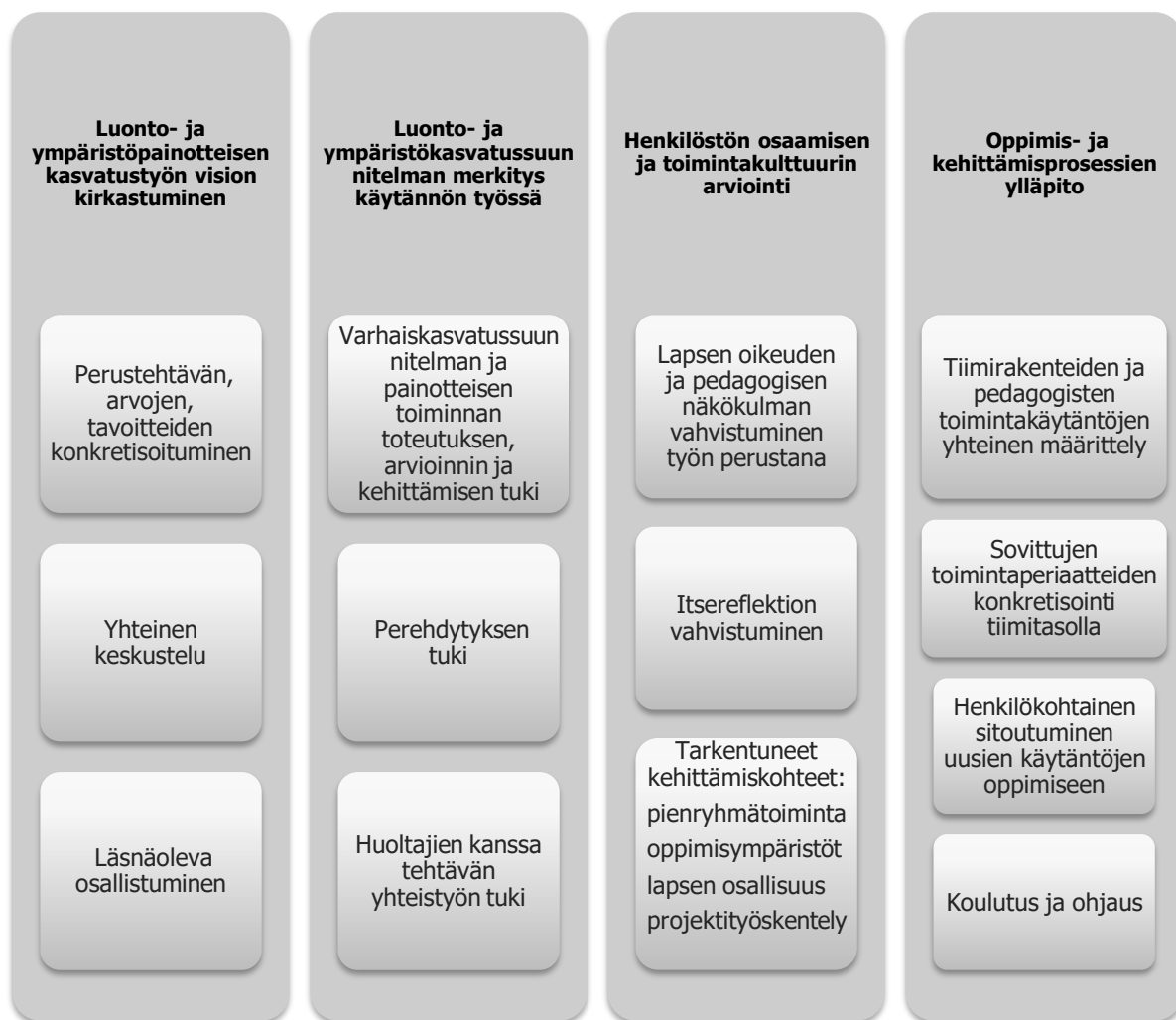
läpi kaikki laatimani keskusteluteemat mutta käydyn keskustelun syvyys vaihteli. Keskusteluun nousi myös uusia aiheita saamieni vastausten ja yhteisen pohdinnan kautta (Kananen 2015, 149-150). Haastattelutilanteissa nauhoitin keskustelut, jotta minun oli mahdollista keskittyä itse haastatteluun (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006). Haastattelunauhoitetta kertyi yhteensä 104 minuuttia.

Haastatteluaineiston analysoinnissa käytin aineistosta lähtevää, induktiivista sisällönanalyysiä, jonka avulla minun oli mahdollista havainnollistaa kehittämistyön tuloksia kokonaisuutena ja käsitteinä. (Kyngäs ja Vanhanen 1999, 4.) Analyysissä keskityin vain henkilöstön selkeästi ilmaisemiin seikkoihin virhetulkintojen välttämiseksi. Ennen analyysiin ryhtymistä muunsin nauhoitteet tekstimuotoon litteroimalla, eli kirjoittamalla haastattelut puhtaaksi sanasanaisesti (Puusa 2011, 121).

Analyysissä etenin sisällön analyysin periaatteiden mukaisesti aineiston pelkistämisen ja ryhmittelyn kautta abstrahointiin eli aineiston käsitteellistämiseen (liite 5). Ensimmäisenä luin kirjoitettua aineistoa läpi saadakseni siitä kokonaiskuvan. Lukemisen jälkeen ryhdyin pelkistämään aineistoa kysymällä siltä tutkimustehtävien mukaisia kysymyksiä. Pelkistämisessä käytin apuna värikoodausta, jonka avulla erotin tekstistä tutkimusaiheittani koskevia asioita ja ilmaisuja. Ilmaisut kirjasin mahdollisimman samoilla termeillä kuin alkuperäisilmaisuissa. Ryhmittelyvaiheessa keräsin pelkistetyt ilmaisut samankaltaisten ilmausten kategorioiksi, jotka nimesin kategorian sisällön mukaisesti. Seuraavassa vaiheessa yhdistin saman sisältöiset alakategoriat yläkategorioiksi, jotka nimesin jälleen kategorian sisältöä kuvaavalla nimellä. Ylä- ja alakategorioista muodostui tiivistetty kuvaus tutkimustehtävieni kohteena olevista ilmiöistä. (Kyngäs ja Vanhanen 1999, 4-5, 7.) Kategorioiden muodostamisen vaiheessa tein valintoja eri ilmaisujen sijoittumisesta kategorioihin. Täten esiin nostamani teemat pohjautuvat tulkintoihini haastatteluun osallistuneiden antamasta tiedosta (Puusa 2011, 122).

6.5.1 Henkilöstön kokemukset luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessista ja suunnitelman merkityksestä painotteisessa kasvatustyössä

Henkilöstön kokemuksia luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessista ja suunnitelman merkityksestä painotteisessa kasvatustyössä muodostui kuvaamaan neljä yläkategoriaa 1) luonto- ja ympäristöpainotteisen kasvatustyön vision kirkastuminen 2) luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman merkitys käytännön työssä 3) henkilöstön osaamisen ja toimintakulttuurin arviointi ja 4) oppimis- ja kehittämisprosessien ylläpito (kuvio 5).

Kuvio 5. Henkilöstön kokemukset luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessista ja suunnitelman merkityksestä painotteisessa kasvatustyössä.

Luonto- ja ympäristöpainotteisen kasvatustyön vision kirkastuminen

Osa henkilöstöstä koki suunnitelman laadintaprosessin avanneen ja selkiyttäneen yhteistä näkemystä luonto- ja ympäristöpainotteisen kasvatustyön perustehtävästä ja työn taustalla vaikuttavista arvoista. Kasvatustyön yhteisten tavoitteiden henkilöstö kuvasi muokkautuneen prosessissa konkreettisiksi ja realistisiksi arjen toiminnan tavoitteiksi. Prosessi kirkasti myös yhteisesti sovittujen periaatteiden merkitystä kasvatustyön pohjana.

"...että mitä me oikeesti voidaan tehdä ja mitä oikeesti tässä arjessa pyritään, tuli tässä kyllä silleen esille."

"...kun ne tavoitteet on yhteisiä ja tavallaan se, että ois yhteinen pohja mistä niitä lähdetään tekemään. Se on tärkeitä."

Yhteisten näkemysten muodostamisessa henkilöstö koki poikkeuksetta tärkeäksi yhdessä keskustelun. Asioiden avaaminen keskustellen tuki henkilöstön mukaan asioiden ymmärtämistä ja muistamista. Keskustelun koettiin antavan myös erilaisia näkökulmia ja konkretisoivan asioita arjen työhön.

"...ehkä just ne keskustelut niissä tapaamisissa... ne tuki ajatusta ja suunnitelmaa..."

Henkilöstö totesi päiväkotityössä olevan tosiasia, että kaikki eivät pääse päiväsaikaan osallistumaan samanaikaisesti palavereihin. Läsnaolevan osallistumisen henkilöstö koki kuitenkin tukevan paremmin oppimista ja asioiden sisäistämistä kuin itsenäisen materiaaleihin tutustumisen. Yhteisiin koontumisiin osallistumisen osa koki varmistavan myös suunnitelmien kattavuutta ja sitoutumista yhteisiin sopimuksiin.

”En olis oppinu niin paljon, kun että pääsis kuuntelemaan... niin kun sen sitouttamisen kannalta.”

Luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman merkitys käytännön työssä

Henkilöstö korosti suunnitelman konkreettisuutta arjen pedagogista työtä ja arviointia tukevana tekijänä. Moni koki konkreettiseksi tekemiseksi ja lupaamme-muotoon kirjattujen periaatteiden helpottavan pedagogista suunnittelua ja antavan toiminnalle selkeitä mitattavissa olevia tavoitteita.

” Sieltä voidaan katsoa mitä on luvattu ja voidaan arvioida, onko pidetty se. ”

Arjenläheisen kieliasun henkilöstö uskoi tukevan myös varhaiskasvatussuunnitelman ja yrityksen kestäväen kehityksen strategian toteutusta arjen työssä. He kuvasivat suunnitelman sisältävän ohjaavien asiakirjojen ydinasioita helppolukuisesti arjen toimintoina. Tätä kautta he näkivät suunnitelman tukevan ohjaavien asiakirjojen sisällön ymmärtämistä ja toteutusta käytännön tasolla. Suunnitelman vahvuutena henkilöstö näki myös riittävän väljyyden. He kuvasivat suunnitelman sisältävän yhteiset päälinjat ja tavoitteet pedagogisen toiminnan pohjaksi mutta jättävän tilaa lapsen ja henkilöstön osallisuudelle ja luovuudelle toiminnan toteutuksessa.

” Tää on semmonen helpommin ymmärrettävä, kun vasun perusteet...tästä käsittää mitä se on ja mitä siinä pitää huomioida. Tästä kun luet, niin ymmärrät, että mitä tää on tää luonto. ”

Laaditun suunnitelman henkilöstö arvioi helpottavan uuden työntekijän perehdyttämistyötä tulevaisuudessa. Arjessa perehdytys voi olla haasteellista, jos sijaisia joudutaan käyttämään paljon ja henkilöt vaihtuvat usein. Samoihin kansiin kootut toimintaperiaatteet ja asiakirjat on helppo käydä läpi uuden työntekijän kanssa ja antaa kansio tutustuttavaksi myös itsenäistä perehtymistä varten.

” Jos tulee sijaisia, tosta on helppo näyttää, että meillä on tämmöstä sovittu. ”

Henkilöstö uskoi uudesta suunnitelmasta olevan tukea myös lasten huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä, joka on tärkeä osa varhaiskasvatusta. Toisessa haastattelussa tuli ehdotus suunnitelman toimintaperiaatteisiin liittyvän osan jakamisesta lasten huoltajille, joka kuuluu myös yrityksen käytäntöihin. Tiedottamisen henkilöstö koki avaavan toimintaa lasten huoltajille ja helpottavan mahdollisia kasvattajien ja huoltajien välisiä näkemyseroja. Yksi henkilöstöstä kuvasi suunnitelmasta tiedottamisen luovan myös myönteistä painetta luvattujen toimintaperiaatteiden toteuttamiseen.

” Se kuuluu nyt tähän meidän suunnitelmaan. On niinkun hyvä perustella se asia vanhemmille. ”

Henkilöstön osaamisen ja toimintakulttuurin arviointi

Osana suunnitelman laadintaprosessia toteutui tämänhetkisen osaamisen ja toimintakulttuurin arviointi. Henkilöstö koki tehtyjen arviointien, yhteisen keskustelun sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kertaamisen herätelleen pohtimaan entistä enemmän toimintatapojamme sekä vuorovaikutuskulttuuriamme ja niiden merkitystä kasvatustyössä. Henkilöstön ilmaisuissa tuli esille lapsen edun ja pedagogisen näkökulman vahvistuminen työhön liittyvissä valinnoissa ja perusteluissa. Arviointi oli käynnistänyt myös konkreettista käytäntöjen työstämistä.

”Arvioinnissa puhuttiin siirtymistä pienryhmissä, ... pyritään nykyään siihen, että sisälle tullessa yksi aikuinen ottaa nämä (lapset) ja menee niitten kaa tuonne sisälle, kun ne on valmiita. Sitten tulen minä toisena ja otan nämä seitsemän lasta ja riisumme... oon kokenu sen nyt hirveen hyvänä.”

”Just nää turhat pihasäännöt... niin just siitä pois pääseminen, kun ei oo muuta paikkaa auki niin hyö saa nyt kaivaa siellä.”

Prosessi oli herättänyt refleктоimaan myös omaa toimintaa sovittujen käytäntöjen ja uuden tiedon valossa. Moni henkilöstöstä korosti oman ajattelun työstämisen merkitystä uusien toimintakäytäntöjen kehittämisessä ja työhön liittyvissä muutoksissa. Uusi tieto oli herättänyt myös ristiriitoja omien näkemysten ja teorian tiedon välillä ja tätä kautta käynnistänyt oman toiminnan reflektointia.

”Vähän ristiriidassa omien käsitysten kanssa. Se niinkun tavallaan on herättänyt mietteitä niissä asioissa.”

Henkilöstö kuvasi prosessissa toteutuneiden arviointien konkretisoineen yhteisiä vahvuuksiamme sekä toimintamme kehittämis- ja osaamistarpeita. Pienryhmätoiminnan henkilöstö koki poikkeuksetta mielekkääksi tavaksi työskennellä. He kuvasivat sen tukevan lapsen oppimista sekä lasten ja henkilöstön hyvinvointia. Moni toivoikin, että pienryhmätoimintamallia kehitetään päiväkodilla jatkosakin. Päiväkodin oppimisympäristöt henkilöstö näki edelleen keskeneräisinä. Toimintatila-ajattelun mukaiseen oppimisympäristöjen rakentamiseen he toivoivat organisaatiolta ohjausta ja riittävää taloudellista panostusta. Opettelua ja vahvistamista vaativina alueina henkilöstö koki myös lapsen osallisuuden sekä projektityöskentelyn arjen pedagogisessa toiminnassa.

”Edelleen kyllä koen, että tuo projektityöskentely ja lasten osallistaminen, niin siihen täytyy kyllä vielä paneutua ja harjoitella paljon.”

Oppimis- ja kehittämisprosessien ylläpito

Osa henkilöstöstä kertoi ryhmänsä tiimi- ja suunnittelukäytäntöjen muuttuneen epäselvemmiksi vuoden aikana tapahtuneiden henkilöstömuutosten vuoksi. He kokivatkin tarpeellisenä tiimirakenteiden ja pedagogisten toimintakäytäntöjen uudelleen määrittelyn, jonka uskoivat varmistavan toiminnan laatua ja sopimusten toteutumista myös arjen muutostilanteissa. Laadun ohella henkilöstö koki sovittujen käytäntöjen tukevan myös ennakkointia ja tätä kautta lasten ja aikuisten hyvinvointia.

"...että sä tavallaan tiedät, kun sä tulet töihin, tänään mulla on isot. Osaan niin kuin asennoitua. Et se helpottaa myös mun oloa ja se helpottaa lapsia, kun ne tietää, että nyt me lähdetään tuonne. "

Uusien käytäntöjen jalkauttamisessa henkilöstö piti tärkeänä yksikön tasolla sovittujen toimintaperiaatteiden konkretisointia tiimeissä. Yhteisten päälinjojen avaaminen ja käytäntöjen sopiminen tiimitasolla kohdentaa kehittämistyötä oman lapsiryhmän tarpeisiin ja arjen työhön. Myös arviointitulos-ten läpikäynti tiimeittäin varmistaa henkilöstön mukaan kehittämistoimien toteutumista arjessa. Moni korosti sovittujen asioiden kirjaamisen tärkeyttä toteutumista varmistavana tekijänä.

" Et se vois olla sitten niin kuin tiimeissä, koska sitten et tavallaan mitä kukin tiimi sitten tekis, et siinä se konkretisoitus vielä niin kuin paremmin. "

"Kirjataan ylös niitä suunnitelmia mitä tehdään...ettei se jää vaan puheen tasolle, mikä on paha pelko aina tämmösessä, että tehdään hyviä suunnitelmia mutta ne jääkin puheen tasolle."

Uusien käytäntöjen kehittämisessä ja vakiinnuttamisessa henkilöstö piti merkityksellisenä myös jokaisen henkilökohtaista sitoutumista uusien käytäntöjen oppimiseen. Moni korosti olevan ensiarvoisen tärkeää, että jokainen työyhteisössä työskentelevä lukee uuden suunnitelman läpi ajatuksella. Osa kertoikin lukeneensa suunnitelman läpi jo useamman kerran, jotta asiat jäisivät mieleen. Henkilökohtaisen suunnitelmaan tutustumisen henkilöstö koki varmistavan tiedon kulkua ja vastuuttavan toimimaan yhdessä sovittujen käytäntöjen mukaisesti.

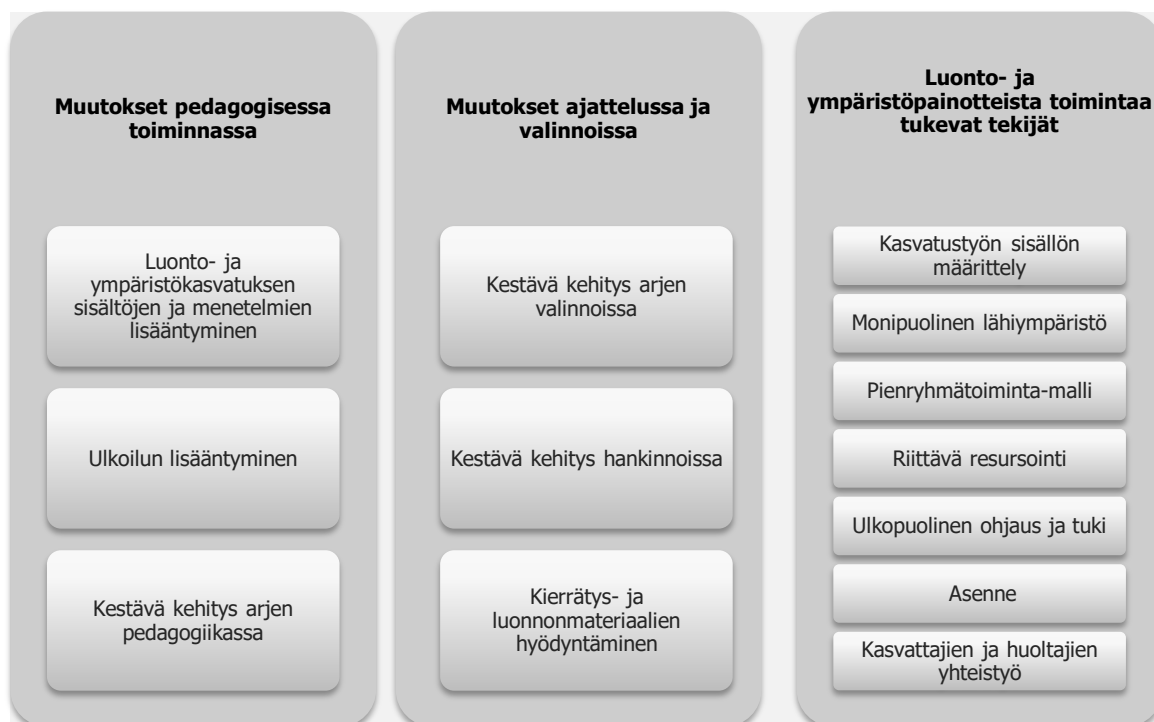
" Ensimmäinen tärkeä on varmaan se, että kaikki oikeasti lukee sen. Ihan jokaisen sivun. Koska sitten ei voi ainakaan sanoa, että mä en tiedä mitä tässä niinkun on ja siitä lähtee sitten se mitä on luvattu. "

Koulutuksen ja ulkopuolisen ohjauksen henkilöstö uskoi tukevan pedagogisen toiminnan ja painotteisuuden kehittämistä. Moni kertoi odottavansa luonto- ja ympäristökasvatukseen liittyvää koulutusta, jonka on määrä toteutua päiväkodilla huhtikuussa 2020. Vuoden 2020 aikana päiväkodilla on toteutuksessa myös ulkopuolisten ohjaajien toteuttama neljän kerran mentorointi ja työnohjaus, jonka tarkoituksena on tukea pedagogisen toiminnan kehittämistä.

" Odotan nyt sitä luontokoulutusta, että sieltä tulisi paljon semmosia juttuja...näyttää konkreettisesti mitä kaikkea luonnossa voi tehdä... "

6.5.2 Henkilöstön kokemukset luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämisen vaikutuksista päiväkodin toimintaan ja painotteista toimintaa tukevista tekijöistä

Henkilöstön kokemuksia luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämisen vaikutuksista päiväkodin toimintaan ja painotteista toimintaa tukevista tekijöistä muodostui kuvaamaan kolme yläkategoriaa 1) muutokset pedagogisessa toiminnassa 2) muutokset ajattelussa ja valinnoissa 3) luonto- ja ympäristöpainotteista toimintaa tukevat tekijät (kuvio 6).

Kuvio 6. Henkilöstön kokemukset luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämisen vaikutuksista päiväkodin toimintaan ja painotteista toimintaa tukevista tekijöistä.

Muutokset pedagogisessa toiminnassa

Henkilöstö koki luonto- ja ympäristökasvatukseen liittyvien sisältöjen ja menetelmien lisääntyneen ryhmien toiminnassa painotteisuuden kehittämisen myötä. He kertoivat, että luonto- ja ympäristökasvatusta on ollut helppo lisätä erilaisiin toimintoihin ilman, että se rajaa pois muita toiminnan vaihtoehtoja. Myös perinteisesti sisällä tapahtuvia toimintahetkiä henkilöstö arvioi toteutettavan nyt enemmän ulkona ja luonnossa kuin ennen. Retkeilyn henkilöstö näkikin tärkeäksi osaksi toimintaa ja sen koettiin selkeästi lisääntyneen ryhmien toiminnassa kehittämistyön aloittamisen jälkeen. Kaikkien henkilöstö koki luonnon ja lähiympäristön muotoutuneen vahvemmin osaksi oppimisympäristöä kuin ennen.

”Aamuhetkiä on pidetty metsässä...lauuhetkiä ja semmosia...että niitä pikkusen siirretty sinne luontoon.”

”Itellä on ainakin tuo luontokäsitys silleen pikkuhiljaa muuttumassa. Luonto on yksi oppimisympäristö, sinne vaan enemmän sitä toimintaa viemällä saa uusia kokemuksia itse ja lapset.”

Henkilöstö kertoi, että ulkoilu on aina ollut tärkeä osa päiväkodin toimintaa mutta moni arvioi sen entisestään lisääntyneen luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämisen myötä. Osa koki, että kehittämisprosessi on yhdenmukaistanut työyhteisön näkemyksiä ulkoilun merkityksestä osana lapsen hyvinvointia ja kehitystä ja tätä kautta lisännyt sitoutumista ulkoiluun säästä riippumatta.

Henkilöstö kertoi, että myös päiväkodin juhlat ja vanhempaintoiminnan kanssa järjestettävät perhetapahtumat toteutetaan pääsääntöisesti toiminnallisina tapahtumina ulkona ja lähiluonnossa.

”Tuo ulkoilu on ainakin paljon lisääntynyt. Ei aikuinenkaan sitä, että nyt on vähän tuommonen keli.”

Henkilöstö koki, että kestävän kehityksen ja ympäristöasioiden huomiointi on vahvistunut myös ryhmien arjen pedagogiikassa. He kertoivat, että lapsia opastetaan arjessa ikätasoisesti huomioimaan kestävän kehityksen arvoja valinnoissaan ja toiminnassaan. Esimerkiksi ruokailussa lapsia opetetaan ottamaan ruokaa sen verran kuin he jaksavat syödä, käsiä pestessä opastetaan kiinnittämään huomiota järkevään veden kulutukseen ja leikkivälineitä ja materiaaleja opetetaan käyttämään järkevästi. Ryhmissä on myös kattavammin otettu käyttöön lajitteluastioita, joihin lasten kanssa opetellaan lajittelemaan jätteitä. Aikaisemmin henkilöstö kertoo aikuisten vieneen kierrätettäviä materiaaleja, kuten paristoja, kierrätyspisteisiin. Nyt ryhmät poikkeavat kierrätyspisteellä lasten retkillä. Luonnosta ja sen eläimistä ryhmät huolehtivat keräten retkillä roskia pois luonnosta ja ruokkimalla lintuja talviaikaan.

”...lähinnä tuota kierrättämistä ajattelin ja tuolla luonnossa sitten liikkumalla roskien kerääminen...”

Muutokset ajattelussa ja valinnoissa

Henkilöstö koki, että kehittämistyö on vaikuttanut henkilöstön ajattelutapoihin ja työssä tehtäviin valintoihin. He kertoivat sen näkyvän arjen pieninä tekoina; valot sammutetaan tiloista, joissa ei oleskella, pyykin pesussa vältetään vajaiden koneellisten pesua ja lasten vaatteiden kuivatuksessa kiinnitetään huomiota, että kuivauskaapit täytetään järkevästi eikä vajaita kaappeja pidetä käynnissä. Myös kertakäyttöisten materiaalien käyttöä on henkilöstön mukaan vähennetty päiväkodin toiminnassa. Kesäkuumalla vanhempia pyydetään tuomaan lapsille kotoa omat juomapullot ja lasten retkille otetaan päiväkodilta mukaan kestopukit. Myös päiväkodin juhliin ja tapahtumiin henkilöstö pyytää nyt perheitä tuomaan omat kupit tarjoiluja varten.

”Yhdistellään noita vaatteita, ettei siellä kolme kuivuria huuda ja niissä kaikissa on kahdet rukkaset.”

Osa henkilöstöstä koki kehittämistyön vaikuttaneen myös hankintoihin liittyvään ajatteluun. Väline- ja materiaalihankinnoissa he kertoivat pohtivansa nykyään entistä tarkemmin hankinnan tarpeellisuutta, käyttöikä ja tarkoitusta. Jotain tarvitessaan he tarkastavat aina ensimmäisenä löytyykö päiväkodilta jo tarkoitukseen soveltuvaa materiaalia.

”Pistää tavallaan miettimään myös järjellä asioita, että onko tarpeen kaikkee tämmösiä... ja onko se vaan hetkistä vai onko se pitkäaikaista.”

Myös kierrätys- ja luonnonmateriaalien hyödyntämisen henkilöstö koki selkeästi lisääntyneen toiminnassa painotteisuuden kehittämisen myötä. Etenkin lasten askartelun henkilöstö kertoi suunnittelewansa siten, että tuotokset valmistetaan pääsääntöisesti luonnosta löytyvistä ja kierrätettävistä

materiaaleista. Myös kirjoja ja pelejä on lapsille saatu kierrätyksen kautta lasten vanhemmilta ja ulkopuolisilta lahjoittajilta.

”Askarteluja... niissä on mietitty sitä luontonäkökulmaa enemmän. Kierrätysmateriaaleja ja luonnonmateriaaleja on minusta käytetty enemmän.”

Luonto- ja ympäristöpainotteista toimintaa tukevat tekijät

Henkilöstön mukaan yhteinen luonto- ja ympäristökasvatuksen sisällön määrittely avaa pedagogisen toiminnan tavoitteita ja tukee toiminnan sisällöllistä suunnittelua ja toteutusta. Haastattelussa nousi esiin toive luonto- ja ympäristökasvatuksen sisällön ja tavoitteiden kokoamisesta tiivistetysti vuosikellon muotoon, jolloin sen voi laittaa esimerkiksi ilmoitustaululle. Etenkin painotteisuuden kehittämisen alkuvaiheessa tämän kaltaisen määrittelyn osa uskoi tukevan luonto- ja ympäristökasvatuksen toteutusta ja kehittämistä.

”Helpottaa hirveesti, jos ois semmonen vuosikello ihan vaikka kuukausittain mitä minäkin kuukautena tavoitteena lasten kanssa tehdä.”

Päiväkodin sijainnin ja lähiympäristön henkilöstö koki luonto- ja ympäristöpainotteisuutta tukevaksi. Lähellä sijaitseva metsämäinen alue luontopolkuineen ja järvimaisemineen tarjoaa monipuolisia vaihtoehtoja toimintaan kaikkina vuoden aikoina. Päiväkodin lähellä sijaitsee myös erilaisia leikkikenttiä ja alueita, joita henkilöstö kertoi hyödyntävänsä toiminnassa lasten kanssa. Kävelymatkan päässä oleva kierrätyspiste toimii ryhmien kierrätysretkien kohteena.

”Tämä meidän lähiympäristö tässä ympärillä, että päiväkotiki on niin ihanalla paikalla, luonto lähellä kun portista lähdet lasten kanssa.”

Pienryhmätoimintamallin henkilöstö koki tukevan luonto- ja ympäristöpainotteisuuden toteutusta. Pienissä ryhmissä tapahtuva retkeily ja erilaiset toiminnot mahdollistavat henkilöstön mukaan pedagogisten toimintojen laadukkaamman toteutuksen. Moni kuvasi pienryhmätoiminnan tukevan myös lapsen yksilöllisempää huomiointia ja oppimisympäristön rauhoittumisen kautta lasten ja aikuisten hyvinvointia. Osassa ryhmiä kasvattajat kokivatkin, että pienryhmätoimintaa tulisi edelleen kehittää, jotta se paremmin tukisi toiminnan toteutusta.

”Sitä varmaan pitäis vielä kehittää, että kaksi aikuista ja vähän enemmän niitä lapsia ja yksi aikuinen jää tänne. Koska sitten ois paljon mielekkäämpää se liikkuminen sinne, ku sitten se, että mennään hirveen isolla porukalla. Ja ehkä siellä myös sitten se tutkiminen ja tutustuminen sinne.”

Henkilöstö kuvasi kolme resurssitekijää, joidenka he kokivat keskeisesti tukevan painotteisen toiminnan toteutusta ja kehittämistä. Oikea henkilöstömitoitus varmistaa henkilöstön mukaan pienryhmätoiminnan toteutumista, turvallisuutta sekä riittävän tuen erityistä tukea tarvitseville lapsille. Tarkoituksenmukaisen taloudellisen resursoinnin henkilöstö näki edellytykseksi toimintavälineistön ja oppimisympäristöjen kehittämisessä. Kolmanneksi resurssitekijäksi henkilöstö koki ajan. Painotteisuuden

muokkautuminen luontevaksi osaksi arjen toimintaa on prosessi, joka vaatii henkilöstöltä uusien asioiden omaksumista ja kehittämistä pitkällä aikajänteellä. Henkilöstö piti tärkeänä, että aikaa uusiin asiakirjoihin tutustumiselle ja käytäntöjen työstämiselle jää myös arjen toiminnassa.

”Vaatii hirveen paljon sitä omaa työstämistä ja sitoutumista ja sen on varmaan siksi pitkä prosessi.”

Painotteisuuden toteutusta tukevana tekijänä henkilöstö koki myös ulkopuolisen ohjauksen. Moni kertoi jo odottavansa keväällä toteutuvaa Suomen Ladun luontokoulutusta sekä kuluvan vuoden aikana käynnistyvää työnohjausta ja mentorointia. Ulkopuolisen ohjauksen henkilöstö arvioi tuovan uutta tietoa ja konkreettisia ideoita luonto- ja ympäristökasvatuksen toteutukseen käytännössä. Mentoreilta kasvattajat kertoivat odottavansa tukea ja uusia näkökulmia päiväkodin oppimisympäristöjen kehittämiseen.

”Jos mietitään toimitiloja, niiden kehittämistä. Niin minä ootan näiltä vierailijoilta tosi paljon, jotka tulee katsomaan näitä tiloja. Ideoita, kun omat ideat ei välttämättä riitä... ni tommonen ulkopuolelta tuleva apu auttaa varmaan siinä paljon.”

Henkilökohtainen asenne vaikuttaa henkilöstön mukaan merkittävästi luonto- ja ympäristöpainotteisen toiminnan kehittämiseen ja toteutukseen. Innostunut asenne luo yhteishenkeä ja mahdollistaa uusien ideoiden ja toimintatapojen kokeilemisen. Koska ryhmät tekevät monissa tilanteissa työtä yhteisvastuullisesti voi yhdenkin henkilön eriävä mielipide vaikuttaa henkilöstön mukaan useamman tiimin toimintaan. Vastaanottavaisen asenteen henkilöstö arvioi tukevan myös uuden oppimista ja sitoutumista yhteiseen asiaan.

”...siellä pitää olla porukkaa yhdessä ja, että siellä olis niinkun tavallaan enemmän kuin yksi kertoo sen, että tää on nyt hyvä juttu.”

Lasten huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön henkilöstö näki merkittävänä voimavarana luonto- ja ympäristöpainotteisen toiminnan toteutuksessa. Yhteistyössä päiväkodin vanhempain toiminnan kanssa henkilöstö on toteuttanut toiminnallisia ulkoilutapahtumia perheille. Suunnitteilla on myös yhteinen päiväkodin piha-alueen kehittämisprojekti. Lasten toimintavälineiden hankintaan vanhempain toiminta on lahjoittanut varoja. Osa henkilöstöstä koki, että vanhempien osallisuutta arjen toiminnassa voisi vielä vahvistaa. Ideoina esitettiin eteisiin ripustettavia ideatauluja ja huoltajien osallistamista lasten pihalelujen hankintaan kierrätysajattelun kautta.

”Onko me pyydetty vanhemmilta, että tuokaa meille vanhoja kattiloita pihalle... voisko osallistaa niitä vanhempia siinäkin.”

6.6 Oppimis- ja kehittämisprosessien ylläpito

Luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessin viimeisessä vaiheessa varmistetaan yksikön tasolla sovittujen toimintaperiaatteiden ja tavoitteiden siirtyminen yksilö- ja tiimitason

varhaiskasvatussuunnitelmiin sekä kehittämissuunnitelmiin. Tärkeää on varmistaa riittävä ohjaus ja tuki henkilöstön yhteiselle ja yksilölliselle oppimiselle. (Parrila ja Fonsén 2016, 60.) Tässä prosessin vaiheessa kuvaan miten kehittämistyötä Nappulassa jatketaan luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadinnan jälkeen. Kuvaan myös kuinka toteutuneessa prosessissa tuettiin henkilöstön yksilöllisen ja yhteisen oppimisen prosesseja.

6.6.1 Luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämisen jatkosuunnitelma

Luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadinnassa yhteiset kasvatustyön toimintaperiaatteet kehitettiin yksikön tasolla. Seuraavassa vaiheessa yksikötason periaatteiden konkretisointi arjen työn tavoitteiksi ja käytännöiksi tehdään tiimitasolla ryhmäkohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Yhteiset pedagogisen toiminnan periaatteet ovat taustalla myös lasten henkilökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnassa, vaikka lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa ohjaa ensisijaisesti lapsen yksilölliset tarpeet. Henkilöstön osalta kehittämistarpeet huomioidaan henkilökohtaisissa osaamisen kehittämisen suunnitelmissa. Tavoitteena on, että arjen toiminta alkaa kehittyä luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelmassa määriteltyjen periaatteiden pohjalta. (Parrila ja Fonsén 2016, 111.)

Luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittäminen päiväkodin toimintaan on laaja-alainen tavoite. Varhaiskasvatuksessa toimintaa kehitetään lisäksi aina varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden suunnassa, joten kehittämistyössä tulee huomioida toimintavuoden aikana toteutuvissa pedagogisen toiminnan arvioinneissa esille tulevat kehittämistarpeet. Kun toimintaa kehitetään luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman pohjalta, työyhteisössä sovitaan kehittämistyön käytännöt. Samaan painopistealueeseen liittyvää oppimista ja kehittymistä tulee tukea tavoitteellisesti ja riittävän pitkällä aikajännteellä. Tätä varmistetaan laatimalla henkilöstön kanssa yhdessä pedagogisen johtamisen suunnitelma, jossa avataan mahdollisimman tarkasti yhteisen oppimisen ja pedagogisen kehittämisen sisällölliset painopistealueet, tavoitteet, rakenteet ja menetelmät sekä työskentelyn ajallinen eteneminen. Vuoden aikana täydentyvä suunnitelma tekee pedagogisen johtamisen ja kehittämisen näkyväksi ja tätä kautta mahdollistaa myös niiden arvioinnin. (Parrila ja Fonsén 2016, 76, 112; Fonsén ja Parrila 2016, 142-144.)

Tiimitasolla kehittämistyön suunnitelmallisuutta tuetaan askelittaisen kehittämisen (ASKA) työvälineen avulla, joka on kehittämistoimintaa tukeva ja systematisoiva työväline. Askelittaisessa kehittämisessä tiimit valitsevat kehittämistä edellyttävän alueen, joka tässä tapauksessa voi nousta laaditusta luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelmasta. Mallin avulla tiimit laativat kehittämissuunnitelman siitä missä asioissa ja miten aiotaan edistyä. Suunnitelma toimii dokumenttina, jonka pohjalta kehittymistä arvioidaan. (Parrila ja Fonsén 2016, 112-113.)

Yksilötasolla kehittämissuunnitelma laaditaan osana henkilöstön kehityskeskusteluja, joissa työtä ja osaamista tarkastellaan henkilökohtaisten sekä organisaation tavoitteiden näkökulmasta (Venninen 2007, 185-187; Soukainen 2016, 182-184). Yrityksen päiväkodeissa henkilöstön osaamiskeskustelut käydään toimintavuosittain syyskaudella. Luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelmassa määriteltyihin

yhteisiin tavoitteisiin liittyvä osaaminen huomioidaan jatkossa osana näitä keskusteluja. Yhteisten sekä henkilökohtaisten tavoitteiden ja osaamistarpeiden pohjalta laaditaan henkilökohtaiset osaamisen kehittämisen suunnitelmat.

6.6.2 Oppimisprosessien tukeminen luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman ja painotteisuuden kehittämistyössä

Pedagogisen keskustelun rakenteet tukevat toiminnan kehittämistä ja niiden luominen on tärkeä osa pedagogista johtamista (Fonsén 2014, 114; Soukainen 2015, 161; Soukainen 2016, 180). Työssäni toteutunut luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintatyö toimi pohjana henkilöstön yhteiselle pedagogiselle keskustelulle. Prosessissa yksikön viikkopalaverikäytäntöä muokattiin yhteisen keskustelun pohjalta tarkoituksenmukaisemmaksi ja otettiin käyttöön päiväkodin opettajista ja esimiehestä muodostuva pedatiimi. Pedatiimin jäsenet toimivat jatkossa tiimiensä pedagogisina vastuuhenkilöinä ja tiedottavat tiimejään toisten ryhmien kuulumisista, hyvistä käytännöistä ja ideoista (Parrila ja Fonsén 2016, 114). Pedatiimista valitaan päiväkodille myös luontovastaava, joka osallistuu jatkossa yrityksen luontopäiväkotien tapaamisiin. Pedatiimin ensimmäisenä tehtävänä on rakentaa ryhmien pedagogisen toiminnan tueksi luonto- ja ympäristökasvatuksen sisältöä kokoava vuosikello. Haastatteluarvioinnin pohjalta pedagogisia suunnittelu- ja toimintakäytäntöjä työstettiin kahden yhteisvastuullisesti työskentelevän tiimin kanssa myös tiimitasolla.

Kehittämistyötä ja oppimista voidaan Parrilan ja Fonsénin (2016, 142) mukaan tukea pedagogisen johtamisen menetelmien tarkoituksenmukaisella hyödyntämisellä. Suunnitelman laadintaprosessissa toteutin pedagogisen johtamisen etä- ja lähiohjauksen menetelmiä. Yksilöllisen etäohjauksen muodossa toteutui mm. suunnitelman itsenäinen lukeminen ja kommentointi eri työvaiheissa ja swot-analyysi. Ryhmässä tapahtuvana etäohjauksena toteutui tiimien perustehtävään, arvoihin ja toimintakulttuuriin liittyvä välitehtävä. Ryhmämuotoista lähiohjausta toteutettiin elokuun suunnittelupäivässä sekä luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelmaan liittyvissä palavereissa. Ryhmämuotoisen lähiohjauksen piiriin tulee lukeutumaan myös tuleva luonto- ja ympäristökasvatuksen koulutus sekä työyhteisössä käynnistyvä mentorointi ja työnohjaus, jonka sisällön rakentamisessa on hyödynnetty luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessissa toteutuneiden arviointien tuottamaa tietoa.

7 POHDINTA

Opinnäytetyössäni tarkoituksena oli laatia Pilke päiväkotiki Nappulalle luonto- ja ympäristökasvatuksen pedagoginen toimintasuunnitelma. Suunnitelma on yksikkötason varhaiskasvatussuunnitelma, jota hyödynnetään päiväkodilla lapsiryhmien pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa sekä luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämistyössä. Suunnitelma laadittiin Parrilan (2016) pedagogisen johtamisen prosessia mukaillen viiden vaiheen kautta: 1) yhteisen vision kirkastaminen, 2) vision konkretisointi arkityötä ohjaaviksi periaatteiksi, 3) arviointimenetelmien käyttöönotto, 4) luonto- ja ympäristöpainotteisuuden arviointiperustainen kehittäminen ja 5) oppimis- ja kehittämisprosessien ylläpito. (Parrila ja Fonsén 2016, 60).

7.1 Luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessin ja kehittämistyön vaikutusten tarkastelu

Suunnitelman laadinnassa toteutui pedagogisen johtamisen prosessin kaikki vaiheet. Yhteisen vision kirkastamisen vaiheessa kerrattiin työtä ohjaavien asiakirjojen pohjalta työn arvoperustaa, periaatteita sekä ympäristökasvatuksen tavoitteita. Samalla kerrattiin eri tason varhaiskasvatussuunnitelmien suhdetta. Kertauksen tarkoituksena oli tukea yhteistä työn perustehtävän, vision ja arvojen määrittelyä. Vision konkretisointivaiheessa luonto- ja ympäristöpainotteisen kasvatustyön toteutuksen periaatteet ja tavoitteet kuvattiin suunnitelmaan mahdollisimman realistisiksi ja konkreettisiksi arjen työn tavoitteiksi. Arviointimenetelmien käyttöönottovaiheessa suoritettiin tiimeittäin ryhmien pedagogisen toiminnan arviointi yrityksen arviointilomakkeen pohjalta. Luonto- ja ympäristöpainotteisuuden arviointiperustaisen kehittämisen vaihe toteutui työssä tutkimuksena, jossa luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessia ja kehittämistyön vaikutuksia päiväkodin toimintaan arvioitiin henkilöstön kokemana. Prosessin viimeisessä vaiheessa olen kuvannut, kuinka työssä toteutuneessa prosessissa tuettiin työyhteisön oppimista ja miten kehittämistyötä päiväkodilla tulevaisuudessa jatketaan. Luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessissa toteutuneen arvioinnin avulla saatua tietoa on tarkoitus hyödyntää jatkossa päiväkodin luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämistyön ja pedagogisen johtamisen suunnittelun pohjana.

Työssä laaditun luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman toteutus on jatkuva prosessi, jossa suunnittelu, toteutus, arviointi ja arviointiperustainen kehittäminen toistuvat (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 61). Kehittämistoiminnan näkökulmasta sen voidaan ajatella noudattavan spiraalimaista mallia, jossa kehittäminen kuvataan jatkuvana suunnittelun, toiminnan, havainnoinnin ja arvioinnin syklinä. Pedagogisen johtamisen prosessi sisältää myös konstruktivistisen kehittämistoiminnan yhteisöllisen ja osallistavan työotteen (Salonen 2013, 15). Prosessin alusta alkaen pyrin mahdollistamaan koko päiväkodin henkilöstön osallistumisen kehittämistyöhön. Päätös luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämisestä tehtiin yhdessä reflektoiden hankkeen hyötyjä, mahdollisia uhkia sekä vaikutuksia työhön. Kehittämisprosessin aikana annoin henkilöstölle mahdollisuuden osallistua työskentelyyn hyödyntäen pedagogisen johtamisen erilaisia menetelmiä.

Kehittämistyöhön ryhdyttäessä päiväkodin henkilöstöllä ei ollut aiempaa kokemusta luonto- ja ympäristöpainotteisesta varhaiskasvatustoiminnasta. Työskentelyn pohjana toimi yrityksen luonto- ja

ympäristökasvatuksen materiaalit, aiheeseen liittyvä teoretieto sekä valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018). Toiminnan tavoitteiden määrittelyssä hyödynsimme yrityksen luontoportaat-kriteeristöä, jossa luonto- ja ympäristöpainotteisuuden toteutumista päiväkodin toiminnassa on kuvattu neljällä tasolla. Tulevaisuudessa prosessissa laadittu luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelma tulee kehittymään painotteisuuden toteutuksen sekä henkilöstön koulutuksen myötä. Tavoitteena on hyödyntää kehittämistyössä myös muiden yrityksen luonto- ja ympäristöpainotteisten päiväkotien kanssa tehtävää yhteistyötä. Suunnitelman laadintaprosessissa tämä yhteistyö ei aikatauluun liittyvistä syistä toteutunut.

Varhaiskasvatustyön luonteen vuoksi henkilöstö harvoin pääsee yhtä aikaa osallistumaan palaveriin työpäivien aikana. Näin tapahtui myös toteutuneessa suunnitelman laadintaprosessissa. Asian tiedostaen, jaoin suunnitelman eri työvaiheissa henkilöstölle sähköisesti luettavaksi ja kommentoitavaksi. Henkilöstön kokemuksissa itsenäisen suunnitelmiin tutustumisen ei koettu tukevan oppimista ja sitouttavan yhteisiin sopimuksiin samalla tavoin kuin yhteiseen työskentelyyn osallistumisen. Tämän tuloksen ja teoretiedon valossa pyrin jatkossa suunnittelemaan keskeiset työn kehittämiseen liittyvät palaverit iltapalaverina työpäivän ulkopuolella. Tämän käytännön uskon tukevan henkilöstön oppimista ja osallisuutta sekä tehostavan sitoutumista yhteisiin sopimuksiin. Varhaiskasvatuksessa on kuitenkin viime vuosina alettu runsaasti hyödyntää erilaisia työhön liittyviä sähköisiä järjestelmiä. Kehittämistyötä tehdään paljon työryhmissä, joissa osallistujat voivat olla kaukanakin toisistaan. Tällöin erilaiset etäosallistumisen muodot ovat välttämättömiä (Kuntatyönantajat 2019). Tämän huomioiden näen tärkeänä, että henkilöstö harjoittelee yhteistyöhön osallistumista myös perinteisistä palaverikäytännöistä poikkeavilla tavoilla.

Aikatauluun ja päiväkodin henkilöstömuutoksiin liittyvät tekijät haastoivat jonkin verran luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessia. Henkilöstömuutokset vaikuttivat myös tutkimushaastatteluihin osallistuneiden määrään. Elokuun suunnittelupäivän jälkeen kehittämistyössä tuli ennalta suunnitteleman tauko. Yrityksen aikataulutukseen liittyvistä syistä yksikön pedagogista toimintasuunnitelmaa muokattiin luonto- ja ympäristökasvatuksen näkökulmasta ensimmäisen kerran jo lokakuussa 2019. Uudelleen suunnitelma tarkastettiin tammikuussa, kun se liitettiin osaksi laajempaa luonto- ja ympäristökasvatuksen pedagogista toimintasuunnitelmaa. Tässä vaiheessa teimme hieman päällekkäistä työtä. Koen, että kokonaisuutena prosessi toteutui kuitenkin suunnitelman mukaisesti.

Suunnitelman laadintaprosessi tarjosi kanavan henkilöstön yhteiselle pedagogiselle keskustelulle, jolla on keskeinen merkitys yhteisten periaatteiden muodostamisessa (Fonsén 2014, 47, 114). Myös tutkimukseni tulokset vahvistavat tätä näkemystä. Henkilöstön kokemuksissa yhteinen keskustelu nousi hyvin keskeiseksi yhteisten näkemysten muodostamisessa. Keskustelun nähtiin tukevan asioiden ymmärtämistä ja uuden oppimista ja sitouttavan yhteisiin periaatteisiin paremmin kuin itsenäisen suunnitelmiin tutustumisen.

Tutkimuksellisen arvioinnin tulokset osoittavat, että kehittämisprosessi on tuottanut toivottuja vaikutuksia päiväkodin pedagogiseen toimintaan sekä henkilöstön ajatteluun. Tulosten perusteella

prosessin voidaan päätellä kirkastaneen luonto- ja ympäristöpainotteisen varhaiskasvatuksen perustehtävää ja sen tavoitteita. Myös lapsen oikeuden näkökulma sekä pedagogisen perustelun painottuminen työssä tehtävien valintojen perustana näyttäisi vahvistuneen henkilöstön ajattelussa. Nämä ovat tekijöitä, jotka nousevat myös varhaiskasvatuslaissa (2018/540) sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) työtä määrittäviksi tekijöiksi. Prosessi näytti myös lisänneen oman työn reflektointia, jolla on keskeinen merkitys varhaiskasvatustoiminnan laadun kehittymisessä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 61-62.) Nämä tulokset ovat yhteneväisiä 1990-luvulla Savonlinnassa toteutetun varhaiskasvatuksen ympäristökasvatuksen kehittämiseen liittyvän tutkimuksen tuloksiin (Vienola 2001; Vienola 2005).

Kehittämistyön tuloksellisuutta ilmentää myös henkilöstön kuvaus ympäristö- sekä kestävän kehityksen kasvatuksen menetelmien ja sisältöjen lisääntymisestä ryhmien pedagogisessa toiminnassa. Etenkin retkeilyn ja ulkoilun koettiin selkeästi lisääntyneen painotteisuuden kehittämisen myötä. Myös pedagogisia toimintahetkiä on alettu toteuttaa lasten kanssa enemmän ulkona luonnossa. Vienolan (2001, 222) mukaan mielikuva ympäristökasvatuksesta retkeilynä ja ulkona toteutuvina toimintahetkinä on hyvin tavallinen mutta vielä kovin rajoittunut näkemys ympäristökasvatuksesta. Toisaalta lähes kaikki tutkimukseeni osallistujat kuvasivat, että luonto- ja ympäristökasvatus on muokautunut luontevasti osaksi arjen toimintaa. Henkilöstö kertoi, että luonto- ja ympäristökasvatuksen sisältöjä ja menetelmiä on ollut helppo lisätä ohjattuihin pedagogisiin toimintoihin sekä lasten kanssa toteutuviin päivittäisiin rutiineihin. Kokemus on myös osoittanut turhaksi kehittämistyön alussa esiintyneen huolen painotteisuuden rajoittavuudesta ja sen tuottamasta lisätyöstä. Vienolan (2001, 222) mukaan ympäristökasvatuksen näkeminen luontevana osana arjen toimintaa ilmentää jo kokonaisvaltaisempaa käsitystä ympäristökasvatuksesta ja sitä, että asia on alkanut konkretisoitua kokemusten myötä. Arvioinnin tuloksissa henkilöstön mielikuvien muutosta ilmentää myös se, että osa kertoi pohtivansa kestävän kehityksen näkökulmaa nyt enemmän myös työn arkisissa rutiineissa ja hankinnoissa.

7.2 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyö on tutkimuksellinen kehittämistyö. Toteutin työssä kehittämisprosessin, jossa arviointia suoritettiin laadullisen tutkimuksen avulla päiväkodin henkilöstölle suunnattuina teemahaastatteluiluina. Koska opinnäytetyön eettisyyden ja luotettavuuden tarkasteluun tarkoitettujen säännöt ja ohjeistukset on laadittu pääasiassa tutkimuksellisten töiden eettisyyden ja luotettavuuden tarkasteluun, ne eivät ole suoraan sovellettavissa työhöni. Tarkastelen työssäni toteutuneen kehittämisprosessin eettisyyttä ja luotettavuutta opettajan työn eettisten periaatteiden (Opetusalan Ammattijärjestö 2020), laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteereiden sekä hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden kautta (Kananen 2015, 125, 352).

Lähtökohtana ihmisiin kohdistuvassa työn kehittämisessä ja tutkimuksessa on ihmisarvon kunnioittaminen. Jokainen ihminen hyväksytään ainutkertaisena yksilönä, jolla on oikeus yhdenvertaiseen ja oikeudenmukaiseen kohteluun sekä itsemääräämisoikeuteen. (Opetusalan Ammattijärjestö 2020; Hirsjärvi ym. 2009, 25.) Luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämistyössä tavoitteena on

pedagogisen toiminnan kehittäminen, joka on lapsen etu. Kehittämistyöstä tiedotettiin lasten huoltajia suullisesti vanhempainilloissa sekä kirjallisilla tiedotteilla. Lapsille ja lasten huoltajille annettiin prosessissa mahdollisuus osallistua kehittämistyöhön soveltuvien menetelmin. Kehittämisprosessissa pyrin hyödyntämään menetelmiä, joidenka avulla päiväkodin henkilöstön oli mahdollista osallistua ja vaikuttaa yhteiseen kehittämistyöhön ja päätöksentekoon. Päätös painotteisuuden kehittämiseen ryhtymisestä tehtiin työyhteisössä yhteisen keskustelun pohjalta. Prosessissa ketään ei pakotettu toimimaan vasten tahtoaan. Tutkimushaastatteluihin valituilla oli oikeus päättää haastatteluun osallistumisesta. Ennen haastatteluja jaoin tutkimukseen valituille kirjallisen tiedotteen tutkimuksen tarkoituksesta ja toteutuksesta. Tiedotteen liitteenä oli kirjallinen suostumus haastatteluun sekä tietosuojaseloste, jossa kuvattiin tutkimukseen liittyvät tiedonkeruun, aineiston säilytyksen ja tietosuojan käytännöt. (Kananen 2015, 125).

Haastatteluaineiston kattavuutta ja luotettavuutta pyrin varmistamaan huolellisella perehtymisellä tutkittavan aihepiirin teoriaan, joka auttoi operationalisoimaan tutkimustehtäviä haastattelun teemoiksi ja lisäkysymyksiksi (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006.). Osallistuminen päiväkodin kehittämistyöhön auttoi minua hahmottamaan prosessin kokonaisuutta. Haastatteluteemojen luotettavuutta varmistin suorittamalla koehaastattelun ennen varsinaisia tutkimushaastatteluja (Hirsjärvi ym. 2009, 211). Koehaastattelussa teemojen pohjalta sain vastauksia, jotka tuottivat tietoa tutkimuskysymyksiin. Aineiston analyysissä luotettavuutta varmisti analyysin toteutus sisällön analyysin periaatteiden mukaisesti. Aineistossa keskityin ainoastaan haastateltujen selkeästi ilmaisemiin asioihin, joka vähentää virhetulkintojen riskiä. Päätymistäni tiettyyn tulkintaan pyrin ilmentämään tuloksissa suorilla lainauksilla haastattelun keskusteluista. (Kygäs ja Vanhanen 1999, 10).

Haastatteluihin osallistujiksi valitsin päiväkodilta henkilöt, jotka ovat osallistuneet luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittämistyöhön prosessin alusta saakka. Tämä mahdollisti heille kehittämistyön vaikutusten arvioinnin suhteessa lähtötilanteeseen. (Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka 2006.) Haastattelu ryhmät pyrin rakentamaan riittävän pieniksi, joka tuki hiljaisempien henkilöiden osallistumista keskusteluun. Käytettäessä haastattelua aineiston keruun menetelmänä on huomioitava, että haastattelija saattaa vaikuttaa vastaajaan eri tavoin. Opinnäytetyössäni on huomioitava, että esimiesasemallani voi olla vaikutusta siihen, millaisia asioita haastateltavat toivat vastauksissaan esille. (Kananen 2015, 143, 148-149.)

Totuudellisuudella tarkoitetaan kasvatustyössä rehellisyyttä itselle ja muille sekä keskinäistä kunnioitusta kaikessa vuorovaikutuksessa (Opetusalan Ammattijärjestö 2020). Kehittämisprosessissa noudatin rehellisyyttä ja avoimuutta kaikessa toiminnassani. Kehittämishankkeeseen ryhdyttäessä huomioin tarvittavat lupa-asiat. Hankkeen käynnistämiseen anoin organisaation johtoryhmältä luvan maaliskuussa 2019 ja opinnäytetyöhön liittyvän tutkimusluvan työn toimeksiantajalta joulukuussa 2019. Tutkimuksellisen arvioinnin toteutuksessa käytin eettisesti kestäviä tieteellisen tutkimuksen menetelmiä. Tutkimuksen suorittamisessa, tulosten tallentamisessa sekä esittämisessä noudatin rehellisyyttä ja huolellisuutta. Tutkimuksessa syntyneet tietoaineistot tallennettiin ja ne hävitetään tietosuojakäytänteiden mukaisesti. Opinnäytetyön raportoinnissa noudatin avoimuutta kunnioittaen kehittämisprosessiin osallistuvien anonyymiyttä sekä työn toimeksiantajan ohjeistusta liiketoimintaan

liittyvän materiaalin julkistamisesta. Työssäni kunnioitan myös toisten tutkijoiden tekemää työtä viittaamalla raportissani asianmukaisesti toisten tutkijoiden julkaisuihin. (Kananen 2015, 125-126.)

Kehittämisen prosessin ja tutkimuksellisen arvioinnin luotettavuutta pyrin varmistamaan raportointivaiheessa tarkalla dokumentaatiolla prosessin ja tutkimuksen suorittamisen eri vaiheista. Tarkka dokumentointi mahdollistaa laadullisessa tutkimuksessa riippuvuuden ja luotettavuuden arvioinnin, kun lukijan on mahdollista päätellä, miten tuloksiin on päädytty. (Hirsjärvi ym. 2009, 232; Kananen 2015, 353.) Raportissa kuvaan kehittämisen prosessin ja tutkimuksen kontekstin, toteutuksen vaiheet ja arviointiaineiston analysoinnin vaiheet siten kuin olen ne prosessissa toteuttanut. Kuvauksen pohjalta lukijan on mahdollista hahmottaa, kuinka olen päätenyt tulkintaani tutkimusaineistosta.

Tarkka kehittämisen prosessin ja lähtötilanteen kuvaus mahdollistaa lukijalle myös toteutuneen prosessin ja sen tulosten siirrettävyyden arvioinnin. Perusteellinen kuvaus ilmentää missä määrin tulokset ovat yleistettävissä toiseen kontekstiin. (Hirsjärvi ym. 2009, 232; Kananen 2015, 352.) Opinnäytetyössä laadittu luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelma rakennettiin kohdepäiväkodin tarpeeseen. Myös prosessin ja kehittämistyön vaikuttavuuden arvioinnissa tavoitteena oli saada tietoa kohdepäiväkodin kehittämistyön tueksi. Tutkimuksen tuloksissa ilmeni kuitenkin yhteneväisyyksiä varhaiskasvatuksen ympäristökasvatusta koskevan monivuotisen tutkimuksen tuloksiin sekä pedagogisen johtamisen teoriaan, joka ilmentää tulosten kriteerivaliditeettia (Kananen 2015, 355).

Laadullisessa tutkimuksessa yhtenä luotettavuuskriteerinä pidetään vahvistettavuutta. Laadullisessa tutkimuksessa tulos perustuu aina tutkijan subjektiiviseen näkemykseen asiasta. Tulkinnan luotettavuutta voidaan kuitenkin varmistaa niin sanotulla face-validiteetilla, jossa tulkinnan varmistaa henkilö, jota tulos koskee. Tällöin saadaan vahvistus, onko tutkimus luotettava tutkittavan kannalta. (Kyngäs ja Vanhanen 1999, 10). Kummastakin haastatteluryhmästä yksi osallistuja luki lopulliset tulokset ja tulkintani aineistosta ja vahvisti ne realistisiksi. Vaikka haastatteluun osallistuvien määrä ei tutkimuksessani ollut kovin suuri, alkoi haastatteluaineistossa ilmetä jossakin määrin myös saturatiota, eli samojen vastausten toistumista, joka on yksi laadullisen tutkimuksen luotettavuuskriteereistä. (Kananen 2015, 125.)

7.3 Opinnäytetyöprosessiin liittyvä ammatillinen kasvu

Luonto- ja ympäristöpainotteisuuden kehittäminen ja suunnitelman laadinta on koko työyhteisön oppimisprosessi, jossa tehdyistä asioista opitaan. Pedagogisen painotteisuuden kehittäminen toiminnassa olevaan päiväkotiin on työyhteisölle muutos, joka ei tapahdu hetkessä. Tilanne on erilainen kuin uudisyksiköissä, joissa painotteisuus on esillä jo henkilöstöä rekrytoitaessa. Ihmiset suhtautuvat muutokseen eri tavoin ja sitoutuminen uusien periaatteiden ja toimintatapojen kehittämiseen ei tapahdu kaikilla yhtä aikaa (Kaiku-palvelut 2007; Kiikkala 2007). Kehittämisen prosessi onkin lisännyt ymmärrystäni muutokseen liittyvistä ilmiöistä, jonka uskon tukevan toimintaani esimiehenä työyhteisön muutostilanteissa.

Esimiesasemani vuoksi olen ollut toteuttamassa varhaiskasvatussuunnitelmatyötä joitakin kertoja ennen opinnäytetyössä toteutunutta luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelman laadintaprosessia. Suunnitelman laatiminen pedagogisen johtamisen prosessin pohjalta ja siihen liittyvä valmistelutyö oli itselleni kuitenkin merkittävä oppimisprosessi. Opinnäytetyön myötä ymmärrykseni pedagogisen johtamisen kokonaisuudesta on vahvistunut. Prosessi jäseni entisestään myös varhaiskasvatussuunnitelmatyön kokonaisuutta.

Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatussuunnitelmatyön kokonaisuudessa edellyttää pedagogiikan ja henkilöstön pedagogisen osaamisen johtamista (Strehmel 2016, 344; Hujala, Heikka ja Halttunen 2017, 288-289, 297). Opinnäytetyöprosessin kautta hahmotan nyt paremmin varhaiskasvatuksen kentällä sekä sen johtamisessa tapahtuneita muutoksia ja niiden vaikutuksia työhön ja sen osaamistarpeisiin. Tämä auttaa minua suunnittelemaan jatkossa päiväkodin pedagogiseen toimintaan sekä omaan ja työyhteisön osaamiseen liittyvää kehittämistä. Tulevaisuudessa uskon pedagogiseen johtamiseen ja kehittämiseen liittyvän toimintani olevan suunnitelmallisempaa ja tavoitteellisempaa. Kehittämisprosessissa käyttämäni ohjaukselliset menetelmät ovat harjaannuttaneet myös ohjaukseen sekä vuorovaikutukseen liittyvää osaamistani.

7.4 Opinnäytetyön hyödynnettävyys ja kehittämisideat

Opinnäytetyölle asetetut tavoitteet saavutettiin prosessissa hyvin. Uudessa luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelmassa on nyt määritelty konkreettisesti periaatteet ja tavoitteet, kuinka varhaiskasvatussuunnitelmasta nousevia tavoitteita ja luonto- ja ympäristöpainotteisuutta toteutetaan päiväkodin pedagogisessa toiminnassa. Jatkossa suunnitelma ohjaa henkilöstön arjen työtä ja toimii yhtenä toiminnan arvioinnin sekä työn kehittämisen välineenä. Painotteisuus antaa päiväkodin pedagogiseen toimintaan ja sen pitkäjänteiseen kehittämiseen eri osa-alueita yhdistävän punaisen langan. Näin ollen suunnitelma on jatkossa myös keskeinen pedagogisen johtamisen työväline. Suunnitelman laadintaprosessi ryhdytti myös päiväkodin pedagogisen johtamisen rakenteita. Prosessissa yksikön viikkopalaverikäytäntöä muokattiin tarkoituksenmukaisemmaksi ja käynnistettiin päiväkodin opettajista ja esimiehestä muodostuva pedatiimi, joka keskittyy jatkossa yksikön pedagogisen toiminnan tarkasteluun ja kehittämiseen. Myös prosessiin liittyvän pedagogisen keskustelun lisääntymisen uskon tukevan työmme laatua ja sen kehittämistä (Vienola 2001, 229).

Tavoitteenani oli rakentaa luonto- ja ympäristökasvatussuunnitelmasta henkilöstön arjen työtä ja sen kehittämistä ohjaava helppokäyttöinen työväline (Parrila ja Fonsén 2016, 59, 96.) Ennen suunnitelman laadintaa päiväkodin pedagoginen toimintasuunnitelma, keskeiset pedagogiset prosessit sekä työtä ohjaavat asiakirjat olivat kuvattuina paljolti eri asiakirjoissa. Uuteen suunnitelmaan on kuvattu nyt tiivistetysti yksikkömme pedagogisen toiminnan periaatteet ja tavoitteet, pedagogisen johtamisen rakenteet, yrityksen varhaiskasvatussuunnitelmatyön sekä toiminnan arvioinnin prosessit sekä niihin liittyvät vastuut. Suunnitelman liitteiksi kokosin keskeiset toimintaan liittyvät asiakirjat ja toiminnan arvioinnin lomakkeet. Tavoitteeni oli, että uusi suunnitelma hahmottaa päiväkodin pedagogisen toiminnan ja johtamisen kokonaisuuden ja tätä kautta tukee suunnitelman käyttöä arjen

työvälineenä. Arviointitulosten mukaan suunnitelma tulee helpottamaan myös uuden työntekijän perehdytystä, koska siinä on kootusti kuvattu päiväkodin keskeiset pedagogiset käytännöt ja vastuut.

Henkilöstö kuvasi kehittämisprosessin myötä toiminnassa tapahtuneen muutoksia, jotka poikkeavat totutuista toimintatavoista. Iso osa koetusta muutoksesta näkyy kuitenkin jo olemassa olleiden toimintakäytäntöjen vahvistumisena ja tavoitteellisempaan toteutukseen. Myös perustelut toiminnan taustalla näyttävät vahvistuneen. (kts. myös Vienola 2001, 230). Henkilöstön kuvaamat muutokset vakuuttavat minut toteutuneen kehittämistyön hyödyllisyydestä ja motivoivat jatkamaan sitä. Vienola (2001, 230) on kuvannut asiaa systeemisteorian näkökulmasta: ”Jos systeemin yksikin osa muuttuu, kaikkien muidenkin osien on pakko muuttua.” Tähän ajatukseen nojaten ajattelen, että pienetkin muutokset vievät kehittämistyötämme eteenpäin.

Yrityksen luonto- ja ympäristöpainotteisissa päiväkodeissa painotteisuus toteutuu hyvin eri asteisesti. Uusissa päiväkodeissa toimintaa vasta kehitetään, kun taas osassa pitkään toimineita luontopäiväkojeja toiminta toteutuu pääsääntöisesti ulkona ja toiminnassa painottuu vahvasti kestävän kehityksen arvot. Luonto- ja ympäristöpainotteisille päiväkodeille on yrityksessä tällä hetkellä vielä verrattain vähän yhteisiä materiaaleja. Tässä prosessissa käytimme painotteisuuden tavoitteiden määrittelyssä ja sen toteutumisen arvioinnissa yrityksen luontoporaat-kriteeristöä, jossa painotteisuuden toteutumisesta on kuvattu neljällä tasolla. Tulevaisuudessa näkisin, että luonto- ja ympäristöpainotteisten päiväkotien yhteistyönä olisi tärkeä koota yhteinen toiminnan arvioinnin lomake, jossa määritellään kriteerit painotteiselle toiminnalle. Yhteinen arviointilomake tukisi painotteisuuden kehittämistä ja toiminnan tasa-laatuisuutta päiväkodeissa. Painotteisuuden kehittämisen prosessi toteutuu temasta riippumatta kaikissa yrityksen uudisyksiköissä. Toivonkin, että työssäni toteutunutta prosessia ja siitä saatuja kokemuksia voidaan jatkossa hyödyntää, kun kehitetään prosesseja yrityksen tasolla.

Tässä työssä luonto- ja ympäristökasvatuksen vaikutuksia päiväkodin toimintaan selvitettiin henkilöstön näkökulmasta. Tulevaisuudessa, kun painotteisuuden kehittämistyötä on tehty pidempään, olisi mielenkiintoista tarkastella, kuinka kehittämistyön vaikutukset alkavat näkyä lasten toiminnassa. Lapsen osallisuus nousi prosessissa toteutuneessa pedagogisen toiminnan arvioinnissa myös yhdeksi päiväkodin kehittämiskohteista. Lapsen osallisuuden tukeminen ja siihen ohjaaminen on yksi varhaiskasvatuksen keskeisiä tavoitteita (Varhaiskasvatuslaki 2018, 3§; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 26-27). Näin ollen lapsen osallisuus voisi olla luonto- ja ympäristöpainotteisuuden ohella toinen pedagogiikan kehittämisen painopistealueista, kun kehittämistyön jatkoa suunnitellaan päiväkodin henkilöstön kanssa.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

- CANTELL, Hannele 2004. Johdanto. Teoksessa: CANTELL, Hannele (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus.12-15.
- CANTELL, Hannele ja KOSKINEN, Sanna 2004. ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä. Teoksessa: CANTELL, Hannele (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus. 60-79.
- CHAWLA, Louise 1999. Life paths into effective environmental action. The Journal of Environmental Education. Vol. 31, No. 1. 15-26. [Viitattu 2020-04-14.] Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/249038394_Life_Paths_Into_Effective_Environmental_Action
- CHAWLA, Louise ja FLANDERS CUSHING, Debra 2007. Education for strategic environmental behavior. Environmental Education Research 13, (4), 437-452. [Viitattu 2020-02-10.] Saatavissa: https://eprints.qut.edu.au/50908/1/50908_acceptedVer.pdf
- CHRISTENSEN, Pia 2003. Place, space and knowledge: children in the village and the city. Teoksessa: CHRISTENSEN, Pia. ja O'BRIEN, Margaret (toim.) Children in the City. Home, neighbourhood, and community. The Future of Childhood Series. London: RoutledgeFalmer. 13-28. [Viitattu 2020-05-09.] Saatavissa: <https://shahrsazionline.com/wp-content/uploads/2016/01/Children-in-the-Citywww.shahrsazionline.com.pdf#page=32>
- FONSÉN, Elina 2008. Pedagoginen johtajuus varhaiskasvatustyön johtamisessa. Teoksessa: HUJALA, Eeva, FONSÉN Elina ja HEIKKA, Johanna (toim.) Varhaiskasvatuksen johtajuuden ytimessä – tutkimuksen ja käytännön puheenvuoroja. Kasvatus- ja opetusalan johtajuus -projekti. Opettajankoulutuslaitos. Varhaiskasvatuksen yksikkö. Tampereen yliopisto. 42-53. [Viitattu 2019-11-14.] Saatavissa: https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66357/varhaiskasvatuksen_johtajuuden_ytimessa_2008.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=45
- FONSÉN Elina 2009. Pedagoginen Johtajuus-Varhaiskasvatustyön johtamisen punainen lanka. Pro gradu-tutkielma. Opettajan koulutuslaitos. Tampereen yliopisto. [Viitattu: 2019-11-14.] Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/80562/gradu03533.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- FONSÉN, Elina 2013. Dimensions of Pedagogical Leadership in Early Childhood Education and Care. Julkaisussa: HUJALA, Eeva, WANIGANAYAKE, Manjula, RODD, Jillian. Researching Leadership in Early Childhood Education. Tampere: Tampereen yliopistopaino. 181-191. [Viitattu 2020-02-03.] Saatavissa: https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95544/dimensions_of_pedagogical_leadership_2013.pdf?sequence=1
- FONSÉN Elina 2014. Pedagoginen johtajuus varhaiskasvatuksessa. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. [Viitattu: 2019-11-20.] Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95050/978-951-44-9397-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- FONSÉN, Elina ja PARRILA, Sanna 2016. Johtajuuden käsitteet ja lähtökohdat. Teoksessa: PARRILA, Sanna ja FONSÉN, Elina (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus. Käsikirja käytännön työhön. Juva: PS-Kustannus. 23-38.
- FONSÉN, Elina ja PARRILA, Sanna 2016. Johtaja oman työnsä johtajana. Teoksessa: PARRILA, Sanna, ja FONSÉN, Elina (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus. Käsikirja käytännön työhön. Juva: PS-Kustannus. 129-148.
- FONSÉN, Elina ja PARRILA, Sanna 2016. Varhaiskasvatuksen johtajuus muutoksessa. Teoksessa: PARRILA, Sanna, ja FONSÉN, Elina (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus. Käsikirja käytännön työhön. Juva: PS-Kustannus.17-21.
- HAAPANIEMI, Rauno ja RAINA, Liisa 2014. Rakenna oppiva ryhmä: pedagogisen viihtymisen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus.

- HEIKKA, Johanna 2016. Jaettu pedagoginen johtajuus ja opettajajohtajuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: PARRILA, Sanna ja FONSÉN, Elina (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus. Käsikirja käytännön työhön. Juva: PS-Kustannus. 43-53.
- HEIKKA, Johanna 2014. Distributed Pedagogical Leadership in Early Childhood Education. Akateeminen väitöskirja. Kasvatustieteenlaitos. Tampereen yliopisto. [Viitattu 2020-01-30.] Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/95016/978-951-44-9381-2.pdf?sequence=1>
- HIRSJÄRVI, Sirkka, REMES, Pirkko ja SAJAVAARA, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- HUJALA, Eeva, PUROILA, Anna-Maija, PARRILA, Sanna ja NIVALA, Veijo 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: T-Print.
- HUJALA, Eeva, HEIKKA, Johanna ja HALTTUNEN, Leena 2017. Johtajuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: HUJALA, Eeva ja TURJA, Leena (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Ps-Kustannus, 288-300.
- JÄMSÄ, Kaisa ja MANNINEN, Elsa 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Vantaa: Tammi.
- JÄÄSKELÄ, Maria ja MEURONEN, Niina 2016. Luontokasvatus Oulun kaupungin varhaiskasvatuksessa. Lämsänjärven päiväkotiki – Metsämörri kutsuu. Savotta-aukion päiväkotiki – Toiminnallinen metsäsiopetus. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma (ylempi AMK). Lapin ammattikorkeakoulu. [Viitattu 2019-09-06.] Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/117991/OpinnyteJaaskelaMeuronen2016.pdf?sequence=1>
- KAIKU-PALVELUT 2007. Työhyvinvointi muutoksessa. Valtiokonttori. Helsinki: Erweko Painotuote Oy. [Viitattu 2020-05-05.] Saatavissa: <https://vm.fi/documents/10623/307711/Ty%C3%B6hyvinvointi+muutoksessa+kirja+2007.pdf/dcd00741-f076-48b3-b503-b98898e14cdc/Ty%C3%B6hyvinvointi+muutoksessa+kirja+2007.pdf>
- KANANEN, Jorma 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Suomen yliopistopaino Oy-Juvenes Print.
- KARILA, Kirsti 2016. Vaikuttava varhaiskasvatus. Tilannekatsaus toukokuu 2016. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2016:6. [Viitattu 2020-02-01.] Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/vaikuttava_varhaiskasvatus.pdf
- KARILA, Kirsti, KOSONEN, Tuomas ja JÄRVENKALLAS, Satu 2017. Varhaiskasvatuksen kehittämisen tiekartta vuosille 2017–2030. Suuntaviivat varhaiskasvatukseen osallistumisasteen nostamiseen sekä päiväkotien henkilöstön osaamisen, henkilöstörakenteen ja koulutuksen kehittämiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:30. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 2019-11-20.] Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80221/okm30.pdf>
- KIIKKALA, Irma 2007. Kehittämistyö ja jatkuva muutos. Julkaisussa: VÄISTÖ, Ritva (toim.) Työntekijä oman työnsä kehittäjänä. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja C: Tiedotteita, 27. Jyväskylä: Kopijyvä Oy. [Viitattu: 2020-05-10.] https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/127349/C27_Vaisto.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- KILPELÄINEN, Anna 2017. Vanhemmat mukaan metsään! Kasvatusyhteistyötä luontokasvatuksen keinoin. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. [Viitattu 2019-09-06.] Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/139330/Anna_Kilpelainen.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- KORPELA, Kalevi ja PARONEN, Olavi. 2010. Ulkoilun hyvinvointivaikutukset. Julkaisussa: SIEVÄNEN, Tuija ja NEUVONEN, Marjo (toim.) Luonnon virkistyskäyttö 2010. Metlan työraportteja 212. [Viitattu 2020-05-10.] Saatavissa: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp212.pdf>
- KUNTALIITTO 2019. Varhaiskasvatus. Kunnan velvoite järjestää varhaiskasvatuspalveluita. [Viitattu 2020-02-04.] Saatavissa: <https://www.kuntaliitto.fi/opetus-ja-kulttuuri/varhaiskasvatus>

- KUNTATYÖNANTAJAT 2019. Kunta-alan työn murroksen seuranta. Liite 21. Varhaiskasvatus työn murroksessa. [Viitattu 2020-05-6.] Saatavissa: <https://www.kt.fi/sites/default/files/media/document/Varhaiskasvatus%20ty%C3%B6n%20murroksessa%20-%20kuvaus%20p%C3%A4ivityetty%2020.5.2019.pdf>
- KUNTATYÖNANTAJAT 2018-09-29. Ohje KVTES. Uusi varhaiskasvatuslaki muuttaa kelpoisuuksia, nimikkeistä päättää työnantaja. [Viitattu 2020-01-28.] Saatavissa: <https://www.kt.fi/ohjeet/kvtes/varhaiskasvatuslaki-kelpoisuudet-henkilostorakenne>
- KYNGÄS, Helvi ja VANHANEN, Liisa 1999. Sisällönanalyysi. Hoitotiede 11 (1), 3-12.
- LEHTO, Maiju ja RANTANEN, Emma 2011. Ryteiköstä lasten leikkipaikaksi. Luontokasvatuksen monipuolistaminen päiväkodissa. Opinnäytetyö. Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. [Viitattu 2019-09-06.] Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/34667/Lehto_Maiju_ja_Rantanen_Emma.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- LUOMI, Annukka, PAANANEN, Johanna, VIBERG Katja ja VIRTALA Laura 2010. Keke päiväkodissa. Kesätävän kehityksen opas. Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy. [Viitattu 2019-11-20.] Saatavissa: https://www.kierratyskeskus.fi/files/4679/Keke_paivakodissa.pdf
- NAUDEAU, Sophie, KATAOKA, Naoko, VALERIO, Alexandria, NEUMAN, Michelle ja ELDER, Leslie 2011. Investing in Young Children. An Early Childhood Development Guide for Policy Dialogue and Project Preparation. World Bank. [Viitattu 2020-04-16.] Saatavissa: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/2525/578760PUB0Inve11public10BOX0353783B.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- NIVALA, Veijo 1999. Päiväkodin johtajuus. Väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto. [Viitattu 2020-01-28.] Saatavissa: https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61652/Veijo_Nivala_v%C3%A4it%C3%B6skirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- NORDSTRÖM, Hanna 2004. Ympäristökasvatuksen toimintamalleja. Teoksessa: CANTELL, Hannele (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus. 116-143.
- OPETUSHALLITUS 2020. Mitä on varhaiskasvatus. [Viitattu 2020-04-16.] Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>
- OPETUSALAN AMMATTIJÄRJESTÖ 2020. Opettajan arvot ja eettiset periaatteet. [Viitattu: 2020-05-17.] Saatavissa: <https://www.oaj.fi/arjessa/opetustyon-eettiset-periaatteet/opettajan-arvot-ja-eettiset-periaatteet/>
- OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ 2019-10-7. Lapsen oikeus kokoaikaiseen varhaiskasvatukseen palautuu. [Viitattu 2020-13-01.] Saatavissa: https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/lapsen-oikeus-kokoaikaiseen-varhaiskasvatukseen-palautuu
- PARIKKA-NIHTI, Mari ja SUOMELA, Liisa 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Juva: PS-kustannus.
- PARRILA, Sanna ja FONSEN, Elina 2016. Arviointimenetelmien kehittäminen ja käyttöönotto. Teoksessa: PARRILA, Sanna ja FONSEN, Elina (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus. Käsikirja käytännön työhön. Juva: PS-Kustannus. 91-114.
- PARRILA, Sanna ja FONSEN, Elina 2016. Pedagogisen johtamisen prosessi. Teoksessa: PARRILA, Sanna ja FONSEN, Elina (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus. Käsikirja käytännön työhön. Juva: PS-Kustannus. 59-90.
- PASANEN, Tytti 2019. Everyday Physical Activity in Natural Settings and Subjective Well-Being Direct Connections and Psychological Mediators. Akateeminen väitöskirja. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Tampereen yliopisto. [Viitattu 2020-04-17.] Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-1378-4>
- PELTOLUHTA, Enni-Mari 2013. Tutkiva luontokasvatus lapsen osallisuuden lisääjänä. Design -tutkimus Case Forest -pedagogiikan soveltamisesta päiväkodissa. Pro-gradu-tutkielma. Kasvatustieteen

koulutusohjelma. Lapin yliopisto. [Viitattu 2019-09-06.] Saatavissa:

<file:///C:/Users/K%C3%A4ytt%C3%A4j%C3%A4/Downloads/Peltoluhta.Enni-Mari.pdf>

PILKE PÄIVÄKODIT OY 2019. Arviointikalenteri. [Viitattu 2020-04-21.] Sijainti: Pilke päiväkodit intranet.

PILKE PÄIVÄKODIT OY 2019. Pilke päiväkotien luonto- ja ympäristöpainotteisuus. [Viitattu 2019-08-25.] Sijainti: Pilke päiväkodit intranet.

PILKE PÄIVÄKODIT OY 2019. Tietoa meistä. [Viitattu 2019-11-06.] Saatavissa: <https://www.pilke-paivakodit.fi/tietoa-yrityksesta/>

PILKEPÄIVÄKODIT OY 2019, Varhaiskasvatussuunnitelma. [Viitattu 2019-08-25.] Sijainti: Pilke päiväkodit intranet.

PILKEPÄIVÄKODIT OY 2019. Varhaiskasvatussuunnitelmaprosessi. [Viitattu 2020-04-17.] Sijainti: Pilke päiväkodit intranet.

PILKE PÄIVÄKODIT OY 2020. Pilke-päiväkotien painotteisuudet. [Viitattu 2020-05-16.] Saatavissa: <https://www.pilkepaivakodit.fi/paivakotien-painotteisuudet/>

PRATT, Robert 2015. Practical possibilities and pedagogical approaches for early childhood education for sustainability. Teoksessa: DAVIS, Julie (toim.) *Yuong children and the environment. Early education for sustainability. Second edition.* Cambridge University press. [Viitattu 2020-04-14.] Saatavissa: <https://books.google.fi/books?id=hTjJBAAQBAJ&pg=PA76&lpg=PA76&dq=practical+possibilities+and+pedagogical+approaches+for+early+childhood&source=bl&ots=2rVUrD4FhO&sig=ACfU3U3byTC2S0MccQeoiaBU-jWpSbXTtHw&hl=fi&sa=X&ved=2ahUKewjKkIDdrOfoAhWF6qYKHZHECMYQ6AEw-CnoECA0QLg#v=onepage&q=practical%20possibilities%20and%20pedagogical%20approaches%20for%20early%20childhood&f=false>

PUUSA, Anu ja JUUTI, Pauli 2011. Laadullisen näkökulman lähestymistavan yleistymisen kulttuurinäkökulman myötä. Teoksessa: PUUSA, Anu ja Juuti, Pauli (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan.* Vantaa: Hansaprint OY. 31-46.

PUUSA, Anu 2011. Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa: PUUSA, Anu ja JUUTI, Pauli (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan.* Vantaa: Hansaprint OY. 114-125.

RAITILÄ, Raija 2017. Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Teoksessa: HUJALA, Eeva ja TURJA, Leena (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja.* Juva: Ps-Kustannus. 210-220.

SALONEN, Kari 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulu. Tampere: Suomen yliopistopaino- Juvenes Print Oy. [Viitattu 2020-04-15.] Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

SAARANEN-KAUPPINEN, Anita ja PUUSNIEKKA, Anna 2006. Ryhmähaastattelu. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. [Viitattu 2020-04-06.] Saatavissa: https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_4.html

SOBEL, David. 2017. *Outdoor School for all: Reconnecting Children to Nature.* Teoksessa: EarthEd. *Rethinking Education on a Changing Planet.* WorldWatch institute. Islandpress: Washington. 23-34.

SOUKAINEN, Ulla 2015. Johtajan jäljillä. Johtaminen varhaiskasvatuksen hajautetuissa organisaatioissa laadun ja pedagogisen tuen näkökulmasta. Turku: Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, Scripta lingua Fennica edita, osa 400. [Viitattu 2020-03-02] Saatavissa: <https://www.utu-pub.fi/bitstream/handle/10024/103427/AnnalesC400Soukainen.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

- SOUKAINEN, Ulla 2016. Laatu- ja kehittävä työ ja työtöiden omaksuminen. Teoksessa: PARRILA, Sanna, ja FONSÉN, Elina (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtajuus. Käsikirja käytännön työhön. Juva: PS-Kustannus. 169-185.
- STM 2007. Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen. Nykytila ja kehittämistarpeet. [Verkkajulkaisu] Varhaiskasvatuksen neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:7. [Viitattu 2020-01-28.] Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72924/Selv200707.pdf?sequence=1>
- STREHMEL, Petra 2016. Leadership in Early Childhood Education – Theoretical and Empirical Approaches. Journal of Early Childhood Education Research. Volume 5. Issue 2. 344–355. [Viitattu 2020-04-10.] Saatavissa: <https://jecer.org/wp-content/uploads/2016/12/Strehmel-issue5-2.pdf>
- SUOMELA-INKERI, Kirsi 2019. Kapteeni käskee: "Kiipeä puuhun!". Varhaiskasvatusta ja lasten leikkejä metsäympäristössä. Pro gradu-tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Helsingin yliopisto. [Viitattu 2019-09-06.] Sijainti: Helsingin yliopiston kirjasto.
- SUOMELA, Liisa ja TANI, Sirpa 2004. Ympäristön kolme ulottuvuutta. Teoksessa: CANTELL, Hannele (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus. 45-57.
- TAPIO, Ida 2019. Varhaiskasvatuksen opettajien käsityksiä työhyvinvoinnista metsäesiopetusryhmissä. Pro gradu-tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Helsingin yliopisto. [Viitattu 2019-11-14.] Saatavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/299619/Tapio_Ida_Pro_Gradu_2019.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- TOVEY, Helen 2007. Playing outdoors. Spaces and Places, Risk and Challenge. Berkshire: Open University Press. [Viitattu 2020-05-08.] Saatavissa: <https://search-proquest-com.ezproxy.savonia.fi/pq1academic/docview/2131353724/bookReader?accountid=27296>
- VAN DEN BOSCH, Matilda, ja ODE SANG, Åsa 2017. Urban natural environments as nature-based solutions for improved public health – A systematic review of reviews. Environmental Research, 158, 373-384. [Viitattu 2020-04-17.] Saatavissa: <https://doi-org.ezproxy.savonia.fi/10.1016/j.envres.2017.05.040>
- VARHAISKASVATUSLAKI 2018/540. Finlex. Lainsäädäntö. [Viitattu 2019-08-25.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET 2018. [Viitattu 2020-01-14.] Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- VARKAUDEN KAUPUNGIN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA 2019. [Viitattu 2019-08-24.] Saatavissa: <https://peda.net/varkaus/varhaiskasvatus/varhaiskasvatus/v3/file/download/d62f7e361202af0a4470d568f2eb3004016fe2a7/vasu2017.pdf>
- VENNINEN, Tuulikki 2007. "Olen enemmän alkanut pohtimaan ja sanomaan ääneen mitä ajattelen". Ammatillinen kehittyminen ja yhteisöllinen palaute päiväkodin työtiimeissä. Tutkimuksia 282. Helsinki: Yliopistopaino. [Viitattu 2020-03-02.] Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/20046/olenenem.pdf?sequence=2>
- VIENOLA, Vuokko 2001. Kokemuksia päiväkodin ympäristökasvatuksesta. Julkaisussa: ENKENBERG, Jorma, VÄISÄNEN, Pertti ja SAVOLAINEN, Erkki (toim.) Opettajatiedon kipinöitä. Kirjoituksia pedagogiikasta. [Verkkokirja]. Joensuun yliopiston Savonlinnan opettajankoulutuslaitos. 221-232. [Viitattu: 2020-04-10.] Saatavissa: <http://sokl.uef.fi/verkkajulkaisut/kipinat/etusivu.htm>
- VIENOLA, Vuokko 2005. Päiväkodin ympäristökasvatuksen kehittämisprojekti Savonlinnassa, Suomessa ja Sakussa, Virossa. Julkaisussa: HUTTUNEN, Anna-Leena ja KOKKONEN Anna-Mari (toim.) Koulutuksen kulttuurit ja hyvinvoinnin politiikat. Verkkajulkaisu. 37-53. [Viitattu 2019-11-14.] Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/18898/isbn9513923843.pdf#page=147>
- WELLS, Nancy ja LEKIES, Kristi. 2006. Nature and the Life Course: Pathways from Childhood Nature Experiences to Adult Environmentalism. Children, Youth and Environments 16(1). 1-24. [Viitattu

2020-05-09.] Saatavissa: file:///F:/Opinn%C3%A4ytety%C3%B6/Tutkimuksia/Nature_and_the_Life_Course_Pathways_from_Childhood.pdf

WILLAMO, Risto 2004. Ympäristö: luontoa ja kulttuuria? Teoksessa: CANTELL, Hannele (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus. 32-34.

WOLFF, Lili-Ann 2004. Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään. Teoksessa: CANTELL, Hannele (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus. 18-29.

YMPÄRSITÖMINISTERIÖ 2015. Ympäristökasvatuksen ja ympäristötietoisuuden kehittäminen. Ympäristöministeriön raportteja 18. Helsinki. Verkkojulkaisu. [Viitattu 2020-04-10.] Saatavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10138/154138/YMra_18_2015.pdf?sequence=1

LIITE 1: SWOT-ANALYYSI LUONTOPAINOTTEISEN TOIMINNAN TOTEUTUKSEEN VAIKUTTAVISTA TEKIJÖISTÄ HENKILÖSTÖN KOKEMANA

Vahvuudet	Heikkoudet
<ul style="list-style-type: none"> • päiväkodin toiminnassa ulkoillaan paljon ja hyödynnetään lähiluontoa (mm. ulkojuhlat, toiminnallisuus tapahtumissa jne.) • monipuolinen lähiluonto • päiväkodin toiminnassa pyritty pois turhista säännöistä, lapsen leikille annetaan tilaa ja aikaa • henkilöstöllä vahva yhdessä tekemisen perinne • kiinnostus kestävän kehityksen asioihin 	<ul style="list-style-type: none"> • riittävä henkilöstö ja aikaresurssi (esim. retket) • päiväkodin piha-alueen puuttellisuus • luontotoimintaan liittyvän välineistön puuttellisuus • vanhan toimintamallin ja ajattelun kahlitsevuus • yhteinen sitoutuminen luontokasvatuksen toimintaperiaatteisiin (ulkoilu säästä riippumatta, keke-ajatteluun sitoutuminen) • luontokasvatusosaaminen • ennakoon pelkääminen (tapaturmat, mitä jos ajattelu) • henkilöstön työn edellyttämä vaatetus
Uhat	Mahdollisuudet
<ul style="list-style-type: none"> • turvallisuussäädökset tiukat • piha-alueen muokkaamiseen liittyvät lupa-asiat (tulipaikka, istutukset) • riittävä taloudellinen resurssi (välinehankinnat) • henkilöstöresurssin riittävyys • sitoutuminen uuteen toimintamalliin • vanhaan toimintamalliin/ käytäntöihin palaaminen • painotteisuuden vaikutus toiminnan monipuolisuuteen • toimintaan liittyvät turvallisuusriskit (tapaturmat, liikenteessä liikkuminen) • lasten huoltajien sitoutuminen toimintaan (mm. lasten riittävä vaatetus) 	<ul style="list-style-type: none"> • osaamisen kehittäminen • toiminnan pitkäjänteinen kehittäminen • työhyvinvoinnin lisääntyminen • laadukkaan ja monipuolisen varhaiskasvatustoiminnan tarjoaminen • oppimisympäristöjen kehittäminen

LIITE 2: LUONTO- JA YMPÄRISTÖKASVATUSSUUNNITELMAN SISÄLTÖ

SISÄLLYS

• LUONTO- JA YMPÄRISTÖKASVATUS VASUN PERUSTEISSA (2018)	3
• LUONTO- JA YMPÄRISTÖKASVATUS PILKE-PÄIVÄKODEISSA	4
• KESTÄVÄ KEHITYS PILKE PÄIVÄKODEISSA-parasta pienelle ja palolle	5
• NAPPULAN LUONTO- JA YMPÄRISTÖKASVATUKSEN TOIMINTASUUNNITELMA	6
• LUONTO- JA YMPÄRISTÖKASVATUKSEN SISÄLTÖJÄ	10
• OPPIMISEN MENETELMÄT LUONTOPAINOTTEISESSA TOIMINNASSA	11
• YKSIKÖN PEDAGOGINEN TOIMINTASUUNNITELMA (Pilkkeen päälinoittain)	12
• PEDAGOGISEN JOHTAMISEN RAKENTEET: palaverikäytännöt, vasuprosessi, arviointi, tiimipalaverin muistio-pohja	22

LIITTEET:

- Pilke päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelma
- Varkauden varhaiskasvatusyksikön toimintasuunnitelma
- Pilke- päiväkotien pedagogisen toiminnan arviointilomakkeet (luontoportaat kriteeristö)
- Henkilöstön toimintavuosiskalenteri
- Pilke Keke-strategia
- Retkisuunnitelma-pohja
- Materiaalivinkkejä (henkilöstön syksyllä työstämät ideat, linkkejä , konkreettisia keke-ideoita Taikaniitty)

LIITE 3: SAATEKIRJE TUTKIMUKSEEN OSALLISTUJILLE

08.01.2020

LUONTOPAINOTTEISUUDEN KEHITTÄMINEN PÄIVÄKODISSA PEDAGOGISEN JOHTAMISEN PROSESSIN AVULLA

Pyydän Sinua osallistumaan haastatteluun, jossa kartoitetaan Pilke päiväkotin Nappulan henkilöstön kokemuksia pedagogisen painotteen kehittämisprosessista ja sen vaikutuksista yksikön pedagogiseen toimintaan.

Pedagogisen toiminnan kehittämistyö on osa Savonia-ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan johtamisopintoihin (YAMK) liittyvää opinnäytetyötäni. Työ on tutkimuksellinen kehittämistyö, jossa kehittämisprosessin arviointi toteutuu haastattelututkimuksella. Työn toimeksiantajana toimii Pilke päiväkodit Oy, joka on myöntänyt työlle tutkimusluvan (pvmr.).

Haastattelukutsu jaetaan Pilke päiväkotin Nappulan henkilöstölle. Haastattelut toteutetaan ryhmähaastatteluina neljässä ryhmässä (1haastattelu/ryhmä) tammi- ja helmikuun 2020 aikana. Haastattelut nauhoitetaan. Haastatteluaineistoa käsitellään luottamuksellisesti ja tulokset raportoidaan siten, että yksittäisen henkilön tunnistaminen ei ole mahdollista. Haastatteluaineistoa hyödynnetään päiväkodissa pedagogisen painotteen kehittämistyössä.

Osallistumisesi on kehittämistyön kannalta arvokasta.

Kiitos osallistumisesta!

Lisätietoja:

Anne Karvonen

p.044 973 4446

anne.karvonen@edu.savonia.fi

Suostumus tutkimukseen

Vahvistan, että olen lukenut yllä olevan tiedotteen tutkimukseen liittyen. Minulla on ollut mahdollisuus saada lisätietoja tutkimuksesta.

- Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja että voin peruuttaa osallistumiseni, milloin tahansa ilman, että se vaikuttaa kohteluuni jatkossa.
- Ymmärrän, että haastattelussa kertomiani tietoja käytetään Pilke päiväkotiki Nappulassa pedagogisen luonto- ja ympäristökasvatuspainotteen kehittämistyössä.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän tutkimukseen

Tutkittavan nimi

Päivämäärä

Allekirjoitus

Suostumus vastaanotettu

Suostumuksen vastaanottaja

Päivämäärä

Allekirjoitus

LIITE 4: HAASTATTELUTEEMAT

TEEMAHAASTATTELUN TEEMAT**Tutkimustehtävät:**

1. Kuvata pedagogisen luontopainotteen kehittämisprosessin toteutumista henkilöstön arvioimana.
2. Kuvata kehittämistyön vaikutuksia yksikön pedagogiseen toimintaan.

Haastattelussa keskustelemme seuraavista teemoista. Voitte kertoa kokemuksianne mitä ajattelette asiasta.

1. **Kehittämistyön toteutuminen**

- **Yhteinen käsitys perustehtävästä, arvoista ja tavoitteista.**

1. onko nämä selkeät, riittävän konkreettisesti kirjattu suunnitelmaan

- **Luontokasvatussuunnitelman työstäminen eli konkreettisten käytäntöjen yhteinen muodostaminen ja kirjaaminen.**

1. Tunnetteko uuden luontokasvatussuunnitelman sisällön (yksikön pedagoginen toimintasuunnitelma)
2. Onko suunnitelma riittävän konkreettinen-eli puettu käytännön toimiksi
3. uskotteko laaditun suunnitelman tukevan painotteisen toiminnan ja vasun mukaista työtä käytännön työssä
4. tukeeko suunnitelma toiminnan arviointia
5. avasiko suunnitelman laadintaprosessi eri tason vasujen (valtakunnan, varkauden, yrityksen, yksikön, ryhmän, lapsen vasu) yhteyttä toisiinsa

- **arviointimenetelmien kehittäminen ja käyttöönotto (tämän hetkisen osaamisen ja toimintakulttuurin arviointi)**

1. Pedagogiseen toimintaan ja päiväkotimme toimintakulttuuriin liittyvä keskustelu ja arviointi: oletko saanut osallistua riittävästi tähän keskusteluun työyhteisössä ja tiimissä
2. miten tehdyt arvioinnit ja niistä nousseet kehittämiskohteet on huomioitu pedagogisen toiminnan kehittämisessä (syyskauden arjen yhteistyön arvioinnit, kevään pedagogisen toimintasuunnitelman arviointi): huomaa tehdyt toimet ja muutokset, tulossa olevat toimet
3. tukeeko tehdyt arvioinnit pedagogisen painotteisen toiminnan toteutusta jatkossa
4. onko tähän saakka tehtyjen arviointien kehittämiskohteet huomioitu yksikön, tiimien toiminnassa ja suunnitelmissa: tehdyt toimet ja tulevat suunnitellut toimet
mitä jätite prosessissa kaipaamaan, tekisittekö prosessissa jotain toisin

- **arviointiperustainen kehittäminen (henkilö, tiimi ja yksikkökohtaiset kehittämissuunnitelmat)**
- **Oppimis- ja kehittämisprosessien ylläpito (tiimien ja yksilöiden oppimisen ohjaus ja tukeminen)**

2. Kehittämistyön vaikutukset yksikön pedagogiseen toimintaan.

- Luonto- ja ympäristökasvatuspainotteisuuden ilmeneminen toiminnassamme tällä hetkellä
 1. millaisia muutoksia toimintaan on tullut painotteisen toiminnan kehittämisen myötä
 2. miten painotteisuus näkyy toiminnan suunnittelussa
 3. onko ajattelutavassa ja toimintakulttuurissamme tapahtunut muutoksia painotteisuuden kehittämisen myötä

- Painotteisuuden toteutusta tukevat tekijät.
- Painotteisuuden toteutusta haastavat/estävät tekijät.

LIITE 5: ESIMERKKI KATEGORIOIDEN ABSTRAHOINNISTA

